

UIT DE SCHOOL GEKLAPT

KLEUTER, LEERLING, SCHOLIER, STUDENT, DOCENT, SCHRIJVER

JORIS DENOO

KLEUTER

Het waargebeurde verhaal van Vrouwtje Miserie

LEERLING

Mijn meesters

SCHOLIER

Echte fictie

STUDENT

Wereldsmart

DOCENT

Hogeschoolvos

MEESTER IN HET VAK MOEDERTAAL

Dappere jichtige wereld

BOEKBABELS

Een lezing

IK HAD JULLIE WILLEN SCHRIJVEN

Een verhaal

KLEUTER

HET WAARGEBEURDE VERHAAL VAN VROUWTJE MISERIE

Vrouwtje Miserie. Wie zal haar beschrijven? Ik kwam haar één keer in mijn leven tegen, in de Papebrugstraat in het stadje waar ik als uk papschool liep. Ze beantwoordde volledig aan mijn verwachtingen, die uitsluitend vorm hadden gekregen door de vertellingen van mijn grootmoeder, die ook nog de moeder van mijn mama was. Zij (bestond het woord oma al?) begeleidde me af en toe te voet naar de kleuterschool, tijdens die winderige jaren vijftig van de vorige eeuw. Daar leerde ik over vrouwtjes die in februari houtspokkelen, terwijl de storm aan hun zwarte hoofdoeken rukt. En dat het witte paard van de Goede Man nooit over daken uit kan glijden. Het was wel een beetje beschimmeld. De Heilige zelf kon zich altijd redden door een van de honderden antennes vast te grijpen.

In die tijd deed zich een groot drama in mijn leven voor: het handvat van mijn schooltasje brak. Dat schooltasje was de klassieke, kindvriendelijke oplossing tussen echte boekentas, broodtrommeltje en beautycase-avant-la-lettre. Sommige van die tasjes hadden bijvoorbeeld de vorm van een huisje. Geplaagd met een geheugen dat zijn gelijke niet kent, speelt dit drama zich nog af en toe voor mijn verbijsterde ogen af. En ja: het regende natuurlijk, onverdroten. Het woord waar ook verdriet in schuilt.

KNAP! deed mijn handvat.

Doodbeschaamd was ik. Ik kon wel door de grond zinken, verdwijnen via dat verborgen luik waardoor je pijlsnel naar het geheimzinnige land China werd ontvoerd. De hele mensheid keek op mijn ellende toe. In volle straat was dat oor afgebroken! Op dat ogenblik had ik liever gehad dat de linkerhand van grootmoe afbrak, linkerhand waarmee ze liefdevol mijn rechterpolleke vastkneep. Want er reden toen al enkele wagens door de straten. De tranen sprongen me in de ogen. Ik wou geen stap meer verder. Het schooltasje stond als een vreemd voorwerp naast mij op het hobbelige trottoir, waar in die tijd nog grassprietten uit priemden.

‘Maar dat is toch niet erg!’ probeerde grootmoeder sussend. ‘Dat naai ik er zo weer aan, hoor.’

‘Nee nee! Ik wil naar huis terug! En jij moet dat ... dat daar dragen!’

Ik wou het kapotte ding zelfs geen naam meer geven, zo verontwaardigd was ik.

‘Allez, wat zullen de anderen wel zeggen hé.’

‘Ik wil terug! Ze zullen me uitlachen!’

Het begon natuurlijk te regenen. Mijn hele kleuterschoolloopbaan lang regende het godgenageld oude wijven, haaiantanden, pijpenstelen.

‘Kijk: nu worden we nog nat door jouw schuld!’ zei mijn grootmoeder, maar ze bleef vriendelijk, zoals altijd, want ze had een wipneus die op een glijbaantje geleek.

‘En wat zal mama dan zeggen hé? Dat ik niet goed voor je heb gezorgd?’

‘Maar mama is jouw kind! Zij moet naar jou luisteren!’

‘En daarom wil ik niet dat je nu nat wordt en een verkoudheid krijgt. Anders wordt ze... wordt mijn kind boos op mij.’

God, ik kon wel in mijn broek plassen van schaamte en ellende. Ik kneep wanhopig in haar hand.

‘Au, je doet me pijn hoor!’

‘Het is jouw schuld.’

‘Ah ja? En de regen ook? Het zijn de engeltjes die eh ... die hun piespotje uitgieten.

Wist je dat? Ik kan dat niet, hoor: het doen regenen.’

‘Maar het oor van mijn tas is stuk!’

Ik stond niet toe dat van dat prangende voorwerp werd afgedwaald.

‘Dat kan ik wel weer naaien.’

‘Je moet het nu doen, nu!’

‘Dat gaat toch niet, zo op straat.’

‘Ja. Jawel.’

Normale kinderen met normale schooltassen brachten hun moeder of grootmoeder of grote zus naar school. Toen ze ons voorbij stapten, wierp ik ze een blik vol haat toe. Mijn schaamte escaleerde tot balorigheid. Tegen twee ervan stak ik zelfs mijn langste tong uit. Steeds dieper zakte ik weg in deze poel van ellende. Was er dan niemand die me redden kon?

Toen gebeurde het.

‘Ha! Adrienne!’ riep mijn grootmoe-met-de-wipneus plotseling uit. ‘In zo’n weer! En zo vroeg?’

Ik verstijfde helemaal. Want wie hield daar halt, vlak bij ons, gehuld in een zwarte gebreide hoofddoek, gerimpeld als een appeltje uit de vorige herfst, gekromd als een vraagteken? Vrouwtje Miserie!

Ze leek zo uit bladzijde twee van zovele verhalen van mijn grootmoeder gestapt. (Of, wanneer ik er nu aan terugdenk: ontsnapt aan de turbulentie van de Hongaarse Opstand). Met ogen als schoteltjes bekeek ik haar. Angst ebde weg en werd verwondering, mondde uit in bewondering, en toen dobberden mijn ogen naar mijn eigen grootmoe, die een beetje op Vrouwtje Miserie geleek, en die nu geluidloos naar mij lachte, lachte...

Een eigenaardig februarigevoel doorstroomde me plotseling. Ik voelde dat hier iets aan het gebeuren was. Vrouwtje Miserie en mijn grootmoeder wisselden wat gemompel. Tussen hun in keek ik naar boven, beurtelings naar de een en de ander, die twee kathedraaltjes van ouderdom.

Toen wendde Vrouwtje Miserie zich tot mij – ze boog nog wat dieper voorover dan gewoonlijk en sprak dan de magische woorden: ‘Maar wat zie ik hier nu op het trottoir? Een ... een ... een verborgen schat?! Zo’n mooi ding? Maar ... kijk nu eens: dat is een echte boekentas! Als dat geen echte boekentas is! Zonder zo’n gek oor dan nog wel! Wel wel wel. Zeg, weet je: echte grote jongens dragen hun schooltas zo, onder hun rechterarm. Kijk, zo.’

Vrouwtje Miserie deed me voor hoe het echt moest, hoe het hoorde in de grote school. Ze pakte het geamputeerde ding stevig beet en knelde het klemvast onder haar arm. Misschien had ze in het woud wel met grote takkenbossen geoefend.

‘Gezien, grote kerel?’

Ik knikte. Boven mijn poel van ellende brak de zon door. Ik zou in één stap groot zijn. Ik geloofde haar, en voerde haar bevelen uit, want ik geloofde (en geloof nog steeds) veel meer in verhalen dan in mensen. En Vrouwtje Miserie was een waargebeurd verhaal: oud, en dus waar, echt gebeurd in een boek. Want ik was bitter jong. Zo bitter.

Nu nog, zoveel decennia later, geloof ik in twee grote samenzweringen: die van de kleuters en die van de gerimpelden. Ex-kinderen dus. Er is iets wat de cirkel steeds weer rond maakt. Er is geen ontkomen aan. Soms moet een detail dat duidelijk maken,

bij voorkeur een on-feit. Als God in het detail zit, dan mogen we vitten. Maar de duivel is er soms mee gemoeid.

LEERLING

MIJN MEESTERS

Meester Tanghe was de vreselijke man die mijn eerste leerjaar in de lagere school dirigeerde.

Ik heb het over eind jaren vijftig – begin zestig van de vorige eeuw. Ik had dat, zelf een uk op tafelhoogte zijnde, toen nog niet door, maar mijn eerste ‘grote’ meester was een onderdeurtje dat met rechtopstaande haren amper 1 m 60 hoogte bereikte en zo mager als een sprinkhaan was. Mocht Bellewaerde al bestaan hebben, hij zou ‘voor niks’ binnen gemogen hebben. Een ideale limbodanser. Waarom ik hem een vreselijke man vond? Meester Gilbert deed ons naar voren komen om verzen te declameren. En dat was nou net mijn trauma uit de papschool bij zuster Serafien geweest: dat we helemaal alleen voor de klas liedjes moesten zingen of gedichtjes moesten voordragen. Meester Gilbert, een amateur-toneelspeler van het betere allooi (zijn toneelkring won enkele keren het nationale Landjuweel), acteerde ook zelf de lessen Gewijde Geschiedenis. Het passieverhaal blijft nu nog in mij nazinderen, met de oranje illustraties erbij, die de bloedkleuren wat temperden. Mijn geloof is er echter niet groter door geworden, wel mijn fascinatie voor verhalen. Wie iets correct uitvoerde, bijvoorbeeld de letter m schrijven met het gewenste aantal beentjes, en zonder inktvlekken, kreeg een doopsuikertje. Soms moest je dat dan weer inleveren, omdat het niet goed bleef. Je m’etje danste bijvoorbeeld ongewild van het voorziene regeltje weg, door die por van je buurjongen. Of toch nog een ‘vuile’ vlek, omdat je een ander vlekje weg probeerde te toveren. Ondertussen was dat doopsuikertje al half gesmolten. Je moest het immers bewaren: je mocht je beloning alleen maar verorberen tijdens speeltijden. Naast mij in de bank zat een roodharige dikkerd met duizend sproeten en een roze velletje. Soms haalde hij onverwacht maar stiekem zijn piemel uit. Dan moesten we lachen. Helemaal vooraan was Jozef-met-het-brilletje geparkeerd. Hij leek dom te zijn. Zag hij niet goed?

Godverdomme, niemand beseftte het toen: eigenlijk was Jozef een beetje doof. Jaren later kwam er op de plek van de toenmalige lagere school een PMS-centrum, nog veel later CLB genoemd. Daar hadden ze kunnen ontdekken dat Jozef wat doof was, en niet blind, en niet dom. Het waren harde tijden. Ik was de tweede van de klas, achter het zoontje van de dokter. Mijn prijsboek had als titel: Van een konijntje en een ei. Een kiekeken wou haar ei niet uitbroeden. Dan maar het konijn ten tonele gevoerd. Paul en Margreet kochten dat konijn op de markt. Op de prijsuitreiking van de eerste leerjaren werd de film Bambi vertoond. Mijn eerste leerjaar? Angst en inkt.

Meester Vandecasteele kleurde mijn tweede leerjaar van de lagere school aangenaam in.

Ik begon me eindelijk goed te voelen. Hij was jong. Elke ochtend kwam hij op school toe met een scooter, van ergens héél ver. Hij was een beetje Elvis Presley (hoewel wij die naam niet kenden). Er stond een steenkolenkachel midden in de klas. We schaar-den ons eromheen, riekend naar natte honden. Meester Vandecasteele had een belo-ningssysteem met gekleurde kartonnetjes, waarbij niemand zich gepasseerd voelde. Soms zwierde hij zijn benen naar omhoog en ging hij even op zijn hoofd staan. We hadden het gevoel dat hij een vreemde snuiter in onze school was. In die tijd arriveerde midden in het schooljaar ook een rijke jongen bij ons in de klas. Iedereen wou naast hem in de bank. Hij was met een vliegtuig uit 'de' Congo gekomen: het gevaarlijke land van de zwarten met de afgehakte handen. In die tweede klas vond ik ook mijn eerste meikever, in de haag omheen de stedelijke speelwarande. Op rapportdag (examens heetten toen nog 'wedstrijden' of 'ombesten') bleek ik nog meer percent te hebben dan bij die boze meester uit het eerste leerjaar. Het zoontje van de dokter was dieper in de rangschikking weggezakt. Meester Vandecasteele was immers geen inwoner uit het stadje; hij kwam van ver ... Bij hem mocht je ook wat stouter zijn. Dat vormde geen echt probleem betreffende de kolom 'Uitmundendheid', wat gewoon stilzitten en zwij-gen betekende. Ik kreeg dus veel prijsboeken. Vooral van Hollandse schrijvers, waar personages Harm en Puk moesten heten. 'Puk zit in de wei bij de beek. Hij houdt een roer vast.' We hadden vrijwel geen bevisbare beken in onze omgeving. En wat was verdorie een roer? Een bepaalde Vlaamse jeugdschrijver (denk ik) tekende met

'Kapitein Zeldenthuis'. Een flutboek. Aan mijn tweede leerjaar bewaar ik warme aangename herinneringen. Kleurrijke kartonnetjes en prettige cijfers.

Meester Wets van de derde klas (die toen al duizend jaar leek te zijn) werd ziek. Mevrouw M. verving hem.

Vrijwel onmiddellijk, aan het begin van het schooljaar, nam mevrouw M. zijn plaats in. Zij was de vrouw van de toenmalige schooldirecteur – een vreselijke vierkante man in sigarenrook gehuld. We verhuisden dat jaar ook naar een ander segment gebouwen, palend aan de echte grote school, waar we ooit zouden belanden. Mevrouw M. leek in mijn ogen op een gerimpeld appeltje uit de vorige herfst, althans wat haar gezicht betrof. Ze was wel een voorloper in individuele evaluatie. Ze nam uitvoerig de tijd om van bank naar bank te gaan en daar ter plekke schrift na schrift te becommentariëren en te amenderen. Daardoor, vooral omstreeks april-mei, kregen we ook soms een stukje van haar boezem te zien. Dat geultje interesseerde ons toen al in dezelfde mate als de glijbaan in pretpark Meli ergens aan de Vlaamse kust. Hoewel we in die tijd uiteraard een volledige masculiene klassengroep vormden, getalsterkte meer dan dertig eenheden, had mevrouw M. geen problemen met ons. We vonden een juf wel eens fijn. Mijn derde leerjaar weekte de vrouwelijke kant in mij los. Ik had er ook zicht op een rij wuivende populieren, als kandelaars in de wind. Heel vaak bogen die eensgezind opzij. Wanneer de vensters open waren, hoorde ze hun lichte geruis. Mijn derde leerjaar was poëzie, maar dat wist ik nog niet.

Meester Haelewijn van het vierde leerjaar vond ik een heel fijne kerel.

Om te beginnen had hij een boekje gepubliceerd over het bekende kasteel van Wijndale. Dat lag op anderhalve kilometer van ons stadje verwijderd, zeg maar: een boogschot. Daar was Maria van Bourgondië ooit van haar paard gevallen. Koning Leopold III had er in het begin van de Tweede Wereldoorlog een belangrijke vergadering met zijn ministers gehad. Dat vond ik indrukwekkend, want toen al wou ik schrijver worden. Meester Haelewijn nodigde echter ook eens een echte brandweerman in de klas uit, waardoor ik plotseling besloot: ik word spuitgast! Dat werd zelfs de titel van

mijn opstel de week daarna. Hij organiseerde ook een heuse studietrip naar een ijzergieterij in de omgeving, want een van de zoons van het bedrijf zat in onze klas. Meester Haelewijn behandelde ons niet als domme onwetende kinderen. Hij ging rustig en gereserveerd met ons om. Wij, hoe jong ook, apprecieerden dat. Geen gebrul, geen lawine van straffen, een rustig stelsel van beloningen. Zijn natuurlijke autoriteit werd nog versterkt door zijn bril met zware montuur. Later zou dat de mode worden. Het zou ook nog decennia duren voor het woord 'respect' opdook in het straatvocabularium van jonge streetwise durfnieten, maar zeker weten: wij (Armand, Hans, Wilfried, Hans, Eric, Pol, ...) hadden toen 'immens' veel respect voor meester Haelewijn, die ons lang voor de term gebruikt werd ervaringsgericht onderwijs verstrekte. Ook hij hanteerde een slim beloningssysteem met bonnetjes. Mijn vierde leerjaar opende mijn vensters op de echte wereld, maar ook op die van lang geleden.

Meester Devriese van de vijfde klas was mij zeer goed gezind.

Hij kende mijn ouders namelijk heel goed, omdat ze in eenzelfde katholieke gebedsgroep zaten. Bij hem leerde ik mijn eerste Frans. Zingend. C'est un éléphant, qui marche ... qui marche ... Hij kon een iguanodon op het bord tekenen. Maar bovenal ontdekte hij dat ik heel mooie opstellen schreef met veel tekenende woorden in. De zwarte kat liep door de dikke benen van de warme bakker. Mijn mooie zinnen kwamen telkens weer op het bord, na elk opstel, maar mijn tekeningen op de keerzijde waren een ramp. Mijn mooie tekenende woorden daarentegen werden wel dubbel onderstreept. Meester Devriese keek door zijn wazige gekleurde brillenglazen altijd een beetje treurig. Misschien kwam dat doordat hij ook diepgelovig was. Jezus en dat kruis, weet je wel. Na schooltijd en na de niet-verplichte les Frans op donderdagavond kon je bij hem bijvoorbeeld nog EKW volgen: Eucharistische Kern Werking. Dat deed hij samen met een priester, in de schoolkapel. Hij kwam ook op voor de zwakkere broertjes in de klas. Toen we voetbalden met een tennisballetje op de speelplaats, en het onhandige Willy'tje 'kopte' het balletje per ongeluk met zijn rug in plaats van met zijn hoofd weg, dan was meester daar om iedereen te bezweren dat dat helemaal niet erg was. Jezus had immers ook aandacht voor de minderbedeelden. In mijn vijfde klas kon ik mijn schrijftalent doen ontluiken, terwijl gelijk duidelijk werd dat mijn tekenkunst zou blijven steken bij de kopvoeters met armen en benen als vorken.

In mijn zesde en laatste klas van de lagere school (ik volgde geen zevende leerjaar, hoewel heel veel leerlingen dat toen wel deden: onze school kende in die jaren nog drie zevende klassen) was de cirkel rond: weer zat ik oog in oog met een tiran.

Meester Rosseeuw ('Spreeuwe') was dubbelkinnig, streng, onredelijk en oud. Ik bewaar maar één goede herinnering aan hem uit dat jaar: toen hij elke zaterdagvoormiddag voorlas uit een avonturenboekje over een exotische expeditie. Overigens bleek jaren later dat mijn eigen pa en de meester niet op goede voet met elkaar stonden. Vandaar het ongemak, dat ik elke dag aan den lijve ondervond. Spreeuwe speelde piano en was oer-katholiek. We moesten dus veel zingen. Gelukkig was het toen al de gewoonte dat er in de zesde klas ook door andere meesters les werd gegeven, ter voorbereiding op de middelbare school. Meester Cafmeyer gaf geschiedenis; meester Schutyser gaf aardrijkskunde; mijn eigen tiran Spreeuwe gaf natuurkunde. Spreeuwe kwam rond met zo'n gigantische rolstempel, zodat iedereen een kikker of de nerven van een blad in zijn schrift kreeg gestempeld. Er was in die tijd wat aan de hand met bisschop Makarios op Cyprus. We moesten er knipsels uit de krant over verzamelen. En we leerden dat België eigenlijk een oorlog of twee tegen het grote Duitsland had gewonnen. Dat was het enige goede wereldnieuws uit mijn zesde en laatste leerjaar in de lagere school. Spreeuwe, als de hemel of de hel bestaan, en ik kom u daar tegen: ik zal me moeten inhouden of ik geef u een optater tegen uw verwaande stekelharen kop, zodat uw kinnen trillen als een pudding. Van mijn zesde klas onthou ik de gele tanden van dat grijnzende gebit van de piano.

Mijn meesters en mijn ene juf: gemengde gevoelens. Angst, respect, warmte, bewondering, begrip, afgrijzen. Als het regende, regende het hevig. Als het vroom, vroom het dat het kraakte. De wind huilde gierend. De sneeuw lag metershoog. De zon brandde ongenadig.

SCHOLIER

ECHTE FICTIE

Lang voor Noah zijn ark in elkaar timmerde (de derde poging was raak, tot tweemaal toe verloor het in opbouw zijnde gevaarte met veel oudtestamentisch gekreun het bewustzijn) vloog een slankpootvliegje behorende tot de onderfamilie van de Sciapodinae tegen de stam van een den aan en kukelde verdwaasd op de grond, waar het na een vijftal minuten van vicieuze omzwervingen per toeval onder de voetzool van een voorbij rennende holbewoner op de vlucht voor een dierlijke vijand werd geplet. Het diertje kon zich door een uiterste maar helaas allerlaatste krachtinspanning nog even naar de stam van de dodelijke den slepen en zich daaraan vastklampen voor het de geest gaf. Eeuwen later prijkte dat slankpootvliegje roerloos in de gestolde transparante hyacintrode amberdruppel in de linker pinkring van de leraar Nederlands, meneer Vellemans, vlak naast de ringvinger waar vooralsnog geen trouwring te zien was.

Meneer Vellemans – de tijdelijke vervanger van meneer Deleye, die op een zondags toeristisch uitstapje met de heemkundige kring door de vliering van een oude molen was gezakt, met zijn onderrug op een lavabo was gevallen en nu al wekenlang in de kliniek gekalefaterd en gerevalideerd werd – had onze klas de opdracht gegeven om een creatief verhaal te schrijven. Hij had zelf even een gedurfd voorbeeld geformuleerd: van een schrijver (wiens naam hem was ontsnapt) die verhaalde hoe een fietser met een blok ijs door de hete woestijn fietste. We kregen er zelfs tijdens de lessen van het vak geheten Nederlands ruim voldoende schrijftijd voor, kauwend op potloden en balpennen, de hoofden gestut in de handpalmen, onderuit gezakt in de banken, door de hoge kantelramen naar onbereikbare vertes starend.

Aldus geschiedde.

Ik deed alsof ik wezenloos voor mij uit zat te kijken, op zoek naar ideeën in het mijnenveld van spelling en grammatica, terwijl ik eigenlijk meneer Vellemans en diens Karl Marx-baard aan het bestuderen was. De man zat lekker ontspannen aan zijn bureau links vooraan, op gelijke hoogte van twee rechthoekige raampjes met geribbeld glas

die op een schoolplein uitgaven en waardoorheen je alleen schimmige figuren kon zien passeren. Hij streek ononderbroken met zijn linkerhand over zijn kingewas. Toen viel mijn blik op die ring, want één tel lang blikkerde die onverwacht op door een speling van het zonlicht doorheen die lelijke ribbelramen. Het was een doodgewone trouwring, aan een doodgewone ringvinger. Zoals het hoorde. Ik zou er iets anders van maken. Mijn ogen lichtten op, ik plukte de balpen van tussen mijn tanden en ging aan het werk. Morgen was het woensdag. In de namiddag zou ik naar de stadsbibliotheek gaan om de encyclopedieën en de naslagwerken te raadplegen.

Meneer Vellemans geloofde niet dat ik dit zelf had bedacht. Hij durfde de term 'plagiaat' echter niet uitspreken. Hij twijfelde. *Hyacintrood? Amberdruppel?* Er kwamen woordenboeken bij te pas, en informatie bij de collega's Biologie en Kunstgeschiedenis.

'Maar het moest toch creatief en gedurfd zijn, meneer?'

'Ja ja... '

'Een blok ijs in een fietstas is veel... '

'Ja, ik weet het, Joris, maar... komt dit echt uit jezelf?'

Vellemans tikte met zijn trouwringhand tegen de zijkant van zijn hoofd.

'U hebt ons eigenlijk zelf op een dwaalspoor gebracht... in de woestijn.'

'Maar dat was bij wijze van voorbeeld.'

'Bij mij is het bij wijze van echte fantasie die gedocumenteerd is.'

'Hoe kwam je er op om... '

'... om uw linkerpink te gebruiken?'

'Eh... nee... ja... dat beestje... amber... eh... waar haal je het? Ken je iets van half-edelstenen? Fossielen? Is dat een hobby misschien?'

Ik negeerde de vragen en hield mijn bronnen geheim.

'Hoeveel gaat u me geven op de twintig?'

'Er staan maar tien punten op.'

'Tien?'

'Dat valt nog te bezien.'

'Ik verdien tien.'

'Kijk: je rijmt ook al.'

Ik kreeg mijn tien.

De enige fictie betrof de trouwring van meneer Vellemans.

Hij was niet eens getrouwd.

STUDENT

WERELDSMART

Dromer?

Van jongs af aan hield ik van de wind en van de sterren, twee uitgesproken onbetrouwbare instanties van 's mensen bestaan op de aarde, deze blauwe plek in een heelal. Toen al lag het dichterschap op de loer, deze variant van dromerij en sirenenzang. De doodgewone mensen deelde ik in drie categorieën in. Ten eerste had je de oude jongens. Hun das liep in de pas, hun jeans was hun harnas. Vaak flikkerde hun trouwring vervaarlijk. Ten tweede waren er de meisjes die voor vrouw leerden. Ze waren oud van nagellak en wapenrok, constant in oorlog met de mode. Vaak zaten die aan hun trouwring te frunniken. De derde categorie bestond uit een hopeloos aantal nog oudere mensen. Over die gerimpelden en gekrompenen der aarde wenste ik niet na te denken, met uitzondering van mijn eigen krimpvrije oma's en opa's, waarvan ik er geruime tijd vier bezat. Basiliëkjes met barstjes; kathedraaltjes van ouderdom. Ik harkte alle zeer ouden van veel dagen samen in een verdomhoekje van het Museum voor Oudheidkunde. Baby's, ukken, peuters en kleuters, alle kindervlees kortom, ondergingen een analoog lot, want ik vond dat die op oude mensen leken. Ja, ik was een zeer gesloten kereltje. Dromerig, met grote dadendrang. Wind en sterren, weet je wel.

Dader?

Plotseling werd het 1970. Ik was zeventien. Opgerold als een ansjovis lag ik in bed. Het was al donker op de wereld. De mensheid sliep. Ik was gewapend met een minizaklamp en een miniradio. Dit moest ontegensprekelijk het minitijdperk zijn. Uren aan een stuk goot ik radio Luxemburg in mijn linkeroor uit, terwijl hoerachtig schijnsel onder mijn lakens spookte. *Tears of a clown. War. Purple haze.* Ik sliep in met ruis. Ik werd wakker met ruis en liep de tunnel van de dag door: verlangend naar het flauwe plasje licht aan het eind daarvan. Presidenten werden neer gekogeld. Harttransplantaties werden verricht. Hemellichamen werden betreden. Ik peuterde de oude zelfklevers van mijn fiets en verving die door de beklivende Jim Morrison, de krullen als een doornenkroon om zijn hoofd gevlochten. Op die fiets reed ik naar mijn eerste echte fuif, toen

nog genoemd 'thé-dansant'. *O mamy, o mamy, o mamy blue, o mamy blue*. De witte hemden van de studenten fluoresceerden. Ik dronk om niet te moeten dansen. Gefascineerd keek ik naar dat gewriemel in die slangenkuil. Jongens harpoeneerden hun tong in meisjesmonden. Speeksel. Bamba-rondedansen zonder totempaal werden afgewisseld met nummertjes droogneuken in slow motion. Geheel beneveld verliet ik dit paringsfeest. Droomde ik? Was dit een natte droom?

Ik hulde me in een andere mist: die van de sigarettenrook. Met lijvige letterkundige syllabi bouwde ik een luchtkasteel. Vanuit de schietgaten vuurde ik somtijds zelf een gedicht af, richting grote boze wereld. Ondertussen leerde ik dat, toen Guido Gezelle geboren werd omstreeks de Belgische Onafhankelijkheid, de gevangenen eivol zaten. Waar was het verband? Ik hoorde aan de universiteit vaklui spreken over poëzie. 'Mijne heren, nu weet ik het ook niet zo goed meer,' sprak de nog jonge heer H.B., assistent-professor-criticus, in verband met een zeer experimentele 'lichamelijke' gedichtencyclus van de dichter Hugo Claus. De zeer oud-geletterde professor A.W., fin de schitterende carrière, stak op het mondeling examen zijn honderdduizendste filter-sigaret op en kraste: 'Aha, kerel: uit West-Vlaanderen, zie ik hier op mijn lijst? Daar woont gij toch, hé? Vertel eens over uw mooie streek.' Zijn toenmalige assistente, ook een dromerig meisje, gooide zich na zijn dood op de jeugdliteratuur, men bedoelde eigenlijk literatuur voor de jeugd, een 'nog onontgonnen terrein'.

Mijn maten droomden hardop van journalistiek, televisie en schrijverschap. Meisjes smeekten thuis, gebruikmakend van veel verkleinwoorden, om nog een 'jaartje' extra Communicatiewetenschappen te mogen 'doen', het voorwendsel bij uitstek om te ontsnappen aan een vreselijke loopbaan in een of andere school. Op een zwaarbewolkte dag in juli mompelde een oude prof achter een kathedraal dat de meeste van ons geslaagd waren. Ik verliet mijn kroegen en ging terug naar de lage streken in mijn platte provincie om een meesterwerk te schrijven. De dromer kwam terug als dader.

Het is 20XX. Ik heb diverse keren een kaap gerond. Ik slaap met mijn navel naar de aarde gekeerd. Mijn kinderen zijn draadloos met mij verbonden; af en toe duiken ze thuis op om de schade op te nemen. Ik zag de oude Dimitri Van Toren (een zanger) zijn ding oppoetsen in een oude dorpszaal. Ik las dat Armand '*Ben ik te min*' twee weken op een rantsoentje pindakaas leefde. De stille drummer-zaliger van de Stones deed aan antiek in het rustige Devon. Jim Morrison werd herbegraven omdat te veel fans zijn droom wilden herbeleven. Hier bij ons in Vlaanderen zouden ze zeggen:

'Wegens te veel leven'. Ikzelf heb het nog altijd niet gevonden. De vraag is maar: wat? Mijn ongeduld wordt niet beloond. Ik word een oude jongen in een gekke megawereld waar men verder dromen najaagt. Zou professor H.B. het ondertussen al weten? Geleijkt het eeuwig jachtveld van professor A.W. op onze lage streken hier? Ach, van alle materialen waar ik me ooit mee omringde, schiet alleen de taal over. En de droom. Wegens te veel leven.

Al bij al niet slecht.

Al schrijf ik het zelf.

DOCENT

HOGESCHOOLVOS

Eerst was er alleen maar het oude centrale gebouw. Dat was natuurlijk ooit nieuw geweest, maar ze gingen er prat op dat hier de oudste vestigingsplaats van het land was voor lerarenopleiding. Daar hoorde dus een vroegoud pand bij. De grens tussen muffheid en vintage was makkelijk te trekken: mufte mensen kenden het begrip 'vintage' niet, vintage folks moesten geen mottenballenmensen. Vroegoud dus. Een tijdelijke sarcofaag voor duizenden jonge mensen die meester wilden worden. Of leraar. Veel later kwamen er stukken bij, wegens gebrek aan ruimte, en om te kunnen concurreren met andere hogescholen, meer dan honderd vijftig jaar moderner dan het moederschap. In die nieuwste gedeelten werden ook de meer praktische vakken ondergebracht: muziek, beweging, sport, dans, biologie. Gaandeweg zelfs voedingsleer, verzorging en bio-esthetiek. De theoretische en pedagogische vakken bleven in het oude gebouw, waarvan de ruime souterrains onderdak boden aan de beeldende vorming van de studenten. Informatica kreeg de middelste verdieping toegewezen.

Vanuit bijna het hele gebouw keek je op een begraafplaats uit, daterend uit de tijd dat het nog voor een groot deel een kerkhof was, vooral bestemd voor het kruisleger van de katholieken. In de loop der jaren was aan de periferie van de stad een nieuwe begraafplaats verrezen, met meer oog voor diversiteit, hoewel die ook voor driekwart bestond uit egale krijtwitte kruisen met egale inktzwarte letters en cijfers.

In de lerarenkamer van weleer kwamen alleen wereldvreemde dinosaurussen: de heren die doceerden. Ze hadden ieder hun voorbehouden stoel, predikten hun kennis van achter katheders en hingen wekenlang hun doorrookte lijf in hetzelfde grijze kostuum op. Een oudere poetsvrouw voorzag ze van koffie middels een rochelend en smachtend apparaat uit de tijd toen de kippetjes nog keurslijven droegen. Er hing een geur van geleerde mufheid in die antieke lerarenkamer. Portretten van oude directeurs en een afbeelding van piramiden ontsierden de ene wand. Voor de andere stond een gigantische kast op hoge poten, waar de docenten papieren in kwijt konden. In een latere epoëque, toen public relations, gemengd onderricht en sociale media belangrijk werden, barstte de oude hogeschool uit haar voegen. De lerarenkamer, waar ondertussen ook al vrouwenstemmen in weerklonken, verhuisde naar een ruimere plek, en het korps (m/v) vervijfvoudigde.

Sommige studenten vonden het er vreselijk; andere beleefden er de tijd van hun leven. Er werden er zowel verwijderd als bevoordeeld. Na de jaren zeventig groeide de tolerantie, maar die werd nog meer en vooral benadrukt door de concurrentie met andere hogescholen, hakbijlcomités die nauwgezet studentenaantallen en lectorenopdrachten in de gaten hielden en allerlei controlecommissies. Als je als instituut wilde overleven, moest je scoren met aantallen. Werven werd de boodschap. Iedereen welkom. Offensief Charme. Diversiteit, tolerantie. Bovendien kwam de oude lerarenschool in de jaren negentig terecht in een extra stroomversnelling: die van de grotere gehelen. Weldra was de oudste 'normaalschool' van het land een onderdeel van een constellatie die zich provinciaal, later nationaal voordeed. Alleen de onderwijsnetten veroorzaakten nog scheidingen, niet langer de geografie. De docenten van de lerarenopleiding kregen nu ook collega's op vakgebieden als biotechnologie, dierenzorg, handelswetenschappen, bedrijfskunde, agro-industrie, informatica, verpleging, vroedkunde, recreatiemanagement, hotelwezen, eventorganisatie en toerisme.

Van medio jaren zeventig tot medio tweede decennium van de daaropvolgende eeuw was ik er lector Taal, Letterkunde, Nederlands, Expressie, later aangevuld met Culturele Animatie, Uitdieping Expressie, Taalmuzische Vorming en Omgaan met Anderstaligen. Na de fusies van de hogescholen in de jaren negentig, vaardigde men uit dat de term 'lector' geprefereerd werd boven 'docent' om onze functie aan te duiden. Net toen ik van deze arbeidsmarkt verdween, veranderde de naam van mijn hogeschool. KATHO werd VIVES. Ik heb dus de oude en de nieuwe tijden meegemaakt. Ook wat

ruimte betreft, maakte ik bewegingen mee. Ik ben geboren in Torhout, waar mijn hogeschool gevestigd is. Na mijn studies in Leuven verhuisde ik naar Kortrijk, waar de centrale diensten en een flink deel van de andere hogescholen zijn. Dat werd dus pendelen... naar waar ik oorspronkelijk vandaan kwam. Iets wat bizar, maar de wereld is klein. Andere factoren speelden daar een rol in.

Er schiet me een 'schoolvoorbeeld' te binnen van de oude cultuur waarin ik aanvankelijk belandde. Op dinsdagvoormiddagen stonden voor bepaalde groepen demonstratielessen gepland in onze lagere oefenschool. Op mijn uurrooster merkte ik dat ik op diezelfde tijdstippen ook theoretische lessen moest geven aan andere groepen. Ik informeerde naar de haalbaarheid hiervan. 'Geen probleem', vertrouwde de toenmalige directie me toe. 'Dat zijn onzichtbare uren. Je kiest zelf. Maar probeer toch de eigenlijke lessen voorrang te geven.' Ja: het was er oud, maar ook 'rekkelijk'.

'Uitgesleten'. Het is het woord dat het best weergeeft hoe de gangen, deuren, trappen, banken er in dat oude gebouw bij lagen, hingen of stonden. Koelte en warmte tegelijk. Niets kon er stuk gaan. Alles was er te stevig. Op termijn voorzien op passages door duizenden jongelui met Sturm und Drang. Dit gebouw kon de wildste betogingen en hevigste samenscholingen aan. Zijn gangen konden kolken van verzet en oproer slikken. Zijn deuren konden traditie barricaderen. Zelfs de oude complete collectie Encyclopaedia Britannica, die zich niet in de bibliotheek maar in geprangde slagorde in een pronkkast in de ontspanningsruimte genaamd 'club' bevond, leek een deel van de versterkte vesting te vormen. Een onderdeel eruit wrikken, zou krachten vergen. In die 'club' kwamen de studenten tijdens de lespauzes samen, zittend op lange banken die tegen de wanden aan waren gemonteerd. Verder was er vrijwel niets, tenzij enkele grote metalen asbakken op een zestal tafels. Het binnenplein was van eenzelfde orde. Het bestond anderhalve eeuw uit niets. Steen. Het was een kopie van zoveel speelplaatsen of schoolpleinen in de middelbare en de lagere scholen, maar er werd niet meer gespeeld, wegens te oud en te ernstig. Er werd alleen maar gerookt. Pas eind twintigste eeuw plantte de burgemeester van de stad er een boom. Er kwam een heuse binnentuin, met zitbanken, asemers en vuilnisbakken. Tolerantie, diversiteit en milieu, weet je wel. Ik herinner me zowel de oorlogsdampen in examentijd en de platgetrapte peuken in de gangen als het latere extreme rookbeleid op milieubewust recyclepapier. Met de nieuwe verdraagzaamheid had een ander soort intolerantie zijn intrede gedaan.

'Glas'. Dat is het transparante woord dat het best weergeeft hoe het nieuwe gebouw het oude uitbreidde, ja: stutte. De overgang tussen oud en nieuw, gelijk de entree tot de nieuwe kathedraal, werd gevormd door een commercieel uitgebate eetruimte voor de studenten. Makkelijke zitplaatsen, ronde tafels, fruitbalie, vlotte aanschuifmogelijkheid met zicht op allerlei snacks. Vanuit deze pitstop had je een panoramisch zicht op de nieuwe sporthal. Brood en spelen, moderne versie. Zelfs de vloer waarop je liep om bepaalde praktijklokalen te bereiken, was van glas. Dit nieuwe gedeelte werd omgeven door een gazon met een kunstwerk en een aantal parkeerplaatsen. Op de interessantste zijde van de kale huls van deze robuuste kathedraal prijkten in rode en zwarte koeienletters op een gigantisch canvas de naam van de hogeschool en zijn afdelingen: de kant gericht naar de spoorlijnen. Onbetaalbare reclame. Eerbiedwaardigheid kreeg marktwaarde. Ook op het nabijgelegen voetbalveld verrees een houten paneel met dezelfde barnumbedoelingen.

Carpooling en kotleven hadden al geruime tijd het ancien regime van inslapende studenten in piepkleine instituutkamertjes ('chambretten') verdrongen. Van klassieke reguliere studenten was ook in mindere mate sprake. Velen deden aan gevarieerd leren, aan gecombineerd werken en studeren, aan avondonderwijs, aan afstandsopleiding. Ze waren mobiel geworden. Propageerde de hogeschool immers zichzelf niet middels de wervende woorden 'centraal gelegen – vlot bereikbaar'? Koketteerde ze niet met de metafoer 'de navel van de provincie'? Oude tuchtmeesters hadden geen vat meer op dit alles. De school plooidde zich naar de realiteit. Alleen nog voor zware delicten tijdens contacturen, examens of op stage kon je geschorst worden. Voor de rest kon geen enkele pedagogische dinosaurus je nog aanspreken in verband met haartooi, klederdracht, neusringetje, tatoeage of seksuele voorkeuren. De gezagsverhouding meester - leerling was volwassen geworden. Er kon gepraat en gediscussieerd worden. Op deliberaties over stage- en examenpunten werden objectieve maatstaven gehanteerd, want hier was de computer de baas.

Het is nooit mijn droom geweest om leraar te worden. Ik ben er wel van gaan houden, in de loop van de jaren. Mijn keuze voor Germaanse filologie aan de universiteit had enkel en alleen te maken met mijn liefde voor taal en boeken. We waren de erudiete post-zestig generatie. 'Under the Volcano' van Malcolm Lowry en 'Harvest' onder de naald van Neil Young waren onze bijbels. Tot ons afgrijzen doemde in het eerste licentiejaar van onze 'masteropleiding' het spook van het 'aggregaat' op: een pakket

theoretische en praktische zaken die leidden tot het verwerven van een extra getuigschrift om les te 'mogen' geven. Dat stond haaks op onze wereld, waarin helaas weinig plek was voor journalisten, kunstenaars en schrijvers. Twee gedochten gaapten de meesten van ons aan: het leger en het onderwijs. Na een afketsende poging tot vervangende culturele burgerdienst ging ik omwille van familiale omstandigheden nogal laat in mijn leven dan maar het Belgisch leger in, afdeling Medische Dienst, sectie Personeel. Ik was zelfs al getrouwd, en in volle verwachting van een tweeling. Ik leerde er met ambulances, jeeps en vrachtwagens rijden, banden wisselen, dokters assisteren, marsbevelen en treintickets uitschrijven en gewonde dronken militairen transporteren. Voor boekenwormen als ik leek het onderwijs de minst slechte van de mogelijkheden. Het ging toen echter niet goed op die arbeidsmarkt, medio jaren zeventig. Maar uiteindelijk, na korte omzwervingen in een middelbare school en in een hoger instituut voor toerisme en vertaler-tolk (waar een aantal van mijn studenten ouder waren dan ikzelf), belandde ik in de hogeschool voor lerarenopleiding, in mijn eigen geboortestad dan nog wel, waar ik inmiddels uit verhuisd was.

Het was mijn droom niet. Vooral niet wat de plek betreft: terug naar af, zo voelde het aan. Maar het wende. En ik begon er van te houden. (Zelfs op zo'n antieke Dag van de Arbeid, 1 mei, spoedde ik me ooit naar 'mijn werk', in het gezelschap van een al net zo werkwillige student. Bij aankomst verwonderden we ons over de stilte om ons heen. Dat is maar eenmaal gebeurd.) De hogeschool, waar ik tijdens mijn jeugd jaren met argwaan naar gekeken had (die lag vlak naast onze middelbare school), werd gaandeweg 'mijn' hogeschool. Maar nog vele jaren zeiden en schreven we: Normalschool en Regentaat. Pas later werden die oubollige termen vervangen door deftiger aanduidingen. De trein was ook altijd een beetje reizen, zoals een van de slogans toen luidde: het pendelen, hoewel het zich in mijn geval provinciaal voltrok, gaf me toch een klein beetje een gevoel van vrijheid, al moest ik er soms vroeg voor uit de veren.

Mocht men me naar mijn beste ervaring of herinnering vragen, dan zou ik ongetwijfeld mijn omgang en contact met de studenten vermelden. Nog altijd is er mail- en media-verkeer tussen tientallen van ze en ikzelf, in mijn hoedanigheid van oud-lector of schrijver. Met sommige ervan ben ik levenslang bevriend geworden. Enkele zijn zelf schrijver geworden. Of acteur. Zelfs stand-upper. Ik ontmoette er ook die ik voor mijn vakken gezakt had. Dat liep nooit op een schermutseling uit. Er heerste begrip. Een politie-agent uit Brugge laat nog af en toe iets van zich horen... en dat is zielenzalf. Idem dito

voor een slager uit de polders, die me bijna veertig jaar na datum in een brief bedankt voor de bijlessen Engels die ik hem in mijn debuutjaar gaf. En mijn jongste zus (en mijn pa) hebben het me ondertussen, naar ik hoop, vergeven dat ik haar voor Spelling een onvoldoende gaf. Maar er gaat ook geen jaar voorbij, of er werd en wordt onder die duizenden oud-studenten gesneuveld. Iemand verongelukte. Iemand hing zich op. Iemand viel uit een raam. Iemand werd vermoord. Iemand (maak hier maar meervoud van) verloor de strijd met de grote K. Iemand verdronk. Iemand verdween. Ik zie ze nog voor mij, waar ze zaten in de klas: Ludo, Carine, Jan, Gino, Els, Lieven, nogmaals Jan, Sophie, Bianca, nogmaals Els, Steve, Patrick, Virginie, Emmy, Sarah, Bettina... en de anderen. Ik hoor het nog zeggen: 'We zullen je nooit vergeten'.

Drie jaar voor ik de hogeschool verliet, lag er een anoniem briefje in mijn correspondentiebakje in de hall: 'I wish I'd had a father like you'. Nauwkeurig leesbaar gekalligrafeerd. Ik heb nooit geweten van wie het kwam. Een mooier compliment kon ik me niet wensen.

Onder mijn collega's was ik de schrijver en de notenkraker. Ik slaagde er na verloop van jaren zelfs in om zo'n in onbruik gebleven internaatskamertje ofte chambrette op de hoogste verdieping in te palmen als werkplekje en stapelplaats. Men gunde me dat als schrijver. Het notenkraken bedreef ik allang. Ik was verslingerd aan okkernoten. Misschien ook omdat ze op hersentjes leken. Elk jaar kreeg ik zakken van dat lekkers cadeau van collega's met dergelijke bomen. Ik kon er het hele jaar mee door, in die mate zelfs dat ik er een flinke hoeveelheid van verder liet drogen en ze pas een jaar (of twee) later kraakte, want ik hield vooral van de droge. Mijn werkplekje werd aldus ook een voorraadschuurtje. Het droevigste moment van mijn afscheid aan de hogeschool betrof de vijf foto's die ik van mijn biotoopje nam. Ik zou de fluitende wind missen, het uitzicht op de spoorweg en het even alleen-zijn midden een prettige drukte.

Drie jaar lang ongeveer, nog net voor de grote gelijkmakers en de uniforme verordenaars hun intrede deden, liet ik mijn syllabi op geel papier kopiëren, omhuld met een rozerode cover. Mijn studenten hadden dat graag. Ze vergaten hun syllabus Nederlands 's ochtends niet, wanneer het vak die dag op het rooster stond: hij viel zo op tussen de andere bleke syllabi. Wanneer ze mijn syllabus in de klas of de aula open spreidden, soms zo'n veertig à vijftig, werd het een bijzonder kleurrijke les. Overal bloeiden zonnebloemen. Maar toen sloop de goedkope gelijkmakende uniformiteit van de grijze muizen in de hogeschool binnen. Terwijl net die dassendragers hun mond en

PowerPoints vol hadden van creativiteit en diversiteit. Het werd met de jaren erger, toen alles even plat gemaakt werd. Veiligheid, grijsheid, herkenbaarheid. En dan maar gastsprekers over laten komen in verband met expressie, creativiteit en muzische vorming. Het is een van de weinige redenen waarom ik blij ben dat ik daar geen deel meer van hoeft uit te maken. Ik zou stikken.

De almacht van de leraar en zijn school taande. Ouders of voogden werden mondiger; advocaten roerden zich. Cijfers moesten gestaafd kunnen worden. Vaag gemompel over gebrek aan kennis, onvolkomen vaardigheden of twijfelachtige attitude werd niet langer aanvaard. Ooit werd een telefoongesprek van mij met een oudere broer van een gezakte student opgenomen; mijn gesprekspartner bleek advocaat zijn. Ik kwam heelhuids uit de situatie, maar was een verwittigd man. Een andere keer probeerde een vader me te beïnvloeden middels huisbezoek met een reusachtige zak snoep voor mijn kinderen. Ik stuurde mijn vrouw wandelen en werkte op een zo beleefd mogelijke manier de kerel naar buiten. Ik zond daarna de gezakte student nog extra documentatie en oefeningen, maar die liet niets meer van zich horen en koos na die zomer voor een andere hogeschool. Zonder dank.

De oude cultuur verbleekte zienderogen. Ook in dit bastion van onderwijs, bijna per definitie een heel conservatieve burcht. Diplomaplechtigheden werden opgeleukt met prettige speeches, waar ik na verloop van jaren voor aangesproken werd. Ik maakte er telkens een orgelpunt van, onder de spetterende zon van juni of september. Leuke reizen en internationale uitwisseling gingen tot de mogelijkheden behoren. Struikelblokken en obstakelvakken konden de studenten meenemen naar een volgend studiejaar, om het euvel pas dan aan te pakken. De student moest centraal staan. Enjoy Learning: de Centrale Diensten van onze hogeschool bekten een mondvul Engels om duidelijk te maken dat het er leuk aan toging. Nou, leuk was alvast de jaarlijkse drie-daagse trip naar Parijs met de laatstejaars, waar ik, samen met twee andere collega's, 'titularis' van was. Het werd telkenjare meer een kroon op het werk dan een pedagogische trip. De laatste jaren bezochten we zelfs geen scholen meer; we vervingen alle schoolvosserij door cultuur en amusement. Want bij thuiskomst wachtten de slotkilometers van de opleiding, met o.a. ook het afleveren en verdedigen van het eindwerk. Vaak kreeg ik in die gezellige bus naar Parijs een achterwaarts visioen, zeg maar nachtmerrie: hoe ik als scholier op woensdagnamiddagen een lange sliert 'normalisten' en 'regenten' door mijn stad zag trekken, per twee, in een 'rang', begeleid maar vooral

in de gaten gehouden door een paar onnodig strenge 'studiemeesters'. Dat betrof een portie 'ontspanning' op de toenmalige hogeschool. Gedachten aan gevangnissen en concentratiekampen lagen voor het rapen. Nee: ik heb er nooit van gedroomd in zo'n maffe rij te stappen. Of ooit zo'n kudde te leiden.

Ook het oude geloof verloor van zijn pluimen. We behoorden met onze hogeschool tot het zogenaamde 'vrij' onderwijs. Anderhalve eeuw lang zwaaide een bepaald genre clerus er de plak. Na de jaren zeventig begonnen ze al vlug uit te dunnen. Ze trouwden, of ze belandden in de gevangenis, of ze gooiden simpelweg hun kap over de haag. De secularisering van onze hogeschool verliep vrij snel. Bij mijn einde loopbaan werden we ook eindelijk van de onwelriekende benaming 'KATHO' verlost. Het werd 'VIVES'. Ik heb jarenlang het afkovoord voor Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen met tegenzin uitgesproken. Ik ergerde me ook aan dat opgelegde e-mailadres. 'VIVES' bekt ietwat humaner. Erasmus was namelijk een tijdlang een goede bekende van bedoelde man. En het is geen duistere afkorting. Hoewel twee van mijn drie departementshoofden priester waren, heb ik me nooit belemmerd gevoeld in doen en laten wat religie betreft. Gaandeweg verviel de verplichting om bepaalde rituelen massaal mee te maken. Het vreemde 'vak' Godsdienst werd door de betrokken collega's ook meer en meer filosofisch ingevuld. Internationalisering zat daar voor een flink stuk tussen: de wereld woei onze school binnen, en wijzelf waaierden ook uit. De laatste twee decennia van mijn carrière merkte ik ook dat onze studenten meer en meer stageliepen in andere onderwijsnetten, en er zelfs definitief werkzaam bleven. Ook in het buitenland.

Ze zeggen dat je twee beroepen met veel kansen op een correcte gok kunt herkennen: apotheker en leraar. Over de pillendraaijer kan ik het niet hebben. Ik wou ooit wel van poedertjes, pillen en drankjes mijn beroep maken, tot ik besepte dat ik daartoe ook 'winkel' moest houden en dagelijks met zieke oude vrouwtjes en mannetjes te maken zou krijgen, tot laat in de avond en 's zaterdags. Dat plan werd door mij geaborteerd; ik werd geen witjas die hoestpastilles verhandelde en onnodig kuchte bij de verkoop van condooms.

Het sjabloon 'leraar' (juf, meester, kleuterleider, lector, docent, professor) krijgt vaak zijn invulling met clichés als 'vakantie', 'stofjas', 'krijt', 'bord', 'punten', 'straf' en nogmaals 'vakantie'. Ook die 'cultuur' is aan het tanen, hoewel de clichés nog hardnekkig de ronde doen, vooral die in verband met vrije tijd en vakantiedagen. Piet-uit-de-Polder

en Marina Meesmuiltje mogen daar graag over fulmineren. Zowel mijn collega's als de juffen, meesters en leraars te velde die we ter gelegenheid van stages bezochten, werkten een behoorlijk aantal uren, ook na schooltijd en tijdens weekends. Ik heb er onderdoor zien gaan aan werkdruk en taaklast. Op de hogeschool kregen we met steeds grotere aantallen studenten te maken, die vaak ook nog een heel eigen parcours volgden. We gaven onze lessen steeds vaker in aula's. Je kon jezelf een lawine van taken en opdrachten berokkenen. Tegelijkertijd werd je ook geacht voor een stuk deel te nemen aan het leven op de campus, soms wel in het kader van Operatie Charme. Ik heb geen enkele leraar of lerares gekend die nooit eens het woord 'papierwinkel' in de mond nam. Wie waren toch die onzichtbare grijze mannetjes die iedereen die les gaf met papieren en documenten om de oren wapperden? We zagen het met lede ogen gebeuren: hoe de tweede klasse van talentloze leraren aan het roer van scholen ging staan en dictaten de wereld in zond. Hoe de directie van de lege dozen de 'arbeidssatisfactie' en het 'welbevinden' van hun 'personeel' (allemaal woorden die ze zelf hanteerden, omdat ze die ergens gelezen of gehoord hadden) smoorde en hun zogenaamde beleid via opgelegde krampachtige functioneringsgesprekken voerden. En toch had ik parels van collega's. Krachtige karakters, autoriteiten op hun vakgebied, die zich niet van de wijs lieten brengen door de papieren winden van de nieuwe lichte bureaucraties en warmeluchtverkopers.

We publiceerden onze inzichten en tactieken bij diverse bekende uitgeverijen, in Vlaanderen en Nederland. Soms werden we daardoor zelfs concullega's, op een ander vlak dan. Een deel van mijn schrijverscarrière is op die manier omgebogen naar de educatieve sector. Eerst kreeg ik zelf kinderen, later gaf ik les aan studenten die les zouden geven aan leerlingen en kinderen. Je moest het als lector ook zelf kunnen. Dus ging ik kinder- en jeugdboeken schrijven en publiceren. En ik ging er het land mee rond, voor grote en kleine groepen kinderen, in bieb's, op scholen, in cultuurcentra. Ik leerde daardoor ook op niveau schrijven. Een van mijn oud-studenten werd inspecteur, en daarna uitgeefdirecteur van een grote educatieve uitgeverij. Al jarenlang ben ik daar ook actief als medewerker aan taalmethodes en organisator en schrijver van leesbibliotheken. Ik hou aldus 'voeling met het veld' – met excuus voor dit stafrijmende directeurencliché.

Ik had enkele tactiekjes waar ik me kiplekker bij voelde. De studenten ook. En het zette zoden aan de dijk. De grijze muisjes van leerplannen, eindtermen en diverse doelen

konden op hun beide oortjes slapen. Zowel het proces als het product waren zinvol. En verweven met de realiteit. We bereikten ermee wat we wilden en moesten bereiken, op het vlak van Spelling, Taalbeschouwing en Creatief Schrijven. En er heerste vreugde.

Spelling, dat zwarte beest van velen, betreft maar een technische kant van taal. Nochtans word je er als intellectueel soms zwaar op afgerekend. Vooral die fameuze dt-affaire blijkt een struikelblok te zijn. Terwijl het 'probleem' hem enkel en alleen zit in het al of niet toevoegen van een t. Of even luisteren naar de verlengde vorm in geval van voltooid deelwoord. Terwijl bovendien eigenlijk de ei/ij-verwarring nog hoger scoort in de statistieken van de euvels. Spelling is een vaardigheid. Een vaardigheid moet je trainen en onderhouden. Elke les begon ik met tien minuten woordentennis. Ik mepte woorden de groep in. Die schreven ze op. Een twintigtal betwijfelbare woordvormen, enkele werkwoordvormen. Onmiddellijk daarna bood ik de correcte vormen aan. Spelling oefenen via een spelelement: het fietste er op den duur wel in. Ik zorgde er ook voor dat sommige woorden werden herhaald. Op het einde van een semester scoorden veel studenten prima voor Spelling. En na een (zelfs korte) vakantieperiode zag je de curve zo weer dalen: ja, Spelling is een vaardigheid. Elke dag even boven de put, als het kan. Desgewenst quizmatig, spelenderwijs.

Het oersaai gedoe van Zinsleer en Grammatica, dat bloederige slachthuis van taal waarin ze de kop en de buik van een zin ('onderwerp' en 'gezegde') om god weet welke reden van elkaar scheidden, vermeed ik door Tekstvergelijkende Taalbeschouwing in te voeren. Wie spreekt of schrijft met één zin in het werkelijke communicatieve leven? Bijna niemand. Dus ging ik voor tekstfragmenten, die ik onderling vergeleek via een tiental eenvoudige vragen. Ik kopieerde een stuk tekst uit een jeugdboek, een krant, een reglement, een sprookje, een weerbericht, een recept... en bracht er daarnaast ook in een tweede of derde versie naargelang van de aard van de tekst veranderingen in aan: weglatingen, tegengestelde woorden, toevoegingen. De studenten of leerlingen onderstreepten in één tekst de verschilwoorden. Dan volgden de vragen. Kun je bijvoorbeeld in een jeugdverhaal overal mensennamen gebruiken? Zijn alle bijvoeglijke naamwoorden in een sprookje belangrijk? Wat gebeurt er als je de tegengestelde woorden gebruikt? Kun je plaatsnamen of dagen en uren weglaten in een krantenbericht? Hoe klinkt een reglement als je gewone zinnen gebruikt? Welke versie klinkt het best? Is het kortst? Kun je zelf een naam bedenken voor de verschilwoorden die je

hebt onderstreept? Heb je al die woorden wel nodig? Kun je ze soms vervangen door andere? Klinkt het fragment beter in een andere tijd? Welke van twee of drie versies komt uit een boek? Een krant? Zo bedreven we Taalbeschouwing die rechtstreeks verband hield met de werkelijkheid, en niet wereldvreemd gebaseerd was op één geïsoleerde zin. We trokken conclusies op stilistisch vak. Bijvoorbeeld: varieer je mensnamen en korte persoonswoordjes. Anders wordt je tekst te onduidelijk of te lang. Overdrijf niet met versierwoorden. Kies consequent voor tegenwoordige of verleden tijd. En ja: de kern van de boodschap van een zin heeft vaak best wel een tijdstip en een plaats nodig, hoewel de maffe grammatica de traditionele bijwoordelijke bepalingen niet tot de korte zin of zinskern rekende. Die konden wegvallen, asjeblieft! Laat eens tijd en plaats achterwege op je uitnodiging voor een feestje... !

Creatief Schrijven had helemaal niks te zien met maffe opstellen over klassieke onderwerpen. Ik lanceerde de OPERA-methode. Elk verhaal, elke film, elk scenario, elk toneelstuk kent ongeveer wel die structuur: Opening, Probleem, Evolutie, Rust, Afloop. Ik gaf de keuze tussen een aantal openingszinnen, waarin een selectie uit wie-wat-waar-wanneer stak. 'Op de fuif schonk de leider alleen maar rode limonade.' 'Ik moet morgenavond om 19 uur in Moskou zijn.' 'De zangeres schraapte haar keel en probeerde de eerste noot.' Daarna moest er iets gebeuren, in de tweede zin. Er moest een probleem opduiken. Dat bracht in de derde regel de motor van het verhaal op gang. Dat moesten we in de vierde regel zien op te lossen. Om in de vijfde regel het deksel op de doos te doen. Leuk? Ze smeekten om meer. Geen probleem: verdubbel elke regel. Geen idee of inspiratie? Geen probleem: jij illustreert het verhaaltje. Leuk het op met typograpjes, kleurwoorden, lettertypes op computer. Bedenk een leuke titel. Wanneer iedereen klaar is, luisteren we naar de verhalen. Wie dat wil, leest voor. Of prikt ze aan het publicatiebord. We vergelijken ook even de opera's die op eenzelfde beginregel zijn gebaseerd. Leuk! Een kleine raadgeving: 'Wissel je zinsbouw af.' 'Zet er eens een vraag tussen.' 'Laat eens iemand iets zeggen of uitroepen.' 'Gebruik in je vijf of tien zinnen overal dezelfde tijd.' 'Probeer het nu eens in de verleden tijd.' Alweer zinvolle stilistiek dus. Ik hoorde het wel vaker: 'Wanneer schrijven we nog eens een opera?' 'Ik heb gisteravond zomaar drie nieuwe opera's geschreven!'. Of omgekeerd: 'Ik heb de opera gezien in die film op tv.' 'Ik herken de opera van dat jeugdboek.' Ja: schrijven werd een hit. De schrijver in mij juichte. Het was afgelopen met de opstellen over sneeuwta pijten en mijn vakantie.

Hoelang kan een weetgierige student (soms met ADHD, een variant van de snelle verbinding ADSL) stilzitten om te luisteren naar de hem of haar gepredikte kennis? Soms op oersaai Powerpointpresentaties in half verduisterde lokalen waar de lector ook nog eens doorheen ijsbeert? Mijn hogeschool bevond zich op de terreinen van een groot scholencomplex (lager en middelbaar onderwijs in alle varianten). Dat waren ook onze oefenscholen. Later kwamen er nog bij, door de groei van de studentenaantallen. Maar door deze vervlechting met middelbare opleidingen vlakbij hanteerde de campus van mijn hogeschool ook lessen (later genoemd: contacturen) van vijftig minuten. Zoals bij de leerlingen dus. In andere departementen van onze hogeschoolconstellatie was dat gewoonlijk zestig minuten, eufemisme voor een uur. Later werden we daar wel op afgerekend. Onze 'lessen' vermenigvuldigden zich plotseling. We presteerden alleszins meer dan voldoende werkuren. Overleef maar eens elke dag een (half)volle aula Sturm und Drang, testosteron en ongenadige fashionistablikken. Voorwaar: het waren intense sessies. En sommige liepen vanzelf al uit tot dat symbolische 'uur'.

Kwamen ze nog op straat? Om achter borden en spandoeken aan te lopen en leuzen te scanderen? Ik maakte tijdens mijn vier jaar aan de universiteit meer betogingen mee dan tijdens mijn pakweg vier decennia aan de hogeschool. Ik was dan ook extreem geëngageerd, in studententermen althans. Mijn betogingen en stakingen waren puur politiek gekleurd. Een keer bezetten we ook drie weken lang de centrale bibliotheek, uit protest tegen de lesinhouden van een Zuid-Afrikaanse professor in onze faculteit. De opstandjes van de hogeschoolpopulatie en hun directies plus lectoren hadden altijd te maken met een tekort aan centen en in den beginne met de vrees voor fusies. De opeenvolgende ministers van Onderwijs kregen ervanlangs, maar drukten toch telkens weer hun maatregelen door. Overigens was er ook weinig sympathie van het volk of de burger voor een bende betogende leraren, de recordhouders van 'vakantiedagen'. En iedereen had in zijn prille jeugd wel eens een muilpeer om de oren of een stevige tik op de knokkels gehad van zo'n schoolvos. Nee: niemand vreesde de onderwijsbetogingen. Vooral niet die van de 'niche' van de hogescholen, die toen voor Meat Pie Johnny en House Cooking Sally onbekend terrein was. Later kwamen de hogescholen beter in beeld, via pr, sociale media en een nieuwe beroeps cultuur.

Internationalisering, diversiteit en multiculturalisme werden wel hoog in het vaandel gedragen, maar de eigen 'allochtone' studenten vormden in onze hogeschool hoge uitzonderingen, zij het als student, zij het als lector. De provincie West-Vlaanderen lag

natuurlijk wel het verst van de grote wereld verwijderd. Vooral mijn eigen campus, in Torhout, hartje Houtland, kreeg zelden een kleurtje. Misschien ook was een lerarenopleiding het laatste waar men dan aan dacht. Ik heb drie zwarte medemensen gekend in het stadje mijner jeugd. En een Hongaarse broer en zus. Lange jaren ook vormde de katholieke godsdienst, niet alleen als schoolvak, maar ook als levenshouding en geloof, een struikelblok voor al wie anders dacht of op een of andere manier van ergens anders afkomstig was. De verstikkende greep van de clerus en hun krampachtige vazallen op het 'vrije' onderwijsnet bleef echter nog lang een feit. Ondanks hun liefhebbende evangelie. De katholieken zijn sterk in hun katholicisme onder hun eigen kerktoren. Daar is veel schaduw. Daar 'verdragen' ze de zon. Gezegend zij de kerel of de vrouw die KATHO verving door VIVES.

What's in a name? Naamveranderingen hebben, buiten 'beu', een reden. Dexia werd Belfius om blamages en schaamrood uit te gommen. PMS werd CLB omdat de leerling centraal moest komen te staan. PVV werd Open VLD omdat er kiezers wegliepen. Het vloekerig bekkende VU benoemde zichzelf als N-VA met liggend streepje. CVP werd CD&V omwille van dat modernistisch ogend ampersandje. BSP werd sp.a in een wanhopige poging om de oude cultuur de rug toe te keren en weer nederig te worden. Agalev werd Groen! omdat die hippie-afko er te Oostblokachtig uitzag. Het Blok werd juridisch afgeblokt en werd Belang. Lijst Dedecker dekte zichzelf toe. KATHO werd VIVES om andersdenkende ouders, voogden of nieuw samengestelde gezinnen met abituriënten in hemelsnaam niet af te schrikken. Het klonk ook een stuk vrolijker dan die 'eerbiedwaardige' mottenballennaam. Mensen vielen of knielden niet meer voor de wierookwalmen van de grote K. De heidense concurrenten boerden bovendien verdraaid goed. 'Innovatief': alle hogescholen stalen voortdurend dat woord van elkaar, zoals tientallen firma's en bedrijven zich de slogan 'Wij maken het verschil' toegeëigend hadden. Wanneer alles en iedereen op elkaar begint te lijken, kies je een andere naam. Ook onze lerarenopleiding zelf onderging diverse facelifts wat de naam betreft. De bloemlezing:

Regentaat-Normaalschool (de ReNo – leuk bedoeld letterwoord);

PS (Post-Secundair – ze raakten maar niet van dat middelbaar los);

PHO (Pedagogisch Hoger Onderwijs – eindelijk ernst; beetje Hollands);

LNS (Lagere Normaalschool – klonk zelfbeschuldigend);

MNS (Middelbare Normaalschool – klonk ook al zo guldenmiddenwegachtig);

ILLO (Initiële Lerarenopleiding Lager Onderwijs – hogerhand begon zich te moeien – klonk als een koffiemark):

ILSO (Initiële Lerarenopleiding Middelbaar Onderwijs – klonk als een meisjesnaam);

BALO (Bachelor Lager Onderwijs – de intrede van de baviantentaal);

BASO (Bachelor Secundair Onderwijs – of course);

Op den duur hadden we ook OAR: Open Avond Regentaat (door sommigen als ‘bo(a)ring’ ervaren).

Een nagel aan mijn doodskist betrof het zogenaamde studentenblad ‘Renoveren’ (cf. ReNo, Regentaat-Normaalschool, lees Reno-veren, hebbes?). Jarenlang kweet ik me met grote tegenzin van deze opgelegde taak: het hoofdredacteurschap van een blad ‘voor en door studenten’ dat vooral door immer dezelfde lectoren volgeschreven werd. Het verscheen driemaal per academisch jaar en werd gratis uitgedeeld. Een tijdlang werd het op de moedercampus in Kortrijk gekopieerd. Later werd het uitbesteed aan een heuse drukker vlak bij onze hogeschool in Torhout. Helaas veroorzaakte diens personeel in de behandeling van de teksten om onbegrijpelijke redenen (ik leverde alles op toenmalige diskettes aan) ettelijke druk- en spelfouten. Zelfs na mijn correcties van de proefdruk. Tot grote woede van de auteurs van de teksten. Ik kreeg dan uiteraard telkens de volle laag, terwijl ik nooit heb kunnen achterhalen wat voor geheimzinnigs of vreemds er in de drukkerij met de diskettes en de teksten gebeurde. Het leek er soms op alsof iemand alles nog eens overgetypt had. Vreemd genoeg klopte dat, in combinatie met slordigheid en haast, bleek later. Ongelofelijk maar waar. Nog later mailden we alles rechtstreeks door, en toen ging het wat beter. Tijdens mijn laatste jaren op de hogeschool werd er een kleinere oplage van het blad gedrukt, want weinigen lazen het en je moest al hemel en aarde bewegen om enkele studenten zover te krijgen dat ze eens iets schreven. Het waren dan ook vooral de collega’s die op internationalisering trokken die reportages over hun buitenlandse ervaringen voor Renoveren inleverden. Enkele andere collega’s beloofden jarenlang ‘een stuk’. Zulke stukken schitterden telkenmale door hun afwezigheid. De makers van die abstracte ‘stukken’ hadden dan gewoonlijk ook nog wel een resem aanmerkingen op vorm of inhoud van het blad. Renoveren? Pek en veren.

Doorlichtingen... Visitaties... Controlecommissies... Er was de voortdurende vrees dat ‘the old skool’ gesloten zou worden, of onherkenbaar opgeslorpt en vermalen door een groter geheel, waardoor de ‘eigenheid’ zou verdwijnen. Oudere collega’s woonden ook

vaak in de omgeving. Ze hadden er een huis gebouwd. Ze waren er blijven of komen wonen in de waan dat die oude wereld nooit op zou houden te bestaan. Toen de eerste golf van fusies bekend werd – de hogescholen van Torhout, Tielt en Roeselare zouden samengaan met de hoofdcampus in Kortrijk, waar er een vijftal hogescholen floreerden – sloeg de paniek toe. Het oude bestel beefde op zijn grondvesten. De honkvastheid werd bedreigd. Zouden ze dan naar ‘ginder’ moeten om les te geven? Maar alle... dat kon toch niet! Terwijl ikzelf wel een aantal keren per week de omgekeerde beweging beschreef: ‘woonachtig’ zijnde ‘te’ Kortrijk, pendelend naar mijn geboortestadje, om er om den brode les te geven. Enkele grijze muizen verklaarden me ‘zot’. Nee: ik had helemaal geen fusievrees. Van mij mochten alle campussen in Kortrijk gegroepeerd worden, op het Hoge, halleluja. Maar de vrees van die honkvaste oldskoolers was ongegrond. We hadden zo diep wortel geschoten in hartje Houtland dat we mochten blijven bestaan. De lokale angsthazen en doemdenkers konden op beide oren slapen. Sterker nog: ze solliciteerden dankzij die schaalvergroting enkele jaren later zelf naar internationale contacten en stages. Maar daar waren plotseling Europese centen voor. Snap je?

Wat mij betreft: hoe meer en hoe groter er gefusioneerd werd, hoe liever ik het had. Ik kreeg het gevoel dat we, na het ancien regime, eindelijk een volwassen en volwaardige hogeschool geworden waren. Bovendien leverden de samensmeltingen tal van extra contacten op, niet alleen met vakgenoten en gelijkgestemde collega's, maar ook met andere onbekende werelden. Er was maar één zaak waar wij zelf in uitblonken: ons product betrof onderwijs. Maar was dat wel een product? Nou: eerder een proces. We gaven les over onderwijs. We onderwezen onderwijs. En net die wetenschap maakte dat de andere hogescholen uit onze constellatie ons soms ietwat vinnig of achterdochtig behandelden. We konden immers beschouwd worden als de betweters uit het onderwijs, de pedagogochelaars die best wel wisten welke de aangewezen onderwijsvormen waren en dat ook door wensten te drukken. Ook hier dus woekerden clichés. We waren nooit de meest geliefde afdeling. Leraar? Een specialisatie in vakantie en bemoeizucht. Een beroep dat blijvend gemengde gevoelens oproept. Het zal nooit anders zijn. Tenzij het in zijn huidige vorm verdwijnt. Er is een vreselijk gezegde: ‘Those who can, do. Those who can't, teach.’

Lang geleden, toen de dieren nog West-Vlaams spraken, was er een ‘verzonken’ bibliotheek, in de souterrainverdieping van ons eerbiedwaardig gebouw. Beregezellig,

vooral bij slecht weer. Door de ramen van het leeszaaltje zag je een parade van benen passeren. Ik heb er aangename herinneringen aan. Ik correcteerde er onder andere de proefdruk van een van mijn eerste romans. De bibliotheek had een hoofdingang onder aan de trappen benedenwaarts en een achteruitgang die zelden gebruikt werd. Om de haverklap was er wateroverlast. Andere schade betrof boekendieven. Lesgevers ontleenden vakliteratuur. Die bleef jarenlang in hun schooltas of werkkamer. Zo dunde de voorraad boeken zienderogen uit. Honderden werken verdwenen in de loop der jaren. De toenmalige biebbaas liet dit oogluikend toe. Enkele boekendieven waren immers oud-leraars van hem. Later verhuisde de bibliotheek, naar hogere verdiepingen. 'Oude' exemplaren werden verramsjt. Nog later drong de mediatheek de ouderwetse boekenbieb terug. Cassettes, videobanden, dvd's, computers, USB-sticks, laptops en tablets deden hun intrede en eisten hun plek op. Weldra nam de – in eigen preteksten – zo geroemde vakbibliotheek van de hogeschool veel minder ruimte in dan de 'moderne' vleugel. De oude boekerij verbleekte. Bovendien werd uit boeken vooral gekopieerd, o.a. voor lesvoorbereidingen en stages. Vier à vijf fotokopiemachines zoemden dagelijks gezwind. Paradoxaal: in de ruime nieuwe leeszaal zag je bijna niemand echt lezen.

Men vond – mee met de trends – allerlei benamingen uit voor wie aan het roer van de hogeschool stond: directeur, prefect, departementshoofd... Maar lang voor daarvan concreet sprake was, lag de echte macht bij de algemeen directeur van het hele jongensscholencomplex (later 'gemengd') in mijn stadje. Jozef Noterdaeme, een priester van indrukwekkende hoogte, was letterlijk en figuurlijk de grote man, van lagere school tot regentaat-normaalschool. Hij straalde autoriteit uit, maar legde ook veel begrip aan de dag in diverse moeilijke situaties. Jarenlang nog zat hij de deliberaties op onze hogeschool voor, en hij kende iedere student. Hij was ook als pionier rechtstreeks betrokken bij diverse experimenten in het onderwijs. Zo aarzelde hij bijvoorbeeld niet om als eerste school in Vlaanderen de vernieuwende afdeling Mens-Wetenschappen op te starten, waarbij ikzelf ook een van de proefkonijnen was na drie jaar 'gewoon' middelbaar. In de middeleeuwen van mijn prillere jeugd, toen ik het eerste leerjaar achter de rug had, zag ik hem voor het eerst op de toenmalige prijsuitreiking in de feestzaal van het instituut: een rijzige statige kerel met zwart krulhaar in een zwart gewaad met oneindig veel knoopjes gehuld. Ik ontving mijn prijsboek ('Van een konijntje en een ei') en mijn palmares uit zijn handen. Daarna keken we met z'n allen film: 'Bambi'.

Decennia later zou ik altijd goede contacten blijven hebben met deze uitzonderlijke man: eerst als leerling, daarna als scholier, later als lector aan 'zijn' hogeschool, waar hij ook ooit lesgegeven had. Jozef Noterdaeme was een uitermate intelligent en tolerant mens, die ook van bepaalde aspecten van het ontspannende leven kon genieten. Hij loodste diverse probleemgevallen onder zijn personeel doorheen de stormen van de jaren zeventig, tachtig en negentig. Legendarisch waren zijn werkruimtes, die telkens weer op andere plekken ingericht werden, omdat alles 'groter' en 'meer' werd, vlak voor de computers hun intrede deden. Blijkbaar verhuisde hij zijn werkzaamheden graag eens. De uren waarop hij 's ochtends begon te werken, spraken evenzeer tot de verbeelding. Ook zijn wijnkelder veroorzaakte wel eens eerbiedig gefluister bij intimi. Toen hij later uit beeld verdween en op een appartement in het stadje ging wonen, belde hij me nog elk jaar op mijn verjaardag op. Mijn respect voor deze man is groot. Latere 'roergangers' van de hogeschool hadden best wel weer even bij hem in de leer mogen gaan, om oefeningen te doen in intelligentie, begrip, bevattingsvermogen, ontspanningstalent en verdraagzaamheid. 'E.H.' Jozef Noterdaeme was de meest humane religieus die ik aan de frontlinie van het 'vrij' onderwijs leerde kennen. Hij maakte onze school zowel groot als bekend.

Ik volgde als jonge snaak een paar coryfeeën op. Een tijdlang was ik ook nog hun collega, tijdens hun laatste lesjaren. Guido Cafmeyer was een bekend toneelregisseur (hij won met toneelkring Rembert Torhout diverse keren het Landjuweel) en een geducht leraar Dictie. Ikzelf had hem als leraar in het middelbaar gehad. Priester-dichter Roger Verkarre, Gezellekenner, was de grote te duchten man voor Nederlands en Duits. Ook Jef Tytgat was een legendarische collega voor Taal- en Letterkunde. Die kaap ronden was voor veel studenten een heel karwei. Zoals in de afdeling Lichamelijke Opvoeding het vak Biologie ook voor velen een struikelsteen vormde. Tegelijk met mij deden een aantal jongere collega's hun intrede in de hogeschool, zodat de 'oude stijl' al vlug tot het verleden behoorde. Pedagogen als Danny Wyffels, Raf Feys en Pieter Van Biervliet bijvoorbeeld kregen bekendheid als denkers en publicisten over het onderwijs. Ook vakspecialisten als Ilka Gyselen (wiskunde) en Marc Reybrouck (musicologie, beweging, therapie) lieten zich niet onbetuigd aan het publicatiefront. Toch bleven we nog jaren bekend staan als een strenge ouderwetse school, die niet erg in was voor vernieuwingen. We raakten maar moeizaam af van dat cliché. Onze oude gebouwen hielpen daar niet bij. Een bepaalde periode trokken zelfs vrij veel

West-Vlaamse studenten naar de Brusselse hogeschool Sint-Thomas, om daar de lerarenopleiding te volgen.

Naarmate de jaren vorderden en er zich steeds meer studenten aandienden, ondervonden we problemen met die grote instroom. Vakken als Spelling, Uitspraak en Taal (schrijven, lezen, ontleden) bleken in de middelbare scholen nog erg weinig aan bod te zijn gekomen. Net voor die vakken moesten de studenten bij ons lange tijd 60 % halen, zo niet werden ze vanzelf naar een volgende zittijd doorverwezen. Ook de lectoren van de pure kennisvakken klaagden steen en been. Later werd er noodgedwongen gedimd. Er werd gecombineerd. Er kwamen clusters. De niveaus en percentages gingen naar beneden. Maar helaas bleven vanuit andere niet-taalvakken de klachten komen over gebrekkig schrijven en spreken. Moedertaal? Elke dag weer even boven de put met dat vehikel. En ja: we deden ook aan sms-taal, snackjargon, turbotaal en rappen. Maar toch.

Ik had als germanist zelf de gebrekkige 'opleiding' in het aggregaat meegemaakt: getheoretiseer verspreid over een viertal vakken plus een onvoorbereide geforceerde stage te velde op het thuisfront (zonder opvolging vanuit de unief) gevolgd door twee examenlessen in scholen in de nabijheid van de universiteit. Dat aggregaat leek vooral een onderdak voor opzijgezette proffen te zijn. Toen enkele decennia later bleek dat de universiteiten verlekkerd waren op de lerarenopleidingen, ging ik mee opstappen in de antibetogingen. De praktische vorming aan onze hogescholen was de aangewezen weg om leraar te worden. Ofwel moest die vorming op haar geheel in de universitaire opleidingen opgenomen worden. Met ons erbij natuurlijk. Er was echter een groot verschil tussen academisch getheoretiseer en hogeschoolpraktijk. De balans tussen kennis en vaardigheden was in beide kampen nog niet in orde. Maar het was duidelijk dat die in het voordeel van de hogescholen was waar het lesgeven betrof, en het leren lesgeven. Je mag nog zoveel lijvige syllabi over onderwijs van buiten leren als je wil, je kunt binnen het halfuur ook sneuvelen voor een klas die jouw onkunde ruikt. You teach or you do, remember.

Een kleine kale volslanke man naderde me op een speelplaats ergens in de Westhoek. Het was net 'speeltijd', dat kinderlijke woord voor 'pauze'. Ik was er op stagebezoek. 'Ken je me nog?' Een uitgestoken hand. Ik aarzelde even en monsterde de man wat grondiger, wat gezien zijn vraag niet eens ongeleefd was. Dan wist ik het weer. Het was Renaat. Ik drukte uitbundig zijn hand. Ooit, lang geleden, zat ik achteraan in een

oefenklas bij de pottenkijkers, om met andere collega's examenlessen te beoordelen. Zo ging dat in die tijd. De examenles van Renaat verliep moeizaam. Het ging over gewichten. Gelukkig had hij nog een tweede examenles.

Annelies' demonstratieles ging ook met problemen gepaard. Ze had aanschouwelijk materiaal meegebracht. Maar plotseling hupte het uit de doos en was foetsie. Met geen middelen kon het didactisch materiaal weer aanschouwelijk gemaakt worden. 'Mijn poesje zit onder de kast!' jammerde Annelies. 'Gebruik dan het bord maar', zei de mentor. 'En maak er een mooie tekening van.'

Franky was een schitterend student. Hij had al enkele jaren aan de universiteit doorgebracht, met succes, en wou per se in het buitengewoon onderwijs werken. Hij kwam dus bij ons. Een heel positieve keuze. Vooral op gebied van creatief schrijven en toneel blonk hij uit. Ik schreef en regisseerde elk jaar met kerst enkele stukjes, die door diverse groepen in een grote eindshow gepresenteerd werden. Franky blonk er in uit, ook als mederegisseur. Toen hij al geruime tijd weg was uit onze hogeschool, kreeg ik bericht van Fran. Het was afgelopen met Franky. Ze publiceerde nu als jeugdboekenschrijfster verhalen over verandering.

Maaïke Cafmeyer en Kurt Defrancq, twee bekende acteurs, passeerden ook bij ons de revue, soms tijdelijk. Kurt werd zelfs tot tweemaal toe oud-student van mij: eenmaal als scholier (tijdens mijn beginjaren, toen ik ook nog enkele uren in het middelbaar les gaf), daarna als student lerarenopleiding. Toneel was echter zijn grote liefde. Hij beantwoordde niet alle vragen op mijn examenblad en dankte me op het laatste blanco blad voor een en ander. We bleven later met tussenpozen in contact. Maaïke volgde de middelbare lerarenopleiding. Ze kwam uit de bekende theaterfamilie Cafmeyer van Torhout. Piv Huvluy ofte Jan Cattrijsse is een van de pioniers van de stand-upcomedy in Vlaanderen. Ook hij was ooit een van onze Renoviëten. Net na de fameuze coronajaren zat ik nog met hem samen – op uitnodiging van Rudy Vandeputte, ook oud-student en ondertussen in een ander leven projectmanager Toerisme/Geschiedenis Kortrijk – in het Texture Vlasmuseum teneinde drie sloganwoorden te hersenhozen in verband met de hernieuwde 1302-expo in de Onze-Lieve-Vrouwkerk in de Gulden Sporenstad.

In brieven, en later mails, vroegen oud-studenten me soms iets: een literaire lezing op hun school, taaladvies, boekeninfo... Gewoonlijk vermeldden ze dan wanneer ze

afgestudeerd waren, en dat ik ze wellicht of misschien nog of niet meer kende. Dat vormde nooit een probleem. Het mogen er enkele duizenden zijn: mijn geheugen werkt wat dat betreft prima. Namen vergeet ik niet vlug. Maar het uiterlijk ligt ietwat moeilijker: kaalheid, rimpels, haarkleur, omvang, grijsheid, de tand des tijds...

Ik begeleidde ook enkele honderden didactische eindwerken. Enkelen schreven een heus boek bij mij, met didactische verwerking. Het deed me altijd bijzonder veel deugd later over sommige van die mensen iets te vernemen als schrijver: Patrick Cornillie, Geert De Kockere, Danny Verstegen, Heidi Wallegghem, Jeroen Defauw, Katrien Rotsaert (haar eindwerk werd onmiddellijk ook als boek gepubliceerd), Maaïke Monkerhey... Toen het mode werd van 'awards' uit te reiken, vielen verschillende van die eindwerken in de prijzen.

Soms werden oud-studenten later collega's op de hogeschool. Sigrid Tanghe, beeldend kunstenares en performer, volgde haar pa op als lector bij ons. Hugo Verkest keerde bij ons terug als lector RZL (Religie, Zingeving en Levensbeschouwing), na theologische studies.

Daan Degroote (ook kleinkunstenaar) en Ben Storme zijn tv-journalisten bij regionale zenders in West-Vlaanderen en Antwerpen. Ook enkele nieuwslezeressen en presentatrices komen van ons, zoals Sabine Goethals, die ook met kinder- en jeugdtheater toerde. Mie Bogaerts combineert lesgeven met een carrière als beeldend kunstenares. Theatremaker Piet Arfeuille en dichter Philip Hoorne zijn oud-studenten van collega Jef.

Er waren ook droevige of duistere verhalen. Soms werden die bekend. Kinderporno, bankfraude, zelfdoding.

Maar nee, het zijn dus niet allemaal schoolvossen geworden. Een tijdlang vroegen de banken zelfs telkenjare de lijsten van onze afgestudeerden op: onze studenten waren er gegeerd omwille van hun gevarieerde inzetbaarheid. Veel studenten belandden aldus in het bankwezen. Dit lijstje spreekt ook tot de verbeelding: uitvinder, aardappelboer, politieagent, bankier, priester, beroepsvoetballer, uitgever, bakker, hondentrimster. Veel leerlingen weten niet wat ze missen.

In de oude tijden van de hogeschool werden gedurende een zwarte periode drie oudere collega's uit het regentaat getroffen door gewelddadige drama's en in diepe rouw

gedompeld. De zelfmoord van een zoon, de moord op een dochter en haar kind (door haar man) en nog een blinde moord op een dochter (door een wildvreemde) maakten van onze hogeschool een tijdlang een sombere tempel van gefluister en gemompel. Bijgelovig bang om 'de volgende' te zijn, durfden sommigen nog amper het gebouw te betreden, al speelde alles zich 'in de grote wereld' af, maar toch ook op betrekkelijk korte tijd. Er daalde een domper op alles neer.

Ondertussen zijn er ook al een aantal oud-collega's gestorven. Sommige heb ik zo lang als collega en vriend gekend, dat het niet went. Historicus Raf bijvoorbeeld, met wie ik een opperbeste verstandhouding had, hoewel ik politiek helemaal anders dacht. We waren wel vaker de samenzwerende spotvogels waar het nieuwe betuttelingen, verse verordeningen of recente bemoeienissen betrof. Raf: een bruinverbrande ex-motard die als oudere tennisser voortdurend stopte met roken. Antoon was een bekend musicus die later inspecteur werd; Roland doceerde als enthousiast anglofiel... Frans. Jef, jarenlang mijn treinmetgezel, en een van de toonzetters in onze afdeling Lichamelijke Opvoeding, tevens talentvol tekenaar, verloor al jong de strijd voor zijn leven. Ik schreef een gedicht voor op zijn 'doodsprentje' en sprak ook (aan een kaduke microfoon) een afscheidsrede uit. Zij zijn niet meer onder ons. En toch.

Hogeschool VIVES organiseerde jaarlijks tweedaagse studiesessies aan de kust. Je was vrij om er deel aan te nemen. Gegadigden werden wel aangespoord om er workshops betreffende hun vakgebied te geven. Een lekker etentje annex ontspanningsavond stonden natuurlijk ook stevast op het programma. Aan de kust staken we altijd een tandje bij. Met de collega's van onze eigen hogeschool voor lerarenopleiding trokken we om de twee jaar vlak voor de partiële examens medio januari voltallig naar vakantiehuis De Lork in Kemmel. Vergaderingen, uiteenzettingen en workshops bestreken de actuele thema's en bekommernissen. Telkens ook nodigden we de minister van Onderwijs uit. Of een andere hoge ome uit de onderwijswereld bij gebrek aan een deskundige excellentie. Ooit declameerde ik er een nieuwjaarsbrief voor minister Frank Vandenbroucke. 's Avonds eerden we de traditie van Picon en ribbetjes op de Kemmelberg. Ook de korte nacht lag in de lijn van de verwachtingen. Sommige schoolvossen gedijen des nachts wonderwel.

Als oud-Torhoutenaar 'reisde' ik dus elke werkdag heen en terug naar Torhout, vanuit mijn woonplaats Heule, noordelijke deelgemeente van Kortrijk. Vele jaren deed ik dat via de combinatie koersfiets – trein, of ik ging de drie kilometer te voet naar het station

van Kortrijk, want Heule beschikte niet meer over een station. Zo spoorde ik telkens weer voorbij mijn stadsdorp. Toen we later omwille van familiale omstandigheden een tweede auto kochten, zei ik de openbare vervoering vaarwel. Ik had ondertussen ook wel genoeg van joelende ongewassen scholieren in rokerige coupés. Dat heen en weer rijden naar mijn werkplek in mijn geboortestadje (en de vele verplaatsingen voor stagebezoeken aan studenten) vond ik niet erg. Zowel de trein als de auto betekenden 'transit' en 'quarantaine' voor mij: ik ontwikkelde er gedurende de rit van drie kwartier bereidheid tot het schoolleven en het lesgeven. Omgekeerd ook de 'Vorlust' op thuis-komen en vrije tijd. En het fileleed in West-Vlaanderen viel best mee.

Stagebezoeken vormden een belangrijk deel van onze opdracht. Dat betekende: de auto in en de boer op. Ik nam vooral de zuidelijke streek tussen Menen en Oudenaarde (en later nog een stukje Wallonië en zelfs eventjes Frankrijk) voor mijn rekening. Er woonden namelijk niet veel collega's in het zuiden van de provincie. Door mij (en later een paar anderen) hier in te zetten, kon er bespaard worden op kilometervergoedingen. Door het groeiende aantal studenten ontstond er ook variatie in de bezoeken. Daardoor bezocht ik niet altijd dezelfde stagiair(e)s. Aalbeke, deelgemeente van Kortrijk, betrof mijn allereerste missie. Na het openen van een knarsende poort werd ik er door een non verwelkomd met de woorden 'We hebben niets nodig, meneer'. Op een dag kwam ik in het dorp D. rechtstreeks in een klas binnen. De directeur was er immers niet. Ik wou geen tijd verliezen. Ik klopte aan, er werd geopend door een leerling, ik zei gedag tegen de oudere meester die vooraan aan zijn 'bureau' zat, gebarende dat ik niet wou storen en geen tijd wou verliezen, en ging achteraan zitten om de les van de student te bekijken. De meester gebaarde begripvol terug. Na de les ging ik hem vlug groeten en spoedde me na bespreking met de student naar een volgende school. Groot was mijn verbazing toen de week daarna een brief toekwam gericht aan de directie van mijn hogeschool, waarin stond dat de beleefdheid van de stagiair 'die van de bezoekende lector duidelijk overtrof'. Nader onderzoek leerde me dat de oude meester bekend stond voor zijn grillen en kuren. Zijn collega-juffen en –meesters konden me geruststellen. Ik had echter mijn lesje geleerd. In dat andere dorp H. stapte ik daarom (toevallig) tijdens de speeltijd gezwind op het groepje juffen en meesters af, directeur wellicht inbegrepen. Ik introduceerde mezelf, met open vizier. De begroeting was ietwat dubbelhartig. 'Ah, pedagoog? Beetje rondtoeren?' 'Wat sightseeing gedaan?' 'Leuk autoritje?' De mededeling dat ik geen pedagoog maar taallector was en

dat we het best wel druk hadden, maakte niet veel indruk. Er werd amper naar geluisterd. Een tijdje later vernam ik via-via dat 'men' mijn korte apologie niet in dank afgenomen had. Ik was blijkbaar als een hond in een kegelspel verschenen. Voor de rest verliepen mijn bezoeken vlot, al was het gaandeweg holderdebolder van hot naar her, door allerlei spitsuren heen, via sluiptwegen, want ik had door mijn gemengde opdracht in BASO en BALO vaak ook nog lessen te geven in de hogeschool zelf. Van de meeste door mij bezochte stagescholen (lager en middelbaar) maakte ik drie directeurs/directrices mee plus (vaak na de containerfase) een nieuw gebouw. Op den duur kende iedereen me wel: de meeste scholen bezocht ik meer dan vijfmaal, en ook als jeugdauteur gaf ik op veel van die plekken lezingen en voordrachten. Overigens ontmoette ik op die manier ook talloze oud-studenten. Sommige bezoeken waren bijzonder aangenaam. In datzelfde dorp D., waar de oudere meester met zijn grillen en kuren les gaf, leerde ik later de directeur kennen als een levensgenieter. Hij suggereerde me 'tegen aperitief tijd' mijn bezoek af te ronden, waarna we dan ook nog eens uit eten gingen tussen de middag. Dat gebeurde een drietal keren. In een andere school werd ik uitgenodigd om een kijkje te nemen achter het scherm van een poppenkast: een geheime plek voor een flink voorziene koelkast met diverse alcoholische dranken. Op een vrijdagmiddag werd ik in H. onthaald op oliebollen; de les Wereldoriëntatie was in volle gang. In O. kwam een heuse koe grazen onder het openstaande raam, een halve meter van mij vandaan. In Z. werd ik door de directrice verward met de bekende jeugdauteur Marc De Bel. Nou ja, ik schreef en publiceerde ook wel jeugdboeken hoor. In een school voor Buitengewoon Onderwijs in K. kregen zowel de leerlingen als de stagiair (later schooldirecteur, daarna definitief geëngageerd in Nicaragua) als uiteindelijk ook de mentor en ikzelf een halve les lang de slappe lach omwille van een laag overvliegend vliegtuig. Begrijpe wie kan. In H. haperde een stagiaire met haar rokje aan een schoolbank; het werd minutenlang wrikken om het stukje textiel heelhuids uit de houtspleet te krijgen. Van dan af nam ik een Zwitsers mes mee op mijn stagetochten.

Een kleine bloemlezing van de meest gehoorde onderwijs clichés op stage:

- Ik moet alle vingers zien.
- Wie heb ik nog niet gehoord vandaag?
- Ik heb twee jongens nodig.
- Wie onder jullie kan er mij eens vertellen... ?

Ik zag hemelse lessen met kennis en humor gebracht. Ik zag ook hoe het helemaal niet moest. De oorzaak lag niet altijd bij de stagiair.

Bij mijn laatste stagebezoeken zag ik opvallend veel 'hyperactieve' leerlingen. Dat is een eufemisme voor een van de bekendste afko's van de recente tijden, zoals ADSL, weet je wel. Een 'onzichtbaar' deel van de klas had het dagelijkse pilletje al geslikt. Die waren een ietsepietsie 'rustiger'.

ADHD (aandachtsstoornis, vaak met hyperactiviteit) is volgens sommige onderzoekers te wijten aan de sterk toegenomen inname van foliumzuur (oude benaming: vitamine B11). Het werd/wordt alom ingenomen voor en tijdens de zwangerschap.

'Zelfs met een prima uitgebalanceerd dieet is een dagelijks supplement aan foliumzuur aangewezen voor wie zwanger wil worden. Folaat is de (tamelijk instabiele) vorm die in voedsel voorkomt, en is de vorm waarin die vitamine in het lichaam actief is. In voedingssupplementen en verrijkte voeding komt het stabielere synthetische foliumzuur (pteroylmonoglutaminezuur) voor, dat in het lichaam in folaat wordt omgezet. Zwanger? Neem foliumzuur!'

Hebben we een chemische generatie gekweekt?

Was het vroeger beter? We zaten in onze kortebroekentijd met meer dan dertig in zo'n klas. Lastigaards werden bij het oor naar het kolenhok gesleept om af te koelen. Slechtziende kinderen kregen als ze geluk hadden een brilletje op hun pief geplant en werden vlak voor het krijtbord geparkeerd. Het gehoor werd niet getest. Wie niet meekon, 'dubbelde' even en werd na de verplichte lagere jaren afgevoerd van de middelbare mainstream. Er waren geen aparte behandelingen. Tenzij voor het zontje van de schooldokter en dat van de notaris. De kolom 'Uitmuntendheid' in de palmares op het einde van het schooljaar betekende vooral 'stilzitten en zwijgen'. Afval bestond uit klokhuisen; leeggoed betrof melkflesjes. Goede oude tijden hebben vooral te maken met valse herinneringen aan mooie zomers en dikke sneeuwtaipjen. En toch werd ik ho-geschoolvos.

MEESTER IN HET VAK MOEDERTAAL

DAPPERE JICHTIGE WERELD

'La plupart des occasions des troubles du monde sont grammairiennes.'

(Michel de Montaigne)

Deze 'korte, persoonlijke verhandeling' of essay is een zacht pleidooi voor reukeloosheid: de regels zo goed leren beheersen om ze later des te beter te kunnen overtreden. Elasticiteit dus. De auteur wil wrevelagert zijn tussen de officiële taalevangelisten en de grote schare taalgebruikers. Hij zegt zowel aardige als onaardige dingen. Want hij heeft ballen. En traptechniek.

'De voorschriften, en meer nog de voorbeelden, van onze meesters zeggen dat wie niet dwaas wil zijn een beetje zorgeloos moet wezen.' (Michel de Montaigne, *Oeuvres* (1595), Editions Pléiade, Paris; J. Plattard, *Montaigne et son temps*, Paris, 1933; Pierre H. Dubois, *Schrijvers in hun landschap. Op reis door Frankrijk*, Nijgh & Van Ditmar, 's-Gravenhage, 1983, blz. 167-172: 'De aantrekkingskracht van Montaigne.'

'Daarom: vaarwel, betoon uw bijval, geniet van de taal en drink ze nuchter, gevierde medestanders.' (Erasmus, *Laus Stultitiae* (ong. 1511), *Lof der Zotheid*, vert. dr. Drs. A.J. Hiensch, *Het Spectrum*, Utrecht-Antwerpen, 1969, blz. 90 en 92. Het epigram vergelijkt de ellende van de schoolmeester met de rampen die de Grieken voor Troje troffen.)

Toen de dieren al konden spreken, maar de mensen nog niet, woedden de oorlog om het vuur en de strijd om de buit. Geroosterd vlees bij warmte en licht op te kunnen peuzelen! De jagers uit de oertijd (d.w.z. diegenen die een komma tussen de benen hadden) waren trots, ongeduldig, moedig, opgewonden, ontroerd, ontredderd, woedend ... naargelang van hun zegepralen en nederlagen. Van hun gezicht kon je hun gevoelens aflezen. Aan hun ademhaling kon je hun wisselende stemmingen beluisteren. Uitademen werd soms briesen, of ging met stoten gepaard. Naar de aard van de

opwinding, en naar de aard van de geboden weerstand die het nu eenmaal toch beschikbare stemorgaan tegen dit uitademen bood, en omdat de oermens eindelijk ook warmte, licht en voedsel had gevonden, ontwikkelden zich vier gedragingen: luxe werkt acceleratie in de hand.

De eenvoudigste gedraging betrof het sissen en schuren door vernauwing. Stoten en ploffen gebeurde dan weer door het plotse openbreken van een hindernis. Als de lucht in de neus meetrilde, veroorzaakte dat snuiven en zangerigheid. Je kon ook rollen met je tong of vloeiende geluiden voortbrengen door die lap tegen je gehemelte aan te drukken.

Zo ontwikkelde zich, in de gezellige lichtplas van vuren en bij het verorberen van de buit, taal. De oerstilte, tot dan toe alleen ingevuld door het ruisen van kruinen, het kreunen van mensen, het huilen van dieren en het kraken van donderslagen, werd stemmiger. De schaduwen werden minder grimmig, want minder zwijgzaam. De dingen begonnen namen te krijgen: weer een brok angst minder, want benoemen is bezweren.

Een van die prille vuren bevond zich ooit bij wat nu de Noordzee wordt genoemd, waar heden ten dage Vlaanderen de kont van Frankrijk kust en Nederland zijn andere wang biedt. De eenvoudigste van de vier gedragingen kende hier toen het meeste succes: het sissen en schuren door vernauwing. Dat kostte niet zoveel moeite. Immers: dankzij het vuur waren de brokjes lekker en de gemoederen vaak verhit. Vredigheid verlamt de articulatie, roerigheid evenzeer. Bovendien oefenden het tamelijk milde zeeklimaat en de Atlantische wateren een sussende invloed uit. De Ingveoonse tongval was wel een kwieke, rappe spraakwaterval, er stak golfslag in, maar door die snelheid van spreken ging de kwaliteit van vele aparte klanken teloor.

In de loop van de tijden ging een en ander haperen. Het Nederlands lijkt wel vaker in mindere of meerdere mate teloor te gaan: door een teveel aan sissen en schuren, door te veel vernauwingen, door gewapende bezoeken van vreemde mogendheden. Vaak stonden we aan de Klaagmuur.

Goede voorbeelden kregen we zelden te horen. De toespraken van het Belgische Koningshuis zijn voor de Nederlandssprekenden wat de lijkwade van Turijn voor de katholieken is: een relict van twijfelachtig allooi. Ja: we zijn een per ongeluk met verstand en taal bedachte kluit bavianen gebleven, nog steeds op zoek naar levensmiddelen en

overlevingstechnieken: nagelnieuwe taal bijvoorbeeld. Een soortement tussentaal lijkt aan de winnende hand te zijn, te wijten aan de heilige koe de televisie, de hoofdplaats van Waes-Vlaanderen.

Er is nog iets. Ons Nederlands schurkt zich niet alleen aan tegen de noorderkont van Frankrijk, maar grenst ook aan het met stevige naamvallen toegeruste Duitsland en aan Atlantische territoriaal taalgigantisme. Het grenst, en het krimpt: het krimpt ineen onder de valse strelingen van elegante mariannerie, onder herop flakkerende runen-tokens van bedenkelijke bonhommie, onder de doemdenkende lemmata van geprogrammeerde orwellerie. Gallicismen, germanismen, anglicismen: barbarismen, kortom. Vinden we dan al eens een Nederlandse pendant, dan haasten we ons de vondst als 'purisme' af te doen. Niks geen *regenscherm*, niks geen *duimspijker*, niks geen *hefschroefvliegtuig*. Om over *wieleren* maar eeuwig te zwijgen: het doodgeboren broertje van *fietsen*. Meter en dus weter Simon Stevin: waer bestu bleven met uw Nieuw-Nederlandse woorden?

De tamelijk turbulente ontstaansgeschiedenis van het (zogenaamde Algemeen) Nederlands mag geen verzachtende omstandigheid zijn: vaak hebben de woeligste echtvrienden de mooiste kinderen. Volksverhuizingen komen gewoonlijk ten goede aan de collectieve gezondheid. Ons Nederlands is de vrucht van drie provinciale tongvallen die in de loop van de tijden *bon ton* waren: het West-Vlaams, het Brabants, het Hollands. De lijdensweg (of zegetocht) is bekend: de haven van Brugge verzandt, het economische zwaartepunt verschuift naar Brussel en Antwerpen, de katholieke Spanjaarden stellen anno 1585 de welvarende en andersdenkende Sinjoren voor de keus. Wie rijk is en/of zijn geloof niet af wil zweren, verdwijnt met de noorderzon, vooral naar Holland. Met open armen ontvangt de Gouden Eeuw aldaar deze flamboyante emigranten. En er waren er ook van buiten Antwerpen. Het Nederlands van de koopman is geboren, in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Water speelde er een hoofdrol in. Economie dus. Brugge zwijgt stil; als troostprijs mag het zich het 'Venetië van het Noorden' noemen. Antwerpen buigt onder de knoet; het mompelt verder het dialect van de achtergeblevenen. Amsterdam poetst zijn taaltje op; injecties met Brabants en in veel mindere mate West-Vlaams geven het vrije doorgang in alle Lage Landen, waar druk handel wordt gedreven. Door die bloeiende handel karren ook techniek en wetenschap hoog in de versnelling vooruit. Nederland gaat gaandeweg zelfs de aardbol omspannen, in concurrentie met grote zeenaties.

Jarenlange Franse invloed gispt het Nederlands in Vlaanderen. Het kan maar Vlaams worden. Vlak voor de onafhankelijkheid van België steekt Willem I geen poot uit naar zijn zuidelijke appendix. In 1830 gaan alle deuren dicht. De grenzen worden gesloten. Voor ene Guido Gezelle liggen enkele decennia later vele brakke gronden open... He-laaas hebben de taalgevoelige pastoors in de eerste plaats af te rekenen met politiek. Dat is een ander verhaal: dat van het kapitaal. Er is ook de noordelijke geamuseerdheid om de sappige Vlaemsche tale, er is de zuidelijke onbehouwenheid ten opzichte van Randstedelijke dictaten. 'Ik versta u niet goed.' 'Zuid-Nederlands' en 'Noord-Nederlands' bekampen elkaar met *hennen* en *hunnen*, *alsjes* en *dannetjes*, *revolusies* en *revolutsies*, *nu'tjes* en *nou'tjes*. Spellingwetten en –wijzigingen bederven verder de brij. 'Oktober', 'insect', 'beukenboom', 'lindeboom' ... Een criticus is het, die hier kritiek op durft te geven. Voor mensen die denken dat ze denken, is het allemaal zonneklaar. De rest zit met de gebakken peren. O nee, ons Nederlands is soms niet veel soeps, paps. Taaldouaniers en pedagogochelaars hingen vroeger hun taalsnippers aan blinde muren op en spuiden hun *Woorden van de Week* in opvoedende magazines en in correcte en foute kolommen. Volgens hen ging het Nederlands van ànderen teloor. Volgens ons ging het Nederlands door hùn teloor.

Wacharme, in dit zuidelijke koninkrijkje tussen Maaseik en Watou is alles even duidelijk: in de oertijd sleepten we met onze kneukels over de grond en sloegen we elkaar de schedel in met afgerukte boomtakken, tijdens de stedentijd dreven we handel, in de vorstentijd vroor het dat het kraakte zodat ook de koning in zijn kasteel te koud kreeg, alle lampjes floepten aan in de kersteningstijd, lang daarvoor maakten we sissende vuren in spelonken en lang daarna veroorzaakte de Stomme van Portici (*what's in a name?*) nog even een kort maar hels kabaal. België was geboren: een Siamese tweeling met afgewende hoofden. Na 1830 bleef alles stom. België sprak in alle talen en zweeg in één ervan. Nederland maakte zich zonder wroeging los van die druilerige driehoek. Ondertussen, terwijl de eerste decennia van het nieuwe millennium bijna rond zijn, barst het ouwe België in zijn voegjes. O nee, niks in dit zuidelijke koninkrijkje tussen Adinkerke en Arlon laat aan duidelijkheid te wensen over.

Ten noorden evenmin. Vlekkeloos Nederlands verkrijgen ze er door eenvoudige toepassing van enige wenken uit 'De Troonrede' (*Anne Vondeling & Jan Renkema, De troonrede. Van de ridderzaal naar de huiskamer, Staatsuitgeverij 's-Gravenhage, 1976*): overzichtelijke tekstopbouw, logische volgorde van de zinnen, onoverzichtelijke zinnen splitsen, geen passieve zinnen, liever werkwoorden dan ing-woorden, geen tekstwoorden, geen lange woorden, weg met beeldspraak. Leve de gelijkmakers. Leve de grijze muizen. Taal is echt iets waardoor een volk zich van een ander onderscheidt. Dat er bewakers en douanebeambten zijn, is goed. De bewakers van die bewakers echter zijn de gevangenen van die bewakers. Als het keurslijf te strak zit, als de voorschriften zich als alleenzalmakende dictaten aandienen, dan gaat een en ander te loor. Als de flexibiliteit ofte rekkelijkheid er niet is, bestaat er geen pragmatisch taalgebruik. Het is altijd bij anderen dat het fout gaat: daar zorgen de bordenplaatsers voor, de normenkwezels, de smaakmakers, de woord-van-de-weekers. Tùùrlijk dat onze moerstaal dan teloorgaat. Aan te weinig avontuur. Wanneer bovendien achtentwintig van de vierendertig professionele taalbezorgden elkaar dan ook nog eens contrariëren, dan zijn alle rapen gaan. Dan krijgen we het KUL-Nederlands, het RUA-Nederlands, het VU-Nederlands, het Radboud-Nederlands, het Erasmus-Nederlands, het journaal-Nederlands, het Paardekooper-Nederlands, het Haags Nederlands, het Maastrichts Nederlands, het Groninger Oudercomité-Nederlands. Daartussen manifesteren zich het bestraffende vingerknippen van de schoolmeester en het klappen van de zweep van de directeur. Ook verschijnen boekjes met de vreemdste titels, alle voor ons volk: *Levend Nederlands, Het betwijfelde teken, Goed Nederlands in het onderwijs, Hoe zeg en hoe schrijf ik het?, Kleine ABN-spraakunst, Beknopte ABN-syntaxis, ABN-gids, Zuid en Noord, Taalidactiek aan de basis*. Voorwaar: we zijn een klein, beknopt volkje met gidsen die uit vijf windstreken komen. We zijn soms het noorden kwijt, uit ons oosten raken we niet wijs, het zuiden is ons te huidgevoelig, het westen wil ons pesten en wij zitten met de resten.

Met uitzondering van polemische voetnootjes, eclatante titelvondsten en woorden vooraf, zijn al die teksten schatplichtig aan elkaar. Niemand vindt zomaar taal uit. Door dat bos zien we die ene boom der kennis niet meer staan. Dat terwijl taal zo'n aardig ding zou kunnen zijn. Je kan ermee communiceren. Je kan er ook mee versluieren: je gedachten bijvoorbeeld (... tot die dan gedichten worden ...). Het Nederlands is ook wel een bijzonder lastig, stug ding. Wie nog niet zo lang geleden dacht ermee te

communiceren, tussen noord en zuid bijvoorbeeld, deed er soms beter het zwijgen toe. Het Vlaams heette het eelt van het Nederlands te zijn. Het Hollands heette verontwaardigde-madammen-Nederlands te zijn. Over en weer bestookten polemisten elkaar daarover, ieder in zijn eigen taal. Polemiekers werden het. Niks geen communicatie, niks geen versluiering. Ja: het Nederlands bloeide waar het bloedde: in de polemische geschriften. (*Dr. J. Veering, Bang zijn voor woorden, in Onze Taal, 45ste jg., nr. 1-2, jan.-feb. 1976, blz. 23-30. Twee andere voorbeelden nog. Jeroen Brouwers, Amateurs voor pudding, of: ABN in Vlaanderen, in Mijn Vlaamse jaren, De Arbeiderspers, A'dam, 1978, blz. 179-189. Bart de Man, Brief aan Brouwers, in De Brakke Hond, 5de jg., nr. 18, juni 1988, blz. 4-7*). Hét onderwerp van die polemieken was de teloorgang van het Nederlands. De schuld eraan lag altijd bij de ander, aan de overkant: hij was zijn woordenbestand niet de baas, hij deed zijn werkwoordelijke eindgroepen bandeloos vreemdgaan, hij blies zijn h's aan, hij gebruikte zachte g's, hij sprak of schreef niet volgens de alleenzaligmakende regels van steller van de polemieken, hij werd zelfs het slachtoffer van de imponeerwoorden van diezelfde steller (*Zie ook hierboven: J. Veering*).

Wanneer de woordendamp was opgetrokken, en het slagveld overschouwd, vloekten de betrokken generaals en tambour-maîtres in een buitenlands feuilletonjargon: *scheisse!* riepen ze, of *shit, man!* De lieverds schreeuwden zelfs *glasnost!*, of *perestrojka!*, een variant. Of *solidarnosc!* Eenieder leert nu Spaans, Russisch, Chinees en ... Arabisch. Want ... het lagelandengekwaak over de moerstaal verstomde toen de grote allochtone volksverhuizingen zich in die lage streken aandienden en het Arabisch zijn intrede in de Van Dale deed. Geen enkele nationalistische politieke partij heeft dat kunnen beletten. Alleen het Esperanto boette aan populariteit in ...

Om te vermijden dat het Nederlands tot een dictatuur-, imponeer-, doctorandussen- of mandarijntaal verwordt, moeten de boeken van de Nederlander Bordewijk en van de Vlaming Elsschot in de omgeving van iedereen beschikbaar zijn. Deze afdeling fictie bevat schatten: hoofdzinnen, korte zinnen, enkelvoudige zinnen, enkelvoudige woorden, concrete woorden, Nederlandse woorden, directe aanduidingen, persoonlijke omschrijvingen. Daartussen en daardoor hangt er elektriciteit. Bordewijk en Elsschot hebben er een punt achter gezet: een gouden regel.

Er is spreken. Er is zwijgen. Er is ook horen, en luisteren. Doofheid. Dovemansoren. Een kind dat vroeger niet meekon en achterbleef, kreeg een bril op de neus geplant en verhuisde naar de allereerste bank, zowat de verdombank. Het bleef zitten, letterlijk en figuurlijk, 'fokte' intens, met dichtgeknepen ogen en billen, haspelde uiteindelijk de verplichte schooljaren af en ging dan naar 't fabriek. Niemand onderwierp zijn gloeiende oortjes eens aan een onderzoek (gloeiend, mede door de klappen van de meester). Het zag niet goed. Punt. Het kon niet mee. Punt uit. Met brilletje evenmin. Amen. Wie oren had om te horen, hij hoorde. Taal wordt ook via de oren ingegoten. God beware zo'n hardhorend kind wanneer de fiolen van de toorn over hem werden geëjaculeerd. Sprakeloos bleef het, zijn verdere leven, met tuitende oren: taallos. Talloos zijn de taallosen.

De spreker van Teloorgegaan Nederlands luistert niet goed. Hij hoort, knikt en vergeet. 's Anderendaags vergeet hij dat hij iets aan het vergeten is. Van het vroegere BRT-programma *Hier spreekt men Nederlands (BRT-televisie, met Annie Van Avermaet, prof. Joos Florquin & hond en Fons Fraeters)* onthoudt men alleen nog de sprekende hond van de professor. Men onthoudt de hond omdat men heeft zien spreken. Zo grappig. Zo visueel. Een sprekende hond! Geen jota heeft dit beroemde primetimeprogrammaatje bijgedragen tot de verbetering van het spreken van het Nederlands in Vlaanderen. Vaak ging het alleen om *zeg niet, maar zeg wel. Elektrieker. Elektricien. Liefhebber. Amateur.* Neen, men hoort niet meer zoals het hoort. Men hoort niet meer zoals men hoorde rond de oervuren, toen zelfs de dieren nog spraken. Men ziet, kijkt, bekijkt: vidiotie sloeg toe. Het loopt storm voor verfilmde boeken in zalen, niet in lees-zalen. Het boek is beter, maar de zaal zit lekkerder. Het turbotaaltje scoort.

Perfectie is saai. Esopus had een bochel en werd de vader van het fabeldicht. Homerus was blind en schiep een formidabele wereld. Erasmus leed aan jicht en hield het binnenverblijf voor zijn Lof der Zotheid. Ronsard was doof en werd de recordhouder van de welluidendheid in de Franse belletrise. Andersen was lelijk, wou de toneelbühne op, maar schreef uiteindelijk sprookjes, gelukkig maar. *'Zo is de mens gebouwd, dat zijn ellendigste gebreken dikwijls de voorwaarden worden tot zijn schitterendste heerlijkheid.'* (Anton van Duinkerken, *De goede invloed van de gebreken. Passus uit de inleiding op 'De menschen hebben hun gebreken'.*)

Laat de Nederlandssprekende nou ook maar gezellig gebrekkig zijn: er komt wat van. Laat hem maar betijen, zonder van die geforceerde ingrepen: 'Het ontleedmes is het

grootste bewijs van de mislukking van de geneeskunde' (*Gabriel Garcia Màrquez, Liefde in tijden van cholera, vertaling dr. Mariolein Sabarte Belacortu, Meulenhoff A'dam, 1988, blz. 17 (gezegd door dokter Juvenal Urbino).*

Nederlands? Een vak als een vehikel. Dagelijks boven de put. Esopus. Homerus. Erasmus. Ronsard. Andersen. De nekslag komt van Erasmus: 'Die ongelukkige schoolmeesters – Want zij zuchten niet slechts onder vijf vervloekingen, zoals een Grieks epigram zegt, maar onder duizende. (...) Maar als een ander zich soms in een woordje vergist en zo'n arendsoog merkt dat per ongeluk op, o Heer, wat een drama's meteen, wat een messentrekkerij, wat een geruzie, wat een gescheld!' (*Erasmus, Laus Stultitiae, (ongeveer 1511), Lof der Zotheid, vert. dr. Drs. A.J. Hiensch, Het Spectrum, Utrecht-Antwerpen, 1969, blz. 90 en 92).* Het epigram vergelijkt de ellende van de schoolmeester met de rampen die de Grieken voor Troje troffen. Tja: gelukkig worden en taalgelijkmoedigheid verwerven met enkele eensluidende alleenzaligmakende werken over onze moerstaal? Misschien wel, op voorwaarde dat niet elk hoofdstuk heilige oorlogen en taalinfarcten veroorzaakt. Of dat om het halve decennium verse taalpropheten hun woordendamp verspreiden.

Het verschil met de ongedwongen taalliefhebber is hemelsbreed. Die ondervindt bevrediging bij het ontvangen van goede zinnen. Hij houdt van eufonie. Een heldere uiteenzetting mag hij dubbel smaken: de constructie, de boodschap. Hij legt rekkelijkheid aan de dag, want hij gedooft kleine feilen. Die feilen schrijft hij welwillend toe aan de eisen van het bijwijlen pragmatische taalgebruik. Zolang die spreek- en schrijfduiveltjes maar niet ontsieren. Volgens diezelfde taalliefhebber is het Nederlands nog niet helemaal teloorgegaan. De hamkwestie is echter dat er twee soorten conservators bestaan: de taalgeleerden ('neerlandici') en diegenen die de taal doen leven, de intendanten die op tijd en stond wel voor een kuurtje opteren. Tenzij dat die geleerden elkaar bij voortduring in de (grijze) haren zaten, toen taal nog een thema was, valt er van dit koudefront weinig te melden. Flexibiliteit en het besef van diverse registers in het taalgebruik susten zelfs in de loop der jaren deze saaie discussies. Het enige nieuwsfeit behelst informatie over de verkoopcijfers van hun leerboeken. Ieder zijn evangelie. De taalbelevers zelf zijn de laatste decennia wel al flink aan hun trekken gekomen. Spellingdiscussies leidden bijvoorbeeld tot afgeleide gesprekken over andere heikele kwesties.

De doemdenkers-Nederlands (verwant woord: waterlanders) vinden allicht dat hun taal het begeeft. *'Zijt ghijlieden thans weder geheel hersteld?'* klinkt in het huidige Nederlands totaal anders. Misschien houden sommigen van dat evangelische taalgebruik. Er zijn echter wetten in omloop die niemand gestemd heeft. Primo: beweer dat het overal slecht gaat, dan ben jijzelf de beste. Secundo: spring op de trein van het cultuurpessimisme, dan hoor je er ook bij. Tussen die hogervermelde groepen conservators bewegen zich talloos veel anderstaligen en taallosen. Ze bedienen zich van nieuwbabbel, krompraat, yuppiespeak, cartoontalk, praatballonjargon, turbotaal, sms-afko of krachtspraak. Hun taaltje is een streetwise mode.

Als we bereid zijn de eigenaardigheden van de vreemde talen te aanvaarden, dan moeten we ook het Nederlands zijn kleurenpalet gunnen. Zoals zelden iemand sant in eigen land is, zo verwordt een moedertaal in eigen vaderland al te vaak tot vaatdoek, waar men op den duur zelfs zijn voeten aan veegt. Maar niet getreurd: de dienst Woordzaken en Zinsverduistering wordt verder bemand en verzekerd door talloze docenten 'moedertaal', om nog eens een mottenballenterm uit de kast te halen.

Juju, we komen van ver, we zijn nog nergens, en eigenlijk gaan we terug. We hebben nog nooit zo veel afgekoot. Straks wordt het leven vreselijk. De ramp van Tsjernobil deed kanker accelereren. Het aidsvirus decimeert aantallen. De aarde warmt op. De ozonlaag is een vergiet. Taal zal naar haar oervormen terugkeren, galopperend, achternagezeten door hevige gevoelens: angst, woede, verbijstering. Woorden zullen te kort schieten. Het wordt weer sissen en schuren en ploffen en snuiven en briesen en krijsen, maar dan zonder de koestering van en verwondering over de allereerste vuren op aarde.

Gaat de taal teloor? Draait de wereld door? Alles gaat teloor. Zelfs de soort die ooit de aardbol bewoonde, talloos. Daarna wordt het weer prehistorisch stil, taallos.

BOEKBABELS

EEN LEZING

'Waarom schrijf je boeken?' vragen jongeren me vaak, als ik ergens ga spreken. 'Uit jaloersheid', antwoord ik dan. Ze kijken me aan met ogen als schoteltjes. Enkelen giechelen. Of grinniken. 'Ja hoor,' steek ik dan van wal. 'Uit jaloersheid. Luister. Torens boeken heb ik vroeger gelezen. Boeken en nog eens boeken. Het stadje waar ik toen woonde, dat is Torhout in West-Vlaanderen, had drie kleine bibliotheken. Iedere politieke partij had er één. Elke week bezocht ik die. Je kunt je dus wel voorstellen hoeveel ik las. Mijn stapel boterhammen was altijd kleiner dan mijn stapel boeken. Na verloop van tijd werd ik echt jaloers op mensen die zo'n boek hadden geschreven. Ik wou dat ook. Ik wou mijn eigen naam boven de titel zien staan. En op de rug van het boek. Ik begon te dromen dat ik ook schreef. Omdat ik dus echt jaloers was op al die schrijvers, probeerde ik het ook eens. Zo ben ik er zelf een geworden. Maar eigenlijk, om heel eerlijk te zijn: het komt vooral door heel veel te lezen. Ik was echt een hoekje-met-een-boekje-kind.' 'Aha,' knikken de luisteraars. Dat hebben ze beet. Die jaloersheid is dan ook zeer menselijk. Ze begrijpen het volkomen.

'Bent u al een Bekende Vlaming?' 'Mm . . . nee,' aarzel ik. 'Moet ik dat zijn? Ik kom te weinig op televisie. En ik doe niet mee aan domme spelletjes.' 'Hoe vind je al je verhalen uit?' 'Dat vind ik een prima vraag!' zeg ik. 'Eerst en vooral: ik heb zelf drie kinderen. Een zoon en twee dochters (een meisjestweeling). Die gaven me ideeën. Ze beleefden van alles. Ze vertelden veel. Ze hielden mijn ziel jong. Daar putte ik dus af en toe uit. Ten tweede kijk en luister ik altijd heel oplettend. In het dagelijkse leven gebeuren zoveel interessante dingen. Zelfs als je naar een foto kijkt, gebeurt er nog iets heel belangrijks net buiten het kader van die foto. . . Je moet dus niet echt gaan uitvinden om een boek te schrijven. Er is genoeg om je heen. Wedden? Als je dat niet gelooft, luister dan naar mijn derde punt.

Ik verzamel vreemde berichten uit de krant. Daar heb ik er al enkele mappen vol van. Ze zijn heel vreemd en toch echt gebeurd. Daardoor ondervind je: ja, de werkelijkheid is soms veel kleurrijker en vreemder en spannender dan wat je uitvindt. Je moet echt niet gek zijn om schrijver te worden en met je fantasie te werken. Wat steekt er zo

allemaal in mijn collectie vreemde berichten? Een vogel pikt een vals gebit van een slapende vrouw en brengt het netjes terug, mensen uit een Hongaars dorp krijgen op één nacht allemaal paarse haren, een kind zit 23 jaar straf uit onder de trap in huis, een Duitser achtervolgt kinderen, bijt in hun neus en vlucht dan weg, een bende knipt het lange haar van meisjes af en spurt ermee weg, de ontdekking van een onderaardse telefooncentrale uit de Eerste Wereldoorlog, uitwerpselen van elanden worden in de vorm van gebakken beeldjes als souvenir aan de toeristen verkocht die Zweden bezoeken, ga zo maar door. Nou, wie is er gek: de schrijver met zijn fantasie of de werkelijkheid met zijn vreemde verschijnselen en mensen? Soms gebeurt het dus dat ik dergelijke berichten gebruik bij het schrijven.'

'Wauw,' doet een meisje. 'Verschijnt er zo eentje?' 'Er is er al eentje,' knik ik. 'Het heet Meisjeslokken, over die bende die haren steelt.' 'Dat wil ik lezen!' 'Ik ook!' 'Ik ook!' Glimlachend kijk ik naar de juffrouw, de meester of de bibliothecaresse en hoop in stilte dat ze het boekje hebben. Wat sta ik hier anders te doen?

Een spervuur van vragen breekt los. Het ijs is gebroken. Ik heb mijn kattedelletjes getoond. Treintickets waar ik op de achterkant invalletjes op krabbelde. Mijn kladpapieren. Potloden, balpennen, vulpennen, een geheimzinnige lege fles vol met lege inktpatronen, schema's, mislukte rommel, manuscripten, proefdrukken, tekeningen, brieven, foto's. Alles hebben ze gezien, tenzij Aloysius, de laptop. Die is thuisgebleven. Kennen ze toch wel. Ik heb voorgelezen en verteld. Nu komt het.

'Schrijf je al lang?' 'Van in de derde kleuterklas. Echt waar hoor. Ik kon toen de namen van de dagen al schrijven. Daar maakte ik rijmpjes mee. Met een griffel op een lei. Dat is oud schrijfmateriaal.' 'Verdien je veel met je boeken?' 'Ha! Slimme vraag. Laat ik even een vraagstukje opgeven. Dan kun je berekenen hoe rijk ik ben. Als ik een nieuwe Porsche kan kopen of alleen maar een paar nieuwe schoenen. Van mijn laatste jeugdboek zijn 3000 exemplaren gedrukt. De schrijver krijgt gewoonlijk 10 percent per verkocht boek. Het boek kost 15 euro in de boekhandel. Nu moet je natuurlijk nog weten....' 'Hoeveel zijn er al verkocht?' 'Dat weet ik nog niet; ik wacht met spanning.' 'Tekende je zelf je illustraties?' 'O nee. Ik heb twee linkerhanden. Op de schooltekeningen die ik vroeger moest maken, stond gewoonlijk AFSCHUWELIJK. Nee, de uitgever kiest gewoonlijk zelf een tekenaar. Of een tekenvrouw.' 'Heb je al eens een mislukt boek gehad?' 'Dat gebeurt. Dan keert het terug. De uitgever moet het niet. Het is niet goed genoeg. Of er zijn er al te veel van. Of ze hebben iemand anders. Er is altijd wat. Of je

moet lang wachten. Het gebeurt ook soms dat een andere uitgever dat boek dan wel wil.' 'Ben je dan kwaad? Wat doe je dan?' 'Dat is natuurlijk een ontgoocheling. Dan wacht ik enkele weken. Ik probeer mijn verdriet te vergeten. En ik doe alles nog eens over. Of ik gooi het zootje in de prullenmand. Of . . . een andere uitgever wil het misschien wel doen.' 'Hoeveel keer is dat al gebeurd?' 'Twee of drie keer.' 'Ben je al verfilmd?' 'Nee. Ik zou graag eens een boek schrijven dat zo spannend is, dat ze niet anders kunnen dan het verfilmen.'

'Hoe ben je op het idee gekomen schrijver te worden?' 'Dat heb ik al gezegd, hé: veel gelezen vroeger, en jaloers geworden op al die schrijvers.' 'Wat heb je vroeger gelezen?' 'O, ik herinner me boeiende boeken over de detective Pim Pandoer, die altijd erwtensoep at, over Arendsoog en Witte Veder. Titels zoals De Bende van de Blauwe Bergen, Hallo, hier Denemarken en De Straat der Zeven Duivels. Mijn allereerste boekje dat ik las, was Van een Konijntje en een Ei. Het ging over een kieken dat te lui was om te broeden. Het konijn deed dat dan maar, 21 dagen lang. Ik las toen al zo graag, dat ik me nu nog altijd de eerste zin herinner van dat boekje: 'Paul en Margreet zijn naar de markt geweest'. Voor mijn achtste verjaardag kreeg ik drie boeken ineens van de sint. Eén over een duikbootexpeditie, één over de avonturen van een Zweedse kruidendokter in middeleeuws Japan en één over een vissersjongen.' 'Waar schrijf je?' 'Ik zit heel graag op mijn schrijfzolder thuis. Daar is het lekker ijsberen. Want schrijven is ook nadenken, piekeren, tobben, heen-en-weer lopen. De wind giert er extra hard als het waait. De regen roffelt er op het dak; het lijkt wel het drumstel van een hard-rockgroep. Dat heb ik graag zo. Als het stormt, wil ik schrijven. Soms zit ik ook in de stad om te schrijven. Ik hou van de stad. Soms gebeurt het ook in de trein. Ook daar hou ik van.' 'Wanneer schrijf je het liefst?' 'Graag 's avonds. Dan is alles wat stiller. Maar geroezemoes mag best. De drukte van een stad. Maar mijn radio moet uit. Ik speel ook geen cd's. Met muziek erbij kan ik me niet concentreren. Ik wil zo weinig mogelijk geluiden.' 'Maar daarnet zei je dat je zo graag had dat de wind om je zolder gierde!' 'Ja, maar dat is de enige uitzondering! Slecht weer is goed weer voor mij. Die geluiden heb ik heel graag. Kijk: toen ik klein was, vroeg ik elk jaar aan de sint een machientje om wind mee te maken. Dat zou ik dan op zolder zetten en er elke dag wind mee maken. Het is er nooit van gekomen. Maar nu schrijf ik veel over de wind. In bijna al mijn boeken regent het. Soms heel hard, haha.' 'Is je zolder hoog?' 'Twee trappen hoog. Er ligt wel een centimeter stof, want ik stofzuig nooit. Mijn vrouw mag er

toch nooit komen spieken wat ik uitspook, dus erg is dat niet. Als het stof te hoog ligt, zet ik een raam open en hoop dan dat het hard waait, zodat het stof naar mijn buurvrouw waait. En klaar is kees.' 'Mijn mama kent jou van vroeger.' 'O, dat is leuk. Groet je haar van mij?' 'Vinden je kinderen het goed dat je boeken schrijft?' 'O, ze vonden dat wel leuk. Ze waren beroemd op de speelplaats. Nu zijn wel al een stuk ouder.' 'Lezen ze je boeken? Zeggen ze dan of ze die slecht of goed vinden? Laat je ze vooraf iets zien?' 'Vroeger lazen mijn tweelingdochters alles van mij. Later waren ze vooral met muziek bezig. Marius, mijn zoon, leest nog altijd heel veel. Nee, ik toon nooit iets vooraf. Als het boek er eenmaal is, dan lezen mijn kinderen het wel, hoor. Soms stiekem. Gewoonlijk zeggen ze er weinig over. Het is ook een beetje vreemd, een boek lezen dat je pa geschreven heeft. Zou je nog durven zeggen dat het slecht is zonder een koppel labberdoedassen te krijgen?' 'Labberwàt?' 'Oorvijgen, haha!' 'Komen je eigen kinderen soms in je boeken voor?' 'De laatste tijd laat ik ze er niet meer in. Het is al welletjes geweest. Over mijn tweelingdochters heb ik twee boeken geschreven. Er werd er één van bekroond. En Marius doet mee in een boek dat hij eigenlijk zelf verteld heeft. Het gaat over een vogelverschrikker op het land. Die bezochten we elke dag, tot hij van zijn stokje gevallen was. Elke dag vertelde Marius me een verhaal over die vogelverschrikker. Dat vond ik zo interessant dat ik dacht: laat ik alles opschrijven, want kinderen worden vlug groter en vertellen dan minder. En ik moet alles goed onthouden. Marius doet ook mee in een probleemboek over epilepsie. De mensen noemen het ook 'vallende ziekte'. Jammer genoeg heeft mijn zoon daar een groot probleem mee. Dit boek is een soort van dagboek, van toen hij twaalf jaar was.'

'Wat schrijf je het liefst: jeugdboeken of boeken voor grote mensen?' 'Mm . . . moeilijk om te kiezen. Hangt van het weer af, hé. Grapje. Nee: het allerliefst eigenlijk dagboeken. Die heb ik al van toen ik zeventien was. Ik begon eraan tijdens een reis naar Engeland, op de boot. Nog elke dag schrijf ik een dagboekbladzijde. Ik schrijf ook wel graag gedichten. O ja: mijn volgende boek wordt ook een dagboek. Maar dat verklap ik nog even niet.' 'Je eigen dagboek?' 'O nee! Het dagboek van een zestienjarige jongen. Maar misschien zit er wel een stukje van mij in... ' 'Wie lees je het liefst?' 'Ik lees heel graag en heel nieuwsgierig allerlei Vlaamse en Nederlandse schrijvers. Soms wel eentje uit het buitenland, in vertaling, als het geen Engels is. Ik hou ook van Roald... ' 'Ik ook!' 'Ik ook!' 'Ik ook!' (maal 50). 'Vindt je vrouw het niet vervelend dat je altijd maar zit te schrijven?' 'Nee, ik heb een bovenste beste vrouw. Maar ik had haar wel vooraf

verwittigd: ik schrijf graag en daarvoor moet ik vaak alleen zijn en het kan heel lang duren en ook mislukken af en toe. Dat wist ze dus allemaal. Toch is ze met mij getrouwd.' 'Komt ze ook in je boeken voor?' 'Niet echt. Misschien wil ze liever niet. Toch duikt ze af en toe op. Een ma heb je vaak nodig, niet?' 'Gebruik je echt al die potloden?' 'Zeker weten! Ik slijp er een twintigtal van, zodat ik door kan werken zonder te stoppen. Ik hou van lange, scherpgepunte potloden. Ik hou ook van het zachte geluid dat ze maken wanneer ze over het papier glijden. En daarna komen de balpennen en de vulpennen in beweging.' 'Weet je altijd al vooraf waarover je zult schrijven?' 'O ja, gewoonlijk wel. Anders begin je er beter niet aan. Eerst moet de kerstboom er staan, hé. Dan pas komen de balletjes, de cadeautjes, het engelenhaar, de versieringen. Ik maak altijd een plan. Tot in de details, want je moet heel veel onthouden onderweg. Als het regent in hoofdstuk 1, kan het in hoofdstuk 12 niet blijven regenen. Of een jongen met een flapoor op bladzijde 4 moet ook op bladzijde 123 nog dat flapoor hebben, begrijp je?' 'Heb je al eens een slechte kritiek gekregen van iemand?' 'Dat gebeurt. Over hetzelfde boek kun je makkelijk goede en slechte dingen te horen en te lezen krijgen. Geen probleem hoor. Wat je zegt, ben je zelf. Het is een van die dingen waar je als schrijver gewend aan raakt. Het is natuurlijk altijd leuker als iedereen je overal en altijd fantastisch vindt. Soms gebeurt dat opzettelijk, in de kranten en op televisie. Je hebt maar beter veel vrienden overal.'

Even ligt het spervuur van vragen stil. De kinderen spieken op hun briefjes. Het mochten ook moeilijke of lastige vragen zijn, had ik vooraf gezegd. Ikzelf probeer ondertussen tevergeefs orde te houden in al de papieren die ik ter illustratie en omwille van de aanschouwelijkheid mee heb gezeuld. Ik ga altijd op pad met twee, drie koffertjes. Toevallig de kleuren van de Belgische vlag, ontdekte ik tot mijn grote verrassing onlangs. Er is een koffer met de gepubliceerde boeken. Er is er een met de manuscripten en proefdrukken en zo. De derde, de zwaarste, is volgestouwd met potloden, balpennen, slijpers, katebelletjes, kladpapier, eerste en tweede versies, tekeningen, brieven. Al die dingen liggen nu in een hopeloze puinhoop voor mij op de drie bijeen geschoven tafels in de bieb of in de refter of op de schoolzolder of in de grootste klas van die school. Straks, dat weet ik uit ondervinding, straks wordt het nog erger. Dan volgt de echte belegering. Het signeren van pieterkleine snippers papier. En boeken. En leeskaarten. En bladwijzers. Maar gelukkig ook boeken. Even kom ik op adem. Ik schrik

op van een lichtflits. Iemand neemt een foto. De kinderen kijken om. Juf, meester, biebewezen glimlachen. 'Voor ons archief,' zegt hij/zij.

'En ik heb ook nog een vraag voor u, meneer,' klinkt het van ergens achteraan of opzij. Ik knik. De kinderen kijken op; ik word op de rooster gelegd met een moeilijke examen-vraag. 'Wat is er nodig om goed te schrijven? Kun je de kinderen goede raad geven hierover? Waarop moeten ze speciaal letten?' (O god, denk ik, straks worden dat hier allemaal concurrenten, die me de markt uitschrijven! Gedaan met Denoo!). 'Ja,' zeg ik, 'dat zijn pas lastige vragen. Veel moeilijker bijvoorbeeld dan 'Waarom schrijf je?' en 'Hoeveel verdien je met een boek?'. Wel,' ga ik dan moedig verder, 'ik denk wel dat ik daarover iets kan zeggen. Kijken en luisteren zijn heel erg belangrijk. Wie zijn ogen en zijn oren goed de kost geeft, kan daar veel van gebruiken in zijn verhalen. Natuurlijk: je moet het ook nog altijd op kunnen schrijven, hé. En dat moet je vooral graag doen. Hoeveel mensen zuchten niet: daar zou ik een boek over kunnen schrijven? Nou, dat ze dat maar eens proberen! Een bladzijde uit de telefoongids overschrijven is al lastig, en dat moet je zelf nog niet eens uitvinden. Tja, het is een lastig karwei.' Eigenlijk ben ik niet tevreden over mijn antwoord. 'Denkt u dat het aangeboren is, het talent om te schrijven?' vraagt de meester dan. Ik zie zijn brillenglazen vol verwachting flikkeren. Ai ai, dat is een gemene joekel van een vraag. Als ik 'ja' zeg, dan ontgoochel ik de meeste kinderen. En het klinkt ook zo pocherig. Als ik 'nee' zeg, dan zal ik moeten antwoorden op een volgende lastige vraag, namelijk: 'Hoe kun je dan schrijven echt leren?'. Dus neem ik maatregelen. Ik ben immers op alles voorbereid. Ik zeg, voorwaar: 'Oei, oei, meester, daar valt verdraaid moeilijk op te antwoorden. Je hebt mensen die schilderen. Dansen. Schaken. Beeldhouwen. Kunstschaatsen. Waarom doen ze nou precies dat? En zo goed? Het zal wel een ietsepietsie talent wezen, zeker? En heel veel afzien ook. Hard werken. Schrappen. Overdoen. Alsmar overdoen.' De meester knikt verheugd. Ik zie hem denken: 'Overmorgen schaats ik met mijn knalrode balpen als een razende gek door alle opstellen heen.' Nee, ik beeld me maar wat in. Meester Prikkebeen koestert geen snode plannen in verband met 'tekenende' woorden. Deze meester is van goede wil. Waarom zou hij me anders hebben uitgenodigd? Het vragenhalfuurtje is bijna ten einde.

'Waarover gaat jouw volgende boek?' vraagt een bedeesd meisje met kruidnagelbruine krullen nog. Die wippen als jojootjes op en neer als ze haar hoofd beweegt. Echt een kind om in een Vlaams Filmpje mee te laten spelen. 'Ja,' zeg ik, 'slimme vraag om te

besluiten. Mijn volgende boek, eh, boeken, gaan over verlegenheid, kinderen baas over de grote mensen en een jongerenkrant. Ze zullen heten: Rode Blossen, Kind toch! en Krantenpraat. Verlegenheid, ken je wel hé: vlug rood worden en zo, het een ramp vinden om naar voren in de klas te moeten komen... Het meisje knikt begrijpend. Haar hoofd krijgt de kleur van een biet. 'Ik was vroeger ook zo,' voeg ik eraan toe. Ik stierf zowat van de schrik als ik ook maar iets moest zeggen of doen vooraan in de klas.'

'ZO', klinkt het plotseling achteraan. De meester veert op. 'Frederik?' Vijf seconden lang heerst spanning. Iedereen kijkt vol verwachting naar de eerste rij. Dan staat een grappige jongen uit de eerste bank op. De hele tijd heeft hij niks gevraagd. Hij zat vlak voor mij. Misschien heeft hij voortdurend zijn toespraakje zitten repeteren. Hij strijkt een papiertje glad en keert zich naar de klas. 'Beste Joris Denoo,' zegt hij dan. '6B vond het bijzonder fijn met u en uw werk kennis te maken. We zullen uw boeken alleszins lezen, als er nog nieuwe verschijnen. Het was leerrijk en boeiend. We wensen u nog veel succes. En omdat u zoveel van potloden houdt, en er zo graag mee schrijft, hebben wij nog een cadeau voor u. Dank u dat u gekomen bent.' 'Dank u wel, dank u wel,' zeg ik, knik ik, door het applausje heen, en een buiginkje kan er ook wel bij. Een meisje komt me een schitterende bundel potloden cadeau doen: gestroomlijnd, lang, glanzend, ongeslepen. De potloden, bedoel ik. Tien seconden later begint dan de belegering van mijn tafels.

Een tevreden jeugdboekenschrijver maalt de kilometers huiswaarts af. Het was weer feest in letterland. De inhoud van de drie koffertjes is grondig dooreen gehutseld. Geen probleem. Voor de volgende voordracht, morgen, vinden we daar wel wat op. Desnoods begin ik van achteren aan mijn spreekbeurt. Wat ik achter de rug heb, is fijn. Anderhalf uur leefden we in een wereld van fictie, maar toch heb ik ze aangetoond dat een schrijver ook van vlees en bloed is. Hij kan morsen, net als iedereen. En iedereen deed mee. Het vreemde is: die wereld is door mij uitgevonden. Een aantal kinderen is bereid erin te geloven en er een tijdlang in te vertoeven. Ik weet dat ik binnenkort weer enkele briefjes in de bus mag verwachten. Enkele weken lang ook zal ik een meer uitgeleende schrijver dan Guido Gezelle zijn in de stedelijke bieb aldaar.

Zo, voort bollend op de cadans van de wegnaden, met Vlaamse regen die over de voorruit biggelt, zweer ik dat ik steeds betere boeken zal schrijven. Omdat kinderen alleen maar goede dingen verdienen. Het zal me misschien nog vele potloden kosten. De vreemde berichten die ik uit kranten knip, die zullen het niet maken. Het moet

helemaal uit mezelf komen. Ik moet het ook wel willen. Want als ik niks te melden heb, doe ik er beter het zwijgen toe. Als ik al vijftig kilometer verder ben, zie ik nog steeds 6B van daarstraks voor me zitten. Ze waren heel aandachtig. Mijn koffertjes, Belgische kleuren, kregen veel aandacht. Ik mompel wat voor mij uit in de auto. Ik herkauw vele vragen en antwoorden, om te proeven of ik echt wel mijn best heb gedaan. Wat staat me morgen te wachten? Ik ben op alles voorbereid. Ze mogen me de gekste dingen vragen.

Dat gebeurt dan ook, een dag later, op een heel andere plaats in dit koninklijke regenland. Ik heb amper mijn koffertjes uitgepakt, of een vrolijke reus van een zesdeklasser vraagt gnuivend: 'Is dat een pruik?' Geproest alom. De bibliothecaris bedaat de gemoederen. 'Als ik mijn haren knip,' zeg ik, en ik trek stevig aan mijn haardos, 'dan ben ik mijn kracht kwijt. Dan krijg ik veel vlugger schrijfkramp.'

En ik steek weer van wal, anderhalf uur lang.

IK HAD JULLIE WILLEN SCHRIJVEN

Hier schuiven twee werelden in elkaar en naast elkaar heen: het kunstenaarschap en het lerarendom. Weemoed en begrip kleuren van herfst tot zomer dit schoolse en onschoolse verhaal.

"t Is toch maar goed, dat niemand,
ook m'n vrouw niet, dit dagboek leest,
want wat zouden ze wel denken van
't opschrijven, 't serieus opschrijven
van zulke pure schoolmeesterij?"

(Theo Thijssen, Schoolland, 1925)

*Jij op de eerste rij
Ik heb stiekem met je (gedansd) gedanst*
*Jij op de tweede rij
Alcohol gaf u duizend namen*
*Jij op de derde rij
Blauwe laarsjes*
*Jij op de vierde rij
Starcke Tronck Altijt Jonc!*
*Jij op de vijfde rij
Openbare vervoering*
*Jij op de zesde rij
A Lovin' Spoonful*
*Jij op de zevende rij
Canadezen, Kerst, Cognac*
*Jij op de achtste rij
Wiens vinger heb ik vandaag nog niet gezien?*
*Jij op de negende rij
Ick sie boven uut mijnen throne*
*Jij op de tiende rij
Een steentijdperk*
*Jij op de elfde rij
Wat je zegt, ben je zelf*
*Jij op de twaalfde rij
Naar de knoppen*
*Jij op de dertiende rij
Wakkere bakker & Brooddronken dichter*
*Jij op de veertiende rij
Meester Brekebeen: een kei!*
*Jij op de vijftiende rij
Hof van Heden*
*Jij daar helemaal opzij
Siet hier dees mispels van den tijt
Jij daar helemaal achteraan*

Jij op de eerste rij

Het regent weer onverdroten. Het woord 'verdriet' schuilt erin. Ik heb er geen verhaal op. Ik ving de regen in een groene plastic blokkendoos op. Die schoof ik in het diepvriesvak, tussen de knisterende voorraadzakjes. Nu drink ik whisky die door Vlaams hemelwater is verdund. Er is ook inkt. Dus: wel een verhaal.

De maan en de wind regeren mijn wereld. Zon vraagt om een zonnebril. Regen om een paraplu. Muziek, boeken en mensen vormen een stoet in mijn hoofd. Ik kijk opzij.

Ik zie je. Je haar bedekt de helft van je gezicht. Ik denk niet dat er zoiets klassieks als elektriciteit door je heen gaat. Door mij evenmin eigenlijk. Toch zie ik je gezicht opklaren. De maan begint ook voor jou te schijnen. Wind harkt wat haren opzij en verzamelt die achter je oor. Luister je? Woorden worden gezegd. Brieven verzonden. Regen beschermt de wereld tegen te veel optimisme. Negentien? Ik heb er geen verhaal op. Ik hou mijn hart vast. Alleen: ik pleeg wel eens een woord. Ik hoop dat het niet door overmoed wordt verdund. Het houdt maar niet op met regenen. Gezondheid.

Ik heb stiekem met je (gedansd) gedanst

Ook mijn naam kwam ooit voor op de lijst die door de hummende voorzitter van de examencommissie Germaanse Talen en Letteren werd voorgelezen. We waren ruoerige studenten geweest. Ons werd voorspeld dat er koppen zouden rollen. We zouden opkijken. Hoorden we goed? Het gemompel ginds vooraan betrof ons pasverworven diploma. Ik belde mijn ouders op. Ik vond werk Ik vervulde noodgedwongen mijn legerdienst, na annulering van mijn aanvraag tot burgerdienst, door familiale omstandigheden. Ik vond weer werk. Moedertaal zou ik doceren, aan een Vlaamse normaalschool. Sommigen zeiden: Pedagogische Academie.

Enkele jaren later zakte ik Bettina voor Spelling. Het ging om de bij wet verplichte Voorkeurspelling. Alle onderwijzers en onderwijzeressen moesten die vlekkeloos kunnen hanteren. In september van datzelfde academisch jaar zakte ik haar weer. Bettina verdween. Ondertussen verschenen alweer de verse kandidaten voor het eerste jaar. Misschien waren er weer Bettina's bij.

De eerste Bettina was dus weg. Mijn hele mens protesteerde daartegen. Door koelbloedige berekeningen had ik haar uitgestoten. In de lichtbak van mijn gemoed reproduceerde haar betraande gezicht zich als een koppige fotokopie. Ik was een liefdevolle christus, een weifelende pilatus en een verloren judas.

'De Voorkeurspelling berust op vier principes.'

Ocharmen.

Bettina prikte teksten aan de klasmuur. Stiekem las ik die.

‘Ze lijken nergens naar,’ predikte een ikje.

‘Kleine woede en zakformaat onmacht moeten kunnen rijpen tot taal waar het bevat-tingsvermogen glans aan geeft,’ oordeelde een anderik.

Een derde ik fluisterde samenzweerderig: ‘Eigenlijk valt het mee. Zo was ik ook. Ik huil even met je mee, meid.’

Nee, haar een lijstje overhandigen deed ik. Het was mijn enige wapenfeit, hoewel ik zelf gedichten schreef. Een lijstje met de titels en de auteurs van enkele gedichtenbundels gaf ik haar. Nooit heeft ze er met een woord over gerept. Misschien had ze alle titels al gelezen. Dan stond ik daar. Misschien was mijn lijstje volslagen geheim-schrift. Dan stond ik daar ook.

Bettina duwde dus punaises in de muur waar gedichten aan hingen. Het waren be-perkte, maar wereldomvattende gedachten. Er stak veel jeugdbeweging in. Het betrof vooral schema’s van hoe alles was, zou zijn, niet mocht, moest zijn, niet kon. Nooit stond er een spellingfout in. Poëzie is eenvoudig. Die handgeschreven teksten waren ook maar een rietstengel dun. Zelf zat Bettina altijd stilletjes poëzie te zijn op de eerste rij in de aula. Praten deed ze af en toe ook wel, maar dat was leeftijdsgebonden proza waar ik als docent geen boodschap aan had. In dat meisjes-evangelie wou ik niet le-zen. Voor directe rede bleef ik doof. Ik geloofde dat haar voorkeurkleur het paars was. Dat meende ik te mogen afleiden. Ik hoopte het ook een beetje. Van dat hele zestiger-gedoe was er aan de achterkant van mijn hart een flinterdun snippertje purperpaars sentiment blijven haperen. Meer niet. Het paars dat Bettina droeg, associeerde ik met het puin en de pijn van de dingen en de mensen op deze aarde. Misschien betrof dit ook maar een schematische gedachte van mij.

Tijdens die sombere september van god weet welk jaar tachtig liep ik zowat als een verdwaalde heelmeester in die Hogere Opvoedkundige gebouwen rond. Bettina was er niet meer. Zij en haar moeder hadden mijn onheilstijding beluisterd. Ze waren ver-dwenen. Ikzelf was gesmolten tot een plasje ontroering, spijt, medelijden. Ik zat daar doodgewoon proza te zijn op een stoel.

Ze woonde in de streek van de duizenden en duizenden dode soldaten uit de Grote Oorlog van 1914-1918. Bettina en Spelling-ik hadden toen geen gesprek. Wel heb ik haar moeder iets gezegd. Ondertussen gleed mijn rechterwijsvinger over een kolom in een laf puntenschrift. Het was een overbodig manoeuvre: Bettina stond nummer twee

op de alfabetische klassenlijst. Dat wist ik maar al te goed. Zou ik Bettina ooit nog spreken? Misschien zag ze me toen als een snel wegdeemsterend fantoom in haar leven. Of een foute lieveheer die nog snel over zijn linkerschouder mompelen wou dat hij het allemaal niet zo gewild had.

Augustus was dus weggewaaid. Medio september deed ik weer mijn intrede. Ik had nog wat pijn. Nieuwe gezichten wachtten op richtlijnen. Ik keek over ze heen. In het holst van mijn linker broekzak betastte ik de kleine, witte, plastic kosmonaut Aloysius: mijn talisman. Dag en nacht logeerde die bij mij. Dan hoorde ik mezelf zeggen dat een Spellingcommissie de grijze hoofden aan het buigen was over bepaalde moeilijkheden van de Voorkeurspelling.

‘Kvint ut hoog tijt worden dat ze er ‘ns werk van maken,’ zei ik. ‘t Sou ons eens en voorgoet uit de narechijt helpen, nietwaar?’

‘Narecheit, m'neer?’ vroeg een bloedmooie kersverse schone. Een antwoord daarop liet ik ontbreken. Twee minuten later dicteerde ik mijn allereerste zinnetje van het nieuwe academisch jaar:

‘Ik heb stiekem met je gedanst.’

Jij op de tweede rij

Ik moet je schrijven over een pot van Tjok. Maar eerst dit: de weergoden hebben weer groot verdriet. Hoog in de lucht fronsen ze hun voorhoofd bedenkelijk. Herinner je je nog het dorp waar ik je, zeer tot je verrassing, op je schouder kwam tikken? In datzelfde dorp stond Tjok voor mij, niet zo lang geleden. Of beter: ik stond voor Tjok. De één is namelijk een hoofd groter dan de ander. Of kleiner. Welgeteld: een hoofd.

Ik mag Tjok graag. Ik wil dat je weet dat hij bestaat. Sinds die griep op zijn zestiende, toen de dokter hem zei: ‘Tjok, draag iets op je hoofd,’ loopt hij met een gehaakt rood pausmutsje op zijn kop. Maar er zit natuurlijk meer onder; Tjok is ook pottenbakker. Dat omgekeerde bord op zijn kop, van waaronder heel lange, onmodieuze haren vertrekken en pas halthouden als ze worden afgelost door een al net zo lange, onmodieuze baard, is dus ook, tja: een pot. Het is een onheus drieletterwoord en het staat omgekeerd op Tjoks kop.

Deze wakkere pottenbakker heeft niks te maken met de pikorde onder de kunstkippen en hun kraaiende haantje-de-voorsten. Dat bakken van hem gebeurt ook wel om den brode, maar veel liever om de kunst. Nutteloos werk dus. Ik heb veel naar hem geluisterd. Hij is met zijn potten overal ter wereld geweest, tot in Japan en China. Hij woont in een tochtig Vlaams landhuisje, ergens bij een dorp met veel te lange naam. Het landschap is er dooraderd met kronkelende weggetjes en doodgewone boerenbeken. Bezoekers zeggen dat het een lelijk landschap is. Ik vind van niet. Het waait er namelijk altijd. 's Winters hangt de maan er soms straalhard boven volstreckte roerloosheid. Nooit verdwijnt de modder er helemaal. 's Zomers koekt die aan tot grijze prehistorie van toen het er nog winter was. 's Winters herleidt die modder de berijdbaarheid tot een smalle pechstrook die zich naar een langverwachte zomer gooit. We moeten er eens wandelen. Eigenlijk is het een landschap om altijd herfst in te zijn.

Die modder dus: dessem en droesem, grondsop en zever van Moeder Aarde. Je kan Tjok en zijn potten daar niet weg bij denken. Zijn stem heeft het zachte ruige van een pot waar één oponthoud in zit verwerkt. Op een nacht, tijdens een van onze eerste ontmoetingen, na enkele flessen rode wijn bij de beeldhouwer José, klopte Tjok met zijn knokkels op enkele kruiken.

'Hier zit mijn tante in,' oordeelde hij. 'Vier uur, koffie.'

Bij een andere: 'Een achternoenklank uit het jaar 1919.'

Van toen af - hoe we in die afgejakkerde auto van hem nog thuis raakten, was een wonder - zat Tjok aan de voorkant van mijn hart, in de kamer van de goede blues. Die kruikennacht gloeiden de ovens en bloeide de beeldspraak. Zwijgen hoorde er ook bij. Toen ik een etmaal later weer met mezelf alleen was, had ik een deugddoende injectie gekregen. Alle academies en hogescholen mochten ze voor mijn part ombouwen tot hoogovens, tochthonken, herfstzolders.

Ik stond dus voor Tjok (of stond hij voor mij?).

Hij vroeg: 'Wil je iets schrijven voor een project in verband met borden?'

'Teljoren, Tjok?'

'Welja,' zei hij. 'Geen schoolborden, vrees niet.'

Hij duwde even zijn rooie mutsje recht.

'Bah ja, graag hoor.'

Ik had al zoveel geschreven. Een bord van Tjok, dat was Griekenland en New York

en Alaska en Japan in een notendop. En echte goeie modder uit de Vlaanders. Slijk dus.

‘Goed Tjok,’ zei ik nog eens. ‘Verdomme goed. Wat moet het worden hé?’

Tjok legde het uit, met die zachte barst in zijn stem, craquelé bijna. Ik hoorde hoe de krekel in de schors van zijn keel zijn poten tegen elkaar wreef, net zolang tot er begrijpelijke geheimtaal ontstond.

Dat zijn zo van die ontmoetingen die goud waard zijn. Je maakt er twee per decennium mee. Ze hebben een eeuwigdurende vergunning. Ik kan niet beweren dat ik Tjok vaak ontmoet. De wetenschap dat hij ergens werkt en het besef van wederzijds welkom zijn me voldoende. Natuurlijk, ik weet het: de bevolking loopt niet te hoop voor een pot of voor een gedicht. Ze zijn niet onnozel. Ik deel je alleen maar mijn enthousiasme mee. Misschien kom ik ooit bij je binnen, een kruik van Tjok voor me uit dragend. Doe daar dan mijn stof en as in, als ik deze elementaire wereld van aarde, lucht, water en vuur voor een andere elementaire wereld van begrip heb geruild. Jij steekt toch ook zo graag andermans sigaretten op, niet? Jij stookt toch graag vuurtjes? Langer dan jij zal ik toch niet leven.

Ai, de horren moeten er nu echt uit. Nattigheid. Ik groet je. Tot spoedig.

Alcohol gaf u duizend namen

Jaren al dwaalde ik in de opvoedkundige gebouwen te T. rond, de oudste kwekelingschool van het land. Beroepshalve beleed ik er mijn moedertaal. Voor mijn werkplaats vonden ze in de loop der jaren allerlei namen uit: Post-Secundair, Pedagogische Academie, Lagere Normalschool, Kweekschool, Pedagogisch Hoger Onderwijs, Hoger Onderwijs Buiten De Universiteit, PS, PA, LNS, PHO, HOBUE, ILLO. Duid met een kruisje aan welke benaming u voor uw ziekte het liefst hoort. Vergeet uw echte naam niet op het blad.

Het krioelde er van de pedagoogchelaars met vergaderzucht. Ik gaf graag les, maar al de rest verfoeide ik. Af en toe ging ik in een koffiehuis woedend zitten zijn. Soms troffen studenten me zo aan. Dan werd er veel bier gehesen. Totdat het geld op was: hoe meer kaas, hoe meer gaten, hoe minder kaas. Totdat ik me onbehaaglijk voelde, dan

overmoedig, dan weer wrevelig: de carrousel van de alcohol. Woede verdund tot doodgewone opwinding. Of omgekeerd. Vijfendertig kilometer verder kon ik weer rustig halt houden, aan mijn woning uitstappen en mijn wettelijk geregeld gezin met een behouden thuiskomst verblijden. Soms loste ook lectuur wat op, als ik zelf al niet schreef. Oesters, gezellig slecht weer en het kammen van lange haren? 'Un taxi mauve' van Michel Déon, mijn boek der boeken.

Zo, daar waren we weer: B. Haar mislukking voor Spelling bestreed ik ook met alcohol. Ik stond in een kringetje dat door nieuwbakken tweedejaars werd gevormd. Het was een heksenkring waar mijn lieve heks in ontbrak. Iemand was jarig. Tussen het gewone bier door dronk ik iets groens uit een heel apart glas mee. Door dat apezuur werd Spelling-ik driester. Hij werd een overspelig Speling-ik. Hij zei gekke dingen tegen meisjes en jongens waar hij het jaar daarvoor tijdens de lessen gewone vragen aan had gesteld.

Daar waaide warempel ook collega S. binnen. S. was een medeplichtige spleenager die sinds de putsch in Chili en een reis door Indië in een slapeloos lichaam woonde, gevoed door vele pizza's, spaghetti's, couscous en moussaka's. Ik vulde mijn tweede emmer met bier, hoog in de versnelling. Drinken was nooit een probleem geweest, tijdens het drinken. De kleine plastic kosmonaut Aloysius liet ik voorzichtig in een glas gazeus water neer, dat ik bezijden het slagveld van Koning Alcohol opstelde. Stuurloos en gewichtloos dobberde hij in dat oceaantje rond. Hij was de kosmos van mijn linker broekzak meer gewend. Ach kleine brekebeen, gooi ik er nog wat bruispoeder bij tegen de hoofdbrekens? Collega S., honderd vijftien kilogram mensenvlees, haalde met groot gemak mijn voorsprong in. Hij vulde zijn lichaam met veel drank ineens op. Zo bereikte ons peil dezelfde streep, net voor de pechstrook: een hittegolf in het hoofd, het gemoed uit het vriesvak gehaald en ontdooid, het theewater al pruttelend. Ergens op een lege stoel in dit moderne koffiehuis zag ik B. niet zitten. Collega S. jongleerde vragend met zijn wenkbrauwen toen ik hem dit meedeelde. Daarna knikte hij wijs.

'B.' zei hij.

Het waas van de collectieve oorverdoving daalde neder. We dronken laveloos. Een vreemde graad van helderheid werd bereikt. Prachtige vergeldingswoorden rolden zo maar uit onze mond. O wat waren we toch slim en sterk. Ik reed een eind mee in de auto van S. Hij zette me thuis af. We hadden het opvoedkundige stadje T. weer eens

tot tegen de filter opgerookt en in zovele asbakken doodgedrukt. Reeds onthulde het eerste ochtendlicht de hijskranen in Vlaamse havens, populieren die kaarsrecht de secundaire wegen afzoomden, hoge fabrieksschouwen, kerktorens, de tot de hemel reikende roetsjbaan van een vermaard familiepretpark.

‘O mijn God, daar komen ze alweer uit het oosten,’ kreunde ik. Maar aan de Deense grens, ergens boven Hamburg, of misschien diep weggestoken in Friesland of zelfs Jutland, pierde ik het simpele sigaretje van de vredigheid. Een vrouw met een rug als een vraagteken en een zachte herderinnenvouw porde het vuur in de bungalow aan. Mijn engel. Het waaide hard. Haar namen waren: Averil, Bettina, Candida, Doucelina, Ermenhild, Frideswide, Gavina, Haddewiena, Isotta, Jezeline, Kalliope, Landeline, Myrtille, Nina, Oreltsje, Pippa, Queenie, Ragna, Sinnichje, Tatjana, Urania, Veronica, Wanda, Xenia, Yolante, Zefyrina. Ik was nog altijd meer dichter dan docent.

Jij op de derde rij

Een buur, terug van verre reis, bracht daarnet een olijfhouten kruikje. Met een olijfhouten kruikje kan ik bitter weinig aanvangen. Versierselen voor mijn interieur kies ik liever zelf, of laat ik aan Lore over. Ik heb dus het olijfhouten kruikje tot nader order tussen andere kruikjes in een van de boekenkasten gezet.

Roxy Music en Brian Ferry draaien onder de naald. Still running wild, vinyl. Fijn om te horen omdat het fijn om te weten is dat je het ook fijn om te horen vindt. Je ziet: niet enkel muziek draait door. Ook taal kan dollen. Ik heb het je vroeger al eens verteld: wie onder de tafel gluurt, bijvoorbeeld als hij een kaart laat vallen en zich bukken moet, merkt soms – uiteraard tot zijn ontzetting – dat de overbuur (medestander of lid van de tegenpartij) bokkenpoten heeft. Of op zijn minst iets met hoeven. Ook zijn er die een staart hebben, maar die valt makkelijker te camoufleren. Horens zijn al moeilijker om te dragen. Mensen met onverwachte uitsteeksels worden in kloosters en abdijen opgevangen en weggeborgen, om de bevolking niet te verontrusten. Enkelen lopen nog los in het rond. De katholieke godsdienst heeft dus nog zijn menslievende kantjes, hoewel je er vaak met een loep naar moet zoeken. Er zijn er ook die gedaanteverwisselingen ondergaan. Dat zijn natuurlijk de gevaarlijkste. Dat is het echte tuig van de richel. Die laten zich niet vangen en wegstoppen. Dit terzijde.

Al het voorgaande heeft niks met jouw derde oog te zien. Dat is van een andere orde. Oké, ik heb het begrepen: je bent dus geboren met een derde oog, op je voorhoofd. Ja, je verbergt het angstvallig onder een gordijn van haar dat de helft van je gezicht bedekt. Ik geloof er heel graag in. Ik weet ook wat je er mee ziet.

Ken je de beroemde oude Vlaamse schilderijen waar je in de ogen van de figuren of in de reflecties van glas de meester en zijn atelier ontwaren kunt?

Narcisme.

Het liefst echter zie ik je naar buiten kijken. Ik zie mensen naar hetzelfde kijken en er dezelfde gevoelens voor koesteren. Wat dan als wij eens naar mekaar kijken?

Herinner je je nog dat optreden van die hedendaagse performers en die in decibels wadende rockgroepjes? Mijn ogen maakten er een troebel beeld van. Ik vroeg me toen af wat jouw derde oog er van bakte. Eens heb ik je, in de weerkaatsing van een kioskraam, een vol halfuur stiekem bekeken, tot je gezicht een en al gelaat werd. Dat derde oog zag ik inderdaad opgloeien, want ook jij weet dat glas reflecteert. Het was een zomer met oneindig veel regen. Hoe zacht je ook over je derde oog vertelde, er sprak grimmigheid uit. Misschien zag je er ook dingen mee die je liever niet had gezien.

Ik ken een beroemde, ontevreden beer. Hij is de recordhouder van de grimmigheid. Zijn naam is Thomas Bernhard. Hij schrijft. Wat hij haat en graag ziet is o.a. zijn geboorteland Oostenrijk. Dat land had een voorafbeelding kunnen zijn van de Verenigde Staten van Europa. Of het had zinvolle allianties kunnen smeden. Niks daarvan: treurigheid alom. Gedoe met bier en hoempa. Veerhoedjes. Tirolerseks. Er was een televisieprogramma over hem: 'Portret van een grimmige Oostenrijker'. En zie: maak een portret van iemand, en hij sterft. Vier een honderdjarige met een fanfare aan de deur, en hij schrikt zich dood. Thomas Bernhard werd dus zaliger. En misschien grimmiger.

In 'Een dag op het land', een dun boekje van de Vlaamse schrijver Paul De Wispelaere, wordt grimmigheid verdund tot weemoed. Als ik jou hoor spreken, denk ik: Oostenrijk, Bernhard. Als ik het op zou moeten schrijven, koos ik: De Wispelaere, dat platteland van hem, die lage streek.

Je derde oog, dat zo veel ziet, is een grimmig oog. Het kijkt en het ziet, bijna twintig jaar al. De woorden die het veroorzaakt, zijn hard en helder als kristal.

(Deze brief wordt nu onderbroken door telefoongezoem van lief allooi. Ken je Sandra nog? Je streekgenote en ex-klasgenote met het adembenemende ballerinalichaam? Ze is terug van anderhalve maand Zambia. Ze heeft voedsel en drank van ginder meegebracht en bouwt daar nu een etentje mee.

‘Nee,’ zei ik aan de foon. ‘Nee, maar 't is wel heel sympathiek dat je belt.’

Toen ik de hoorn weer zacht neerlegde (achter in mijn hart danste weer een klein, spijtig mannetje), merkte ik dat de poes een waterjuffer pakte (... Pfaff die een penalty stopte ...) en die met veel onbeleefde bijgeluiden opvrat.

Anderhalf jaar was al verstreken voor ik me er bewust van werd dat je ook mij door je derde oog had waargenomen. Ik weet nu ook waarom je haar je gezicht voor de helft versluisde.

Zo, lieve rattenkop, dat was het weer. Het oog wou dus ook wat.

Blauwe laarsjes

De bladeren haperden langer dan gewoonlijk aan de bomen. Vaak was de lucht blauw, met de witte remsporen van een late zomer erin. De kosmonaut Aloysius was gelukkig heelhuids uit een onverwachte, machinale wasbeurt gekomen. Hij moest de schrik van zijn plastic leven hebben meegemaakt. Ik nam me voor meer aandacht aan mijn talisman te schenken en hem niet zonder meer als een voorwerp op mijn lichaam mee te torsen. Talismans willen aangesproken worden.

De nieuwe studenten die ik onder mijn hoede had, waren al niet nieuw meer. Wederzijdse nieuwsgierigheid begon slijtage te vertonen. Achter het doceerschavot trad ik op als een goed menend humanitair expressionist. Met Lore op het thuisfront had ik harmonie bereikt. Synoniemen: berusting, routine, sleet, ervaring, gewoontevorming. Enkele kinderen groeiden onder ons oogluiken op: zegevierend, eigengereid, niet on aardig.

Eind oktober kreeg ik verdubbelde aandacht vanwege mijn kwekelingen op de normaalschool. Ik had me ontdaan van mijn – iedereen beaamde het: indrukwekkende – Theo Thijssensnor. Wezenlijk naakt stond ik voor mijn klassen, maar ik blies zelf de aanval. De schok der verandering loste ik handig op. Ik keek ze wat langer in de ogen.

'Waarom?', vroegen die ogen.

'Om niet herkend te worden,' zei ik niet. 'Een vermomming die nu eens niet tot stand komt door toevoegen, maar door weglaten. Poëzie dus.'

Ooit was een foto van mij en mijn snor in een krant verschenen. Ze prikten die aan het bord. Hij bleef er hangen tot ik op een bepaald baldadig ogenblik zoveel ruimte nodig had om een taalprobleem uit de doeken te doen dat ik met een energiek bordwiser-gebaar het vod overlans en middendoor stuk schaatste. Die scheve schaats werd op enig kleinschalig boegeroep onthaald, maar mijn gelaat was ten minste weggewist.

Omstreeks die tijd werd Gino uit het eerste jaar het slachtoffer van het 20ste-eeuwse verkeer. Gino met het gekleurde haarlokje boven het linkeroor en de oubollige rock-'n-rollbril. Naar verluidt had hij niet geleden. Ze zouden hem nooit vergeten. Het was vreselijk om op die manier weggeplukt te worden. De dood schuwt geen banaliteiten.

Maar ze te lang in de ogen kijken, mocht je ook niet. Voor de jongens was je zoiets als het heersende mannetje van de kluit. En dus te bekampen. De meisjes... Op een ochtend werd ik wakker met de bedwarme herinnering aan een droom: Marianne uit het tweede jaar vroeg me mijn zakdoek. Meer niet. Gisteren nog zat ze in de klas zo wezenloos voor zich uit te staren. Het weekend was voorbij. Verleden schooljaar had ze eens bekend dat ze nooit meer op iemand verliefd zou worden. Met mij had het niks te zien. We klonken toen daarop: zij klonk overmoedig, ik vond het een haalbaar iets. In september kwam ze een taak inleveren. Ze droeg de blauwste laarsjes die ik ooit aanschouwen mocht, met iets zwarts daarboven. En hogerop weer iets blauws. Heel mooi. Ik geloof dat ik daar toen iets over gezegd heb. Gewoonlijk deed ik dat nooit ofte nimmer.

'Wil ik er morgen weer zo uitzien?' stelde ze voor.

'Nee,' zei ik.

Tijdstippen, plaatsen, gemoedsstemmingen. Hoe liepen de mensen er op deze blauwe planeet bij? Ik was er heilig van overtuigd dat je je medebewoners van deze aardkloot zoveel mogelijk met rust moest laten. Je kon de jongens niet het slachtoffer van hun geslacht laten zijn. Je moest je hoeden voor seksistische uitspraken, want af en toe zat zo'n meisje even militant te wezen. Je mocht geografie evenmin een rol laten spelen.

'Meneer, heb ik u zaterdagavond niet gezien in... ?'

Hoewel de rollenconflicten aldus zo te grabbel lagen, taxiede ik als docent Nederlands vrij hygiënisch door deze schootsvelden. En Mieke keek wat smachtend, en Francis had een boontje, en Ben had een broertje dood, en Lieve scoorde laag, en Koen, en Geert, en Heidi, en Ann, en, en, en.

Iemand trok me aan de mouw.

‘Hei.’

Pedagoog P.

‘Hallo. Alles goed?’

‘Alles kits, ja.’

‘Waar blijft het kippengedicht?’

‘...’

Vijf lange seconden daalde schuldige stilte over me neder, als een stolp over een camerembert.

‘Ik vroeg je 't verleden jaar ook al, weet je 't nog?’

Ha! Een lichtgewicht gedicht over een pluimgewicht! Ja! Een vers! Een kakelvers vers over een kip!

‘Ja hoor. Eh ... niks nog, sorry. Nog niks. Het wordt ook niks, vrees ik. Heb je een foto? Een prent? Van daaruit vertrekkend kan ik misschien...’

Collega P. was hobbyist-kippenboer. Daar hoorde verenigingsleven bij, en een tijdschrift. Een periodieke prestatie op glanzend papier. Veel 'info': Wist Je Dat?, Wij Huldigen, Wij Gedenken. In een goed tijdschrift hoorde ook een gedicht te staan. Pedagogen-pluimveeboeren schreven geen gedichten. Na vier rijmen werden ze al moe. Ik wel. Ik niet. Verhip, dat gedicht over die verdomde kip! Alweer verjaard, deze misdaad.

‘Nou, we zien dan wel hé.’

‘Ja, we zien wel. Tot ziens.’

Oh Jezes, wat een lijdensweg bij wijlen. Ik belde Lore op aan het thuisfront, de telefoontoetsen indrukkelijk met het plastic lijfje van Aloysius.

‘Als ze Kerk en Staat gescheiden wensen te houden,’ riep Lore, “waarom dan niet meteen ook Lerarendom en Dichterschap? Je gaat dat vers over die vervloekte kip toch niet maken?’

‘Wie weet is het een kip met gouden eieren.’

'Pluimvee,' snoof ze minachtend. Ik knikte stom. Marianne, dat was pas poëzie. Niet die kip. Een kip. Ik bedoel: die blauwe laarsjes, met Marianne erin. Pars pro toto, of hoe zeggen ze dat.

'Het kan vanavond wat later worden,' zei ik.

Jij op de vierde rij

Ja, het was wel degelijk dat dorp. Nu weet ik het weer. We beleefden toevallig een wilde avond daar, in het dorp van Tjok. Weet jij het nog?

Het was al laat toen ik arriveerde, ergens op het richeltje tussen een zaterdag en een zondag. Die dag werd een oom van Lore begraven, in een gehucht aan een dode Schelde-arm. Het was een zeldzaam mooie lentedag in Vlaanderen. Die oom, daar was ik jaloers op. Hij was een echte goeie man, vader en oom geweest. In zijn omgeving ontbrak de fles rode wijn nooit. In die fles zat de dood; uit die fles is de dood ook gekomen. Ook de rookgordijnen van zelf gerolde sigaretten van de werkmans werden constant opgetrokken. Tijdens de rouwmaaltijd was van dat vreemd, bijna ongepast optimisme te voelen. Vredigheid. Goedigheid. Het was alsof we ieder apart een deel van zijn goedheid terugvonden, en dat ook nog eens weerkaatsten. Liefde en dood.

In de valavond bevond ik me weer onder de levenden. Ik ging naar een optreden van een Vlaming en een Nederlander. Ze zongen ieder een uur. Hun 'performance' ging totaal de mist in: te veel grappig bedoelde 'oneliners', te veel gedoe met snaren en micro's. Kilo's kasten en kilometers kabels, weet je wel. Om middernacht ('FREEZE!' riep de Vlaamse performer, 'GEDAAN!' zei de Nederlandse performer) trok ik naar dat andere dorp, naar een ander optreden: meer pit, oorverdoving alom, een bad van lawaai, dansbaar.

Ik zag je daar toen staan. Tegen mijn woeste metgezel zei ik dat we verdorie niet vroeg naar huis zouden rijden. Eigenlijk liep ik eerst Els tegen het lijf, je vriendin. 'En daar staat Bettina,' wees die, een beetje tot mijn verwondering, want het was een van de eerste dingen die ze zei. Naast dat parochiepodium gaf een wandklok nog de wintertijd aan, zodat ik in de zeer prille ochtend een uur later dan voorzien tussen de

paaseieren voor de kinderen laveerde op weg naar de bedstee. Ik trapte zelfs zo'n ei stuk. Wroeging maal drie.

Is het waar dat je schrok toen ik daar opdook?

Omstreeks de ochtend – het daagde in het oosten – kwamen vrouwen met emmers en dweilen het danssmurrie ruimen. Met bengelende benen zaten we tussen het puin op het podium spijtig te zijn dat het voorbij was. Twee weken daarna, toen we weer op de hogeschool waren, zag ik je twifelen tussen een schuwe goeiendag en een gemeente grijns. Opnieuw hoorde ik het gekraak van plastic bekens en het gedreun uit de boxen. Later trof ik je nog verscheidene keren aan tussen feestend en fuivend volk, als een verwonderd konijntje na een nucleaire ramp. Je kon heel lang stil blijven zitten, zonder daarom muurbloempje te zijn. Het duurde drie optredens voor we besloten eens rustig in een koffiehuis te gaan zitten. Het regende waarschijnlijk weer toen. Maar die mooie lentedag en die matineuze smurrie vergeet ik nimmermeer.

Dag.

Starcke Tronck Altijt Jonc!

Vaak waren de portieken te klein (of ontbraken ze gewoon) om in te schuilen als weer eens een oud-student naderde. Ze zouden 'wel eens afkomen'. Ze zouden 'eens iets van zich laten horen'. Waarom toch. Later viel dat beter mee, toen ik al ouder was geworden.

Mijn gesprekken met oud-studenten vielen op door stiltes, al deed ik gaandeweg daar wat aan. Vroeger had ik nog gepredikt dat momenten van stilte in een les of tijdens een verhaal de spanning op konden drijven of de aandacht verscherpen. Jongens, jongens, zo had ik dat allemaal gezegd. Nu zat ik zelf met de gebakken peren.

De ontmoetingen (noteer het verwante dwangwerkwoord 'moeten') met oud-studenten die door hun partner waren vergezeld, verliepen nog het vlotst.

'Nou, we stappen maar eens op, hé Martine.'

'We hebben nog een heleboel te doen, hé Bolleke.'

Ik zegende die partner die er voor spek en bonen bijstond: de garantie voor een

bondige dialoog.

‘Al ergens werk gevonden?’

‘Ja, maar... ‘

‘En op school, nog altijd hetzelfde?’

‘Ja, maar... ‘

Dat ‘nog’!

Het waren twee vragen die zo vaak werden gesteld dat ik de afwezigheid van ouderwetse winderige portieken om in weg te duiken heel erg betreurde. Misschien moest ik een slappe hoed met brede rand kopen, tegen weer en wind en mensen. Het verleden moest je gewoon verleden laten zijn. Boeken dicht. Niet meer in lezen. Basta.

Toen Lore een tweeling kreeg, leden we twee jaar lang ongeveer elke nacht slaapgebrek. Een moderne allergie aan gezond voedsel hield kinderen en ouders wakker. Het gehuil en getier kwadrateerden zich: de dochters hadden niet samen verdriet, maar ieder apart, de één door de ander en de ander door de één, simultaan en ook ieder voor zich op eigengereide tijdstippen. Maal twee? Nee. In het kwadraat.

Overdag bracht de vader zijn uren in de pedagogische gebouwen te T. verdoofd door. Zijn bloed deed hem pijn. Zijn lymfklieren hingen als rinkelbellen in zijn lichaam. Zijn hoofd was te klein voor al het onfraais dat erdoorheen spookte, spoelde, sputterde.

Kwam dan, jaren na de onfeiten, zo’n ex-broekie oud-student me op de trappen van het station in K. even mededelen 'dat ik toen niet veel van mezelf gegeven had'. Tot zover zijn analyse. Hij was in kakiplunje. Er hing een bierpulletje aan zijn linkerschouder en er hing een bierpulletje aan zijn rechterschouder. Ten oosten en ten westen van zijn hoofd stonk het naar drankmisbruik. Mijn innerlijke mens wenste hem een zeer grote vruchtbaarheid toe, waardoor, als het even kon, ook hemzelf enkele dubbele zwangerschappen te beurt zouden vallen. Ja: een bij nacht blèrend koppel kleinste kinderen in een benepen, vocht trekkend rijhuis met vlak voor de enige, lelijke deur de voorbij dreunende spitsuurbussen van 6 uur en 6 uur 15 en 6 uur 30 en 6 uur 45 enzovoort. Kon hij daarna ook bij daglicht op wc-brillen zitten suffen, iets van 'hooikoorts' mompelend om zijn zonnebril en zijn roodomrande ogen goed te praten.

Ik woonde op een zekere afstand van mijn instituut. Dat was handig. Maar nooit was het ver genoeg. Altijd vonden ze je. Men zou 'eens afzakken', zoals Jeroen tot drie keer

toe beloofde. Die belofte greep plaats op drie kilometer van waar ik woonde, na een gesprek van een halfuur. Ik vroeg me toen af wat hij in 's hemelsnaam mede te delen zou hebben, eens ter plekke, tegen mij. Een halfuur lang had ik het plastic lijf van Aloysius gekneed, tot het bont en blauw zag, en ik er kramp in mijn duim door kreeg. Neen, niet in mijn woonplaats mocht ik de sympathieke oud-student Jeroen wederom hartelijk begroeten. Nergens overigens mocht ik ... ach.

Laat me met rust. Ga weg. Het stadje waar ik heden woon, is verzegeld. Lieve vriend, vriendin, ooit in pedagogisch verband opgetrommeld: hoepel op. Ga. Wacht tot ik ouder ben geworden. Alsnog dan wél verlangend jullie terug te zien. Zul je wel zien.

Weest allen eens echte flinke oud-studenten.

Jij op de vijfde rij

Hoe hoog is de klokkentoren in jouw stadje? Staat hij wel degelijk in het midden? Hoe ver en hoe breed gooit hij zijn schaduwen van zich af?

Het socialisme laat me in al zijn saaiheid koud. Soms niet. Wel.

Het liberalisme laat me in al zijn dubbelzinnigheid koud. Soms niet. Wel.

Politieke uitzinnigheid kan alleen maar domheid invullen.

Misschien ben ik alleen maar een afvallige katholiek: iemand die zonder wereldbeschouwelijke of economische visie opgroeide. Eén die, op het vlak van de geestesvoeding, tussen school en kerk moest pendelen. (De toen nog dun gezaaide cultuurcentra en de feestzaaltjes mijner jeugd bevatten alleen een handjevol dronken en pijpsmurende parka-nationalisten).

Ik ben nu te oud geworden om nog modieus met de Bijbel te staan zwaaien. Ik ken het kortste evangelie wel. Het eten van zeewier laat ik aan anderen over. 'Ik ben geleerd,' zeggen ze hier in Flander's Fields. Synoniem: 'Genoeg!'

Ik heb uit onze gesprekken menen op te maken dat jij aan dezelfde verwarring lijdt als ik toen ik zelf negentien was. Star burgerdom en saai katholicisme, en het samenvallen van die twee. Wat een biotoop voor een kind, een puber! In mijn kerk zaten zelden boeiende mensen. Onder de toren leefden voorspelbare silhouetten, in een schijn van

heiligheid. Zelfs het buitenbeentje, de eeuwige frituur naast het Huis van God, bakte ze nog op z'n grootmoeders. Neen, het Leger van God was één grote vlakke van verveling, waar je over de eendere koppen kon lopen, met aan de einder onbestaande vijanden: zwijgende minderheden, onbekende randbewoners.

Later heb ik er wel een paar andere leren kennen, een paar en een verdwaalde paardenkop. Het oude geloof heeft namelijk menig wijnkelder doen bloeien. Sommige pastoors zijn pure heidenen. Hun lieveheer aan het kruis kijkt naar links, luisterend naar het alibi van de slechte moordenaar. De afvalligheid loopt als een rode draad door alle gelederen. Waar afgevallen wordt, blijft een leegte. Drank, seks of bevrijdingstheologie vullen die op. Maar zoeken naar boeiende katholieken blijft speuren naar de fameuze speld in de hooiberg.

'Ik geloof niet dat er hierna nog iets is.'

Dat is wat je antwoordt als ik vraag: 'En hoe denk jij hier over?'

Daar gaat het niet eens om. Niemand immers zal het ooit te weten komen, doorvertellen of simpelweg verklappen. Het gaat erom dat angst hier en nu afschilfert of aanzwelt. Want soms is de leegte hier en nu al. Bovendien bedrijven de katholieken politiek op nefaste wijze. Ze hebben daarover zelfs niets te zeggen. We zitten er dus mee: jij en ik en al die klokkentorenjongetjes en bimbambeierenmeisjes.

We kochten friet bij Christine Steeds Beter, of Guy of Pilatus (pickles) of Iskariot (mosterd) of Herodes (mayonaise), terugkerend van een bal in een Gilde- of Bondshuis. De vijand kwam van een vijandelijk bal in de Germal of het Volkshuis, en betrok zijn vette hap van bij Nancy of Pol of 't Putje of de Poort (ketchup – iets roods, iets nieuws). Allemaal waren we even dom, saai, onnozel en jong. De friet verwekte bij iedereen dezelfde ongemakken. Alleen de nationalisten boerden iets harder, diegenen wier pa een ringbaard kweekte en thuis in de kast een boek van de Pillecijn had staan, als boekensteun voor reisgidsen.

Hoe is de situatie onder jouw toren? Graag zou ik eens op je schaduw trappen om te zien hoe je bestaat. Het zal je wel eender zijn in welke zaal zich iets afspeelt. Mij ook. Ik val er niet meer over. De parochie en de cinema blijven wedijveren in saaiheid. Ik zie je evenmin een conversatie met een ebbenhouten, verkeerde lieveheer voeren. Of hem een zweetdoek aanreiken. En de friet is godgeklaagd duur geworden. Hoeveel worden er eigenlijk uit één patat gemaakt?

En ach, de jeugdbeweging. Die altijddurende puberteitscrisis die zich tegen piepschui-
men decors afspeelt. Die voorbereiding op Het Veilige Gevoel, De Groep, Het Gelijk-
makende Geloof, Het Grijs.

Eentje met mayonaise? En alvast inpakken en wegwezen maar? Dat is dan 65 frank.
Straks leren we over de euro.

Da-ag.

Openbare vervoering

DAT ZIT HIER WEL SNOR VOOR WIE VAN SHOWS HOUDT.

IK GEEF ER TWEE PER DAG.

Ik glimlachte naar de zeehond op het affiche van de nationale zoo.

'Een zeer schrander dier voorwaar,' dacht ik. 'Telkens als hij een speelbal op zijn
snoet neemt, gooit zijn oppasser hem een vis toe. Wie traint hier wie?'

Toen ik nog eens scherper toekeek, herkende ik mijn eigen grijzende kop in de weer-
kaatsing van het glas. De trein vertrok; de zeehond gleed het water van de vergetel-
heid in.

Onzichtbaar regende het. Wind wakkerde aan. De trein penetreerde het Vlaamse land-
schap moeiteloos, glanzend en glad: een mes dat door Dixmuudsche boerenboter
ploegde. Ik keek naar buiten, naar niets. Over het raam biggelden druppels. Lelijke
huizen stonden als boetezegels lukraak op het land geplakt. Nucleair gazongras ging
gemillimeterd de winter in. De eerste oostenwind blies een 'Joepie' en wat maandver-
band onder coniferen. Een verkouden koe draaide haar kut naar de trein die over de
IJzeren Weg raasde.

Mijn hoofd begon als een te zware pompoen aan zijn steel tussen mijn schouders heen
en weer te rollen. Ik werd een slaperige vennoot. Ik droomde even dat ik al bij Lore
was, de gelijkbenige vrouw met de herderinnenvouw. Openbaar werd ik vervoerd.

We luisterden naar de percussie van de pijpenstelen. De kinderen waren alsnog niet van hun scholen teruggekomen. Het was vier uur in de middag.

‘Hoe was het vandaag in het instituut?’ vroeg Lore. Het woord 'school' kwam nooit meer over haar lippen sinds ik haar gezegd had dat alleen makrelen en haringen schoolhouden.

‘Vlekkeloos,’ antwoordde ik. ‘Als een pianoconcert voor de linkerhand, terwijl de rechter aan de pralines zit.’

‘O, en bestudeer je soms de billen van de studentes terwijl je zat te doceren?’

‘Stond te doceren, geliefde, stond.’

‘Wel, ijsbeer?’

‘Het wordt winter.’

‘Ja en? Je spreekt totempaal.’

‘Ondanks zachte maritieme invloed dragen de meisjes heden weer het jeansuniform met lange broek. Ze krijgen het koud aan hun meisjesvlees.’

‘Pech voor jou hé. Doe maar een winterslaap.’

‘Nee, de lessen hebben voorrang. Ik citeer het departementshoofd.’

‘Gelukkig wonen we ver genoeg, of dat meisjesvlees wordt hier elke dag vers aan huis gebracht. Hapjes voor Grijs Wolf. Zeven broodjes-bil graag.’

‘De trein is mijn beste vriend. Hij geleidt mij in goede en in kwade dagen. Ik lees er al jaren dezelfde boeken in: Michel Déon, Henry Miller.’

‘Je hebt ook al jaren dezelfde vrouw.’

‘Hoe laat is het?’

‘We hebben nog een zee van tijd.’

‘Dat zit wel snor.’

Jij op de zesde rij

Ik moet je ook schrijven over die zenuwpees van een Bouttens. Ik leerde hem kennen het jaar dat het zelfs in Jeruzalem sneeuwde. Hij schilderde een tijger die een staart had die een slang was die haar eigen staart in de mond nam terwijl de strepen op de huid ook slangen waren die verdomd ook alweer hun... Schoonschrift was dat.

Kalligrafie. Acupunctuur. Bamboecultuur. Uit de doeken die Bouttens schildert, ontsnapt gebrul.

'Ludiek,' oordeelde een criticus op de radio.

'Ludiek,' herhaalde een criticus in de krant.

'Lucide,' bedoelden ze.

Die kettingrokende slapeloze whiskydrinkende rattenkop van een Bouttens, daar voer ik graag snelle gesprekken mee. In Duinkerken sloegen ze de voorruit van zijn nieuwe auto aan diggelen (zoals in Tripoli de politie doet als je verkeerd geparkeerd staat) en namen ze zijn leren jas mee, maar hij keerde met de trein terug, kocht met het uitgespaarde benzinegeld verse tubes verf en toog diezelfde nacht nog aan het werk.

Het blauw van Bouttens mag er zijn. Je vindt het nergens anders, denk ik, hoewel ik eigenlijk een tikkeltje kleurenblind ben. Onderaan op een doek, of soms er middenin, zoals het hem uitkomt, kan niemand zijn eigen naam erop kladden zoals hij dat doet. Behept met verf is hij. Op een avond, bij het chinezen te zijner ere, kreeg hij visioenen. Hij viel met zijn hoofd op tafel in slaap, wegens drie nachten verf. Toen we vertrokken, was hij weer uitgerust voor vers gebrul.

Vroeger, toen hij hier nog in de omgeving woonde, belde ik graag bij hem aan. Altijd waren er problemen met gas, water, elektriciteit, huur, eigenaar, toilet en dakpannen. De dichte intensiteit van werken hing als gezonde smog in zijn ateliers. Het belette krompraat. Aan die elektriciteit viel niet te ontsnappen. Het was een mist waar ik met genoeg in baadde. Jammer dat schrijven niet ruikt. De tijd van de inkt is voorgoed voorbij.

Daarom veroorzaakten we soms grote moedervlekken wijn, daar in de verfkamers van Bouttens.

'Vaderspatten,' zei ik eens tegen hem. Hij begreep dat.

Ik zag hem niet graag naar een andere stad verkassen. Hij wou per se de provincie verlaten. Ken je dat? Daar had hij groot gelijk in. Maar... hij kwam in een andere provincie terecht. Daar woonden al net zo veel helderzienden als hier bij ons. Ik hoop dat hij ogen op zijn gat heeft. Die zelfs in het donker kunnen zien. Niemand zal hem op zijn staart kunnen trappen. Er komt elektriciteit uit.

Blij dat je hem even leerde kennen.

Dag tijgerin.

Grroaarr...

A Lovin' Spoonful

Onder het gebeuk van bolstaande wind waaierden horden regendruppels op de vensters uiteen. Peloton na peloton werd in een hoek gejaagd, opgezweept door nijdig gerikketik.

Ook ik stroomde over. Een zee van zaad wolkte in haar en begon haar overal te bevolken. Mijn lava werd tot in haar verste provincies gestuwd.

In het centrum van de stad passeerde een optocht ten voordele van de ongeborenen. Dat wisten we niet.

'Is er nog soep in huis?'

Ik rolde mijn dampende, leeggelopen lijf naar een koele plek ten westen van ons bed.

'Sedert ik niet meer rook, heb ik altijd een godgenagelde honger.'

'Jammer. Ook geen god-dog meer. Jammer.'

'Haha. Eh... dat jammere... dat ik gestopt ben met roken?'

'Nee, dat er geen soep meer is. En geen god.'

'O shit.'

'Luister naar de wind.'

Ik draaide me weer en botste met mijn neus tegen haar linkerborst.

'Spiegeleieren dan,' knorde ik.

'Mm?'

De wind gierde en floot door de straten.

'Zijn er eieren?'

Ik had het recht dat te vragen. Lore was toen een bewust thuiswerkende vrouw. Ze zuchtte zwaar. Ze inhaleerde de volledige voorraad lucht in de kamer. Ik keek naar haar inktzwarte haren, daarnet nog in toom gehouden door een spinaziegroene haarband.

Hoeveel liters liefde werden er op dit tijdstip op deze aarde in zoveel schokkende tafereelen vergoten?

Miasma.

Hoe veel festivalheuvels in naam der liefde betreden?

Het was een zee van meerminnetjes en zeepaardjes.

Een woud van vleesetende planten.

Een zee van spijt. Een bed van splijtzwammen.

Afkoeling dreigde. Daar deden we wat aan. Daarna vielen we als oude lappen op het bed neer. Regen tokkelde driftig op het dak. Boomkruinen werden op één dag röntgenfoto's van boomkruinen.

'In de boeken van Françoise Sagan wordt nu een sigaret gerookt.'

'Roken in bed is gevaarlijk.'

'Uit bed ook.'

'Dat zit hier wel snor voor wie van shows houdt. Ik geef er twee per dag.'

'Wat?'

'Dat zit hier wel snor voor wie van shows houdt. Ik geef er twee per dag.'

'Wat bedoel je daar mee?'

'Treinlectuur. Niks van aantrekken.'

'Ik ken er ook zo een, hoor.'

'Ja?'

'Bent u niet tevreden: vertel het mij. Bent u tevreden: vertel het anderen.'

'Waar heb je dat gezien?'

'Frituur Monique. Je moet de groeten hebben.'

'O, die vettehapkeet. Middenstandspraatjes en handig verpakte cholesterol.'

Jij op de zevende rij

Ik groet je vanuit een café. Drie keer per week breng ik onze jongste naar een revalidatiecentrum. De jongen heeft wat hulp nodig. Ze leren er het ventje de fijne handelingen beter coördineren. Drie keer per week kost me dat een taartje van bij de belendende bakker, of een dol autoritje naar het bos, of een blikjescola. Deze volgorde illustreert meteen ook zijn voorkeur.

Op maandag duurt de sessie maar drie kwartier. Nadat een juffrouw hem meegetroond heeft (het wuiven is door gewoontevorming en slijtage al achterwege gebleven), sta ik weer van mijn stoel op (ik doe wel nog altijd alsof ik daar op hem blijf wachten) en spoed me naar 'Bij de St. Elooisvrienden' op het nabijgelegen marktje.

'Bij de St.-Elooisvrienden' is een café om de hoek. Alle cafés zijn cafés om de hoek. Ik spoed me daar dus heen, om een dik halfuur te doen alsof ik niet naar Rita kijk terwijl ik er wel verdomd hard naar kijk. Gewoonlijk zit ik vlak voor de met de hand geschreven schuin-kapitale kartonnen mededeling 'ZONDER TOELATING VAN RITA NIET ACHTER DEN TOOG - RITA'. Die hangt naast een kastje met sigaretten, chocola en wafels in plastic omhulsels. Er prijkt een 'diploma' onder. Als je je wat vooroverbuigt, kun je de tekst op dat diploma hier en daar nog ontcijferen:

'Hierbij verklaren ... (onleesbaar) ... dat Rita (onleesbare achternaam) ... als de beste kan vogelen, neu(onleesbaar), m(onleesbaar)rberen, ... (onleesbaar) ... alle standjes ... (onleesbaar) ... gies en frustratiën ... deze akte ... Getuig Schr... gegeven den ... Get...

Rita moet een verrekt mooi meisje geweest zijn. Ik schat dat ze nu eind veertig is. 'En nog goed bewaard,' zouden ze er hier aan toevoegen. Zeer zeker heeft ze haar 'diploma' vele keren kunnen verzilveren. Hoewel ze nu volslank is, zendt haar vlees nog altijd stralen uit. De versierselen en de kleren helpen daar wel bij. Haar stem is wonderbaarlijk rauw. Ze spreekt hard en rap. Niet vlug, niet snel: rap. (Twee decennia voor er 'gerapt' werd, 'rapte' zij al.) Ze zegt dingen waar het mannenvolk van schrikt, maar die tonen het niet. Ja, buiten de cocon van de school heeft de wereld mooie dingen te bieden.

Al enkele keren ben ik er in geslaagd haar benen te zien. Die zijn stevig, maar ook te stevig. Dat komt door te vaak en te goed de liefde te bedrijven. Als alles in de benen kruipt, blijft er niet veel meer over voor de borsten. Niet zo bij Rita. Ook die zijn overrijp. Laat ik een samenvatting geven: het gezicht plus het haar, de stem en wat die zegt, het lichaam dat geweest is, amen. En dat diploma. Rita heeft alles met seks en drank te maken. Zij is vruchtbaar land tussen Tigris en Eufraat, Babylonische tongval, oud-testamentische heuvel. Ook staat er nog zo'n echte, oude, namaak Würllitzer jukebox in 'Bij de St.-Elooisvrienden'. Vlaamse schlagers zijn er niet van de lucht! Er is ook de onvermijdelijke poster waarop een koppel één vlees ofte *the beast* aan het worden is. Dat 'Sint' in de naam van het café wijst op iets zondigs. Ik kan niet uitleggen waarom.

Ik voel het zo aan. Het hoerendom heeft iets heiligs. De Mariaverering is er groot. 'Bij de St.-Elooisvrienden' is echter geen hoerenkast. Men is gewoon vriend. Rita is alleen maar een lekker stuk voor invités, vermoed ik. Niemand achter den toeg zonder de toestemming van Rita!!

Ik zit daar dus te doen alsof ik naar niks kijk. Ik zit aan heel ingewikkelde dingen te denken. (Ze vroeg me eens of ik misschien een artiest was. 'Nee, schudde ik, want met 'artiest' bedoelen ze hier 'kunstschilder'). Terwijl die heel ingewikkelde dingen mijn hoofd opvullen, zie ik tietten en billen en een festivalheuvel. Ik tel de kettingrokende Rodenbach-drinkers in haar café. Ik weet waarom ze kettingroken. Ik weet waarom ze godverdomme veel bier drinken: omdat ze er niet op mogen, of omdat het begot geld moet kosten. Nee nee, bij de heilige St.-Elooi en alle andere uit de kalenders geschrapte heiligen: 'Bij de St.-Elooisvrienden' is 't geen hoerenkast. Dat niet. Verre van.

Je weet maar nooit, nietwaar? Net dat maakt het zo godallemachtig aantrekkelijk. De vuile glazen neem je erbij. Dat dik halfuur vliegt daar gewoon voorbij. Op school gaat een halfuur veel trager. Aan een tweede koffie bijvoorbeeld ben ik nooit toe. Ik heb het te druk met kijken en wegstaren. Misschien heb ik het ook te druk met mijn moeilijke gedachten, want ook ik ben potverdorie gediplomeerd! Ik ben de eerste de beste niet.

Groeten vanuit een blauw café waar een oude engel woont.

Gezondheid.

Canadezen, Kerst, Cognac

In de stille lijkwitte meetkunde van soldatenkerkhoven hadden nazaten van oud-strijders weer hun doden herdacht, geschaard rond groen bemoste monumenten. Amerikanen, Engelsen, Australiërs, Indiërs, Belgen, Senegalezen, Canadezen.

In de gangen van de pedagogische gebouwen te T. hing de weken voor Kerstmis en jaarwende zachte, vredevolle elektriciteit. Hulpverlening, begrip en menslievendheid sneeuwden overal neer. Muzikale talenten kwamen daarbij de kop opsteken. Joost speelde dwarsfluit. Griet trommelde iets boogiewoogieachtigs uit het meubel dat de entreehal ontsierde. Moest kunnen.

De kamer van priester-leraar Roger geurde naar cognac en ouwerwetse kachels. Op een middag vonden we met ons vijven dat we plotseling behoefte hadden aan alcohol. Roger had gezegd dat hij ergens nog wel een fles opduikelen kon. Cognac. Kerst vraagt cognac. Roger jongleerde met deze nectar, die hij met het debiet van cola in te grote glazen zou laten klokken. Maar daar zat onder ons natuurlijk ook weer zo'n stront-vervelende bestudeerder-connoisseur van etiketten. Hij liet de fles eerst in zijn handpalm rusten, de hele dranksessie vertragend, en sprak tot ons, na de miljoenen flessen die hij in zijn bestaan op aarde reeds had ontkurkt:

'Dit mag er zijn.'

Priester-docent Roger hing kunst aan muren op. Hij hield van kunst. Van boeken. Van vogels ook. Een van zijn schilderijen deed me aan 'Un taxi mauve' denken. Ik deelde het hem mee. De zielenherder was echter te opgetogen om te reageren: opgetogen over zijn kamer, opgetogen over al die lichamen in zijn kamer, neen, neen, hij zou die middag zelfs het middagmaal overslaan, we moesten absoluut blijven!

Martine nam een te geweldig hink-stap-slokje van haar cognacje. Een behaarde mannenhand aarzelde even in de omgeving van haar schouderbladen als engelen-vleugeltjes. Uche-uche-uche-uche. Het snerpte door merg en been.

'We moesten haar eens goed doen schrikken.'

Hik!

'Een glas water in één keer... '

Hik!

'Zeventien seconden je adem ophouden en je neus... '

Hik!

'Telefoon voor je, Martine! Vlug! De brandweer! Je huis staat in... '

Hik!

De storm luwde; de schade was beperkt tot een rood aangelopen gezicht.

'Gaat het, Martine?'

De fauteuils en sofa's waar we in zaten, leken voor reuzenlichamen ontworpen te zijn. Toch had iedereen twee armen te veel. We hinderden elkaar voortdurend bij het grijpen naar de glazen en het aanreiken van de vuren voor de sigaretten van de vredeigheid. Collega Roger, thuismatch, stak zijn dertigduizendste vredespijp op.

Voor de fameuze minuut stilte die elk gesprek met te veel deelnemers kenmerkt, hadden we het achtereenvolgens nog over spiegeleieren (ketchup daarbij doet wonderen, moederfiguren roeren de beste eieren), de fazantenjacht (het recht om dieren te doden is een eh... een recht), het onbegrijpelijke ongeval van P. (hij heeft er niks van gevoeld) en enkele oud-studenten (eentje deelde zo te horen het bed met meneer en mevrouw X uit het stadje, er zal wel iets van aan zijn – serieus?). Dan die stilte.

Slikken alleen al kon oorverdovend zijn.

‘Als ik voel dat ik doodga,’ sprak ik in stilte tot de kosmonaut Aloysius, die zich in de warmte van mijn broekzak ophield, ‘als ik voel dat het gaat gebeuren, breng ik jou het eerst naar je laatste rustplaats. Wat verkies je: een linde, een vijver of een boekenkast?’

Iedereen kreeg honger. Roger wou eigenlijk nog een bad nemen. Een vreemde mededeling op dit tijdstip van de dag. Een deel van de mensheid verliet zijn kamer weer: welgezind, babbelend, gecognact. Buiten hing de loden lucht als een zeil over de wereld. Er stak geen sneeuw in, geen neerslag, geen vorst. Scherpe beelden dienden zich aan. In de kruinen van de Canadese kandelaars rond het aanpalende kerkhof liet de wind een weinig van zijn overmoed achter. Af en toe verliet met een lichte buiging een boom de rij.

Ik koos een zijpad en ging naar het graf van een vriend, tevens buurjongen, die nu buiten de tijd leefde. Zijn eerste kreet dateerde ook uit 1953. Zijn eerste woorden leerde hij ook hier op deze school schrijven. Ook hij stond op de klassenfoto's, zijn hoofd tegen de wind buigend, als een verkeerde lieveheer. Het werd plotseling doodstil rond hem. Kanker. Staande voor zijn steen spelde ik zijn naam. Roland. Ik zag weer dat ijsje in het pretpark uit de beginjaren zestig. Die gatenplant in de hal van de nationale luchthaven Zaventem, een schoolreis. Dat klokhuis op de speelplaats. De pijp van meester Fiems. Vrede op aarde. Vrede op deze onrechtvaardige aarde.

Jij op de achtste rij

Gisteravond liep 'De Vlaschaard' op tv. Ik verlang hevig naar zo'n zomervlaag zoals die in de film te zien is. Te voelen. Iedereen heeft dorst naar zo'n vlaag die over beemden en landerijen nederdaalt. Want hier en nu regent het alleen maar. Oude vlagen in vlammeende zomers bestaan niet meer. Bij jou ook? Niet?

Met de regelmaat van klokken, ik weet het wel, zie ik er dronken en afgepeigerd uit. Het schijnt dat mijn ogen dan, nou, dat zul je zelf wel gemerkt hebben. Ik zag je al enkele keren zoeken naar de morene op mijn gezicht, meegevoerd na een steile nacht. Schrijf dat maar aan hooikoorts toe. Ik onderga ook wel graag een paar van de tachtig mogelijke dronkenschappen. Keuze te over: Under the Volcano, Brideshead Revisited... Zelfs in de boeken wordt aardig wat afgezopen.

De dronkenschappen waarvan ik kan zeggen dat ze een hoog gehalte hadden, hebben, speelden/spelen zich in gezelschap van de oudere beeldhouwer José af. José is een bekend kunstenaar. 'Artiest,' zeggen de mensen. Op het ogenblik dat ik dit neerschrijf, is hij de zeventig voorbij. In zijn gezelschap zou ik je niet mee uit durven te nemen. De wijn mag niet verstoord worden, zegt José zelf. En eerlijk: we hebben vrouwen gekend die de wijn ontzettend verstoorden. Ik weet anderzijds ook wel dat jij graag goeie rooie drinkt. De beeldhouwer heeft echter niet zo'n hoge pet op van vrouwen. Hij beeldt ze liever uit. Het liefst zet hij ze naakt op een sokkel, vereert ze een tijdje, en mept ze er dan weer af. Ze zijn formidabel mooi. You know: *Each man kills...*

José is een wereldreus. Hij verbrijzelt en bouwt op. De eerste cognac die ik met hem dronk, had de afmetingen van een aquarium. De eerste sigaar met hem moest ik met beide handen stutten. Hij leeft in de tijd van toen de hanen nog gregoriaans kraaiden. Met scharrelaars heeft hij niks uitstaande. Bij problemen schraapt hij zijn keel. Dan spuugt hij. Zakenlui die ook zo'n beeld als een gebed in hun grote huizen willen, mogen pas hun mond roeren als hij vier whisky's heeft gedronken, zodat de gewenste doofheid is ingetreden.

De beelden van José beginnen aan de voeten. Zo maakt hij ze ook. Zo trekt hij ze op. Naarmate je hoger stijgt, wordt het warmer: het gemompel wordt duidelijker. Soms doet zich een gesprek voor. Deze wereldreus houdt namelijk van het woord. Zijn eigen

materie, klei, beschouwt hij niet als alleenzalmakend. Gedichten leest hij nooit; hij luistert er liever naar. Zijn beelden staan in grote wereldsteden. Een aardbeving anno 1989 in Amerika heeft er een aantal van verbrijzeld. Antiek kan hem gestolen worden. Antieke mensen ook. Een keer werd zijn antiek ook echt gestolen, uit een honk in de Westhoek. Hij dronk de vleugellamme gendarmes onder tafel en ontmaskerde zelf de dader na een lange calvarietocht van aperitieven, afzakkers, grote bollen streekbieren en scherven. De arm der wet herademde. De dader mocht van José alles houden, nadat die zes uur buiten westen tussen de tafelpoten had gelegen, verlamd door drank en magie. Voor wat, hoort wat.

Op een van onze nachten gooide José met een paar kilogram verse paling naar een kraaknette Mercedes, ontstemd als hij was omdat die laatste afscheidswisky er niet meer kwam. Vrienden die niet op zijn invitatie gingen, daar kon hij toen niet goed tegen. We hadden die dag paling gekocht in een 19de-eeuws boerderijtje, waar mensen zonder tanden woonden die hun voordeur nooit ofte nimmer gebruikten. Het was met grote spijt in zijn hart dat José een tijdperk later met verse vis naar die schone auto van onze vriend gooide: hij wou nog geen afscheid nemen. Als een tijdelijk boze Wodan verdween hij toen tussen de mais in de ochtendlijke beemden, waarover nevel als een lijkwade hing.

Ergens in die kleine, onmetelijke Westhoek hangt een bord van de Zouaven. Daarop staat: 'MAIS TIREZ-DONC, NOM DE DIEU!'

'Maar schiet dan toch, godverdomme!'

Daar stopten we ook, tijdens onze helse tocht. Er was geblaf van honden onder een loden lucht. Het zou gaan regenen. Aan het Zouavenbord moesten we kiezen: een Permeke-expositie in een polderkerkje, een onverwachte inval bij een bevriende veearts of een verrassingsaanval op een dichter die dicht bij de Franse grens woonde.

Wereldreuzen kiezen altijd alles.

In volgorde van belangrijkheid gingen we bij de veearts iets strafs drinken, binnensmonds in dat kerkje staan vloeken en daar waar het Vlaamse land de kont van Frankrijk kust, zitten luisteren naar die nedergedaalde god van een dichter die zogezegd die vorige nacht nog een gedicht neergepend had.

Thibault houdt wel van woorden, maar ze mogen niet te mooi gerangschikt zijn. Zelf heeft hij nooit een souffleur of een vaste claus nodig. Hij is gewapend tegen de evangeliën van zwakke hogepriesters, die de kunst (vooral de kunst op weg naar het museum) in verzen onbenul en regels achterklap verkavelen.

Zo begrijp je dat ik er soms moe en zat uit zie. Ik groet je. Ik hoop dat je hem toch wel ooit eens ontmoeten kunt. Je herkent hem aan zijn beelden.

Wiens vinger heb ik vandaag nog niet gezien?

Ik volgde ook van nabij de kwekelingen in hun praktijkopleiding. Daarover moest ik rapporten invullen. 'Evalueren'. De Taalgod die altijd en overal boven de hoofden zweefde en als een grote gelijkmaker clichés rondstrooide, hield ook hier duchtig huis.

Ik heb twee jongens nodig.

Ik moet alle vingers zien.

Ik mag maar één hoofd zien.

Wie heb ik nog niet gehoord vandaag?

Wie onder jullie zou er mij eens kunnen vertellen...

Goed.

Inderdaad.

Is het cliché het watermerk waar je het genie aan herkent?

Verwarren we eenvoud met slimheid, zwijgzaamheid met eenvoud en slimheid met zwijgzaamheid?

Is het kosmonaut of astronaut? Nee: taikonaut.

(Hier zwijgt Aloysius in alle talen, wijselijk.)

Bedraagt het verschil tussen 11 en 15 november 4 november?

Kromtaal.

Behoort de nare varaan tot de orde der reptielen?

Leopold de Hoeveelste vond de leerplicht uit? Schoolplicht ook?

Tijdens de Stedentijd dreven we handel. In de Vorstentijd vroor het dat het kraakte, zodat ook de koning in zijn kasteel het te koud kreeg. Alle lichtjes floepten aan in de Kersteningstijd. Daarvoor maakten we vuren in spelonken. Daarna veroorzaakte de

Stomme van Portici nog even een hels kabaal. Ook versloeg België twee keer het zoveel grotere Duitsland. Enkele andere landen hielpen.

Jongens, we gaan dat nu even spelen hé!

Joepie! Meneer! Meester! Ik! Ik!

'De kandidaat stond goed voor de klas. Er was een goed contact met de leerlingen. Hierna genoemd lln. Het lesdoel werd bereikt. De voorbereiding was goed gestructureerd. Het zonlicht kwam maar van één kant. De lln. waren geboeid. Het bimbambeieren van de kerkklokken werkte storend tijdens de les catechese. Waarom deed je in 's hemelsnaam de vensters niet dicht? Je cassetterecorder ruiste als de Niagarawater-vallen. Op de Schaal van Richter een les die weinig deining veroorzaakte. Op de schaal van zeven een dikke drieënhalf-plus, met een tendens naar beneden. Verzorg tevens uw haa naar omhoog en uw hee naar omlaag. Werk voort.'

Sommige kandidates liepen erbij als de zoveelste verplichte fotokopie van een moederblad dat al lang gedateerd was. Ze 'droegen' kleren om les 'in' te geven. Ze verminkten zich tot met de grond gelijkgemaakte muizen. Ik had er vaak mee te doen. Patrick verwijderde het ringetje uit zijn oor: weg ziel.

Wie een product verkocht, moest met dat product samenvallen.

Braafheid. Stiptheid. Gehoorzaamheid. Uitmuntendheid.

Het was ook de tijd dat de Amerikaanse president zich binnenskamers opwond over de kleurrijke kleding van Khadaffi. Gelukkig waren er uitzonderingen. Ik dacht aan Kurt met zijn uitzonderlijk acteertalent en zijn obsessie voor geel. Hij werd in clichés door de docenten gewogen en te licht bevonden. Het geel deed hun pijn aan de ogen. Het had blinde vlekken veroorzaakt. Ik onderhoud nog altijd briefwisseling met Kurt, op blauw papier. Ik dacht ook aan het paars van Bettina. Aan de blauwe laarsjes van Marianne. De Modegod viel op haar. De Taalgod had ze zelf verleid. Zwijgzaam was ze niet. Eenvoudig evenmin.

Wel slim.

Jij op de negende rij

Die betoging in de hoofdstad, weet je nog? We vormden allen één front en gingen door met de strijd! Bolle wind buitelde door de straten. De spandoeken waren onleesbaar. Het Onderwijs op straat! Op sympathie van andere 'drukkingsgroepen' en van 'het publiek' konden we niet rekenen. Maar het was een beregezellige wandeling, vind je niet?

In bussen reden we naar onze platte provincie terug. Of beter: werden we naar onze provincie terug gewaaid. Het condens op de ramen van reizen De Kievit belette uitzicht op een prachtig panorama: Vlaamse regen en lelijke huizen. Vier docenten waren in deze bus aanwezig. Een ex-pater met Trotsky-sympathieën, een historicus met een liberale villa, collega S. die Kerouac en Ginsberg afgezworen had en ikzelf. (Over mijzelf niks dan goeds.) We improviseerden een kaarttafel. Ik zag je van in de verte verbijsterd toekijken hoe ik me aan dat platte, domme, voorspelbare, tijddodende spel overgaf. Zo typisch 'busreis'. Er waren echter meer onderbrekingen dan wat anders. Studenten formuleerden commentaar. Collega S. hield blonde Rita in de gaten. De geschiedkundige was ergerlijk verstrooid. En ik had jou in mijn vizier. Spits gedoe, gein en ongein kleurden ons gezelschapsspel. Maar we vormden allen één front en gingen door met de strijd.

Bijna kregen we ruzie. Twee collega's zaten met hun rug naar de inhoud van de bus toe. Ze vonden dat we eens van plaats moesten verwisselen. Maar S. was te lijevig voor deze operatie. En P. wou per se niet boven het wiel zitten. Het bijhouden der gescoorde punten zou ook een probleem vormen daardoor. Het kwam hierop uit dat alles bleef zoals het was.

Ik zag hoe je met je vinger een opening wreef in de wasem op het raam. Zo zette ik tijdens de terugtocht een dubbele pokerface op: één voor het spel, één voor jou. Je bleef verbijsterd kijken: eerst naar mij, toen naar buiten. Het derde oog?

De volgende dag, weet je nog, hadden driekwart van de betogers schorre stemmen. Oorzaken: strijdlustige onderwijskreten en gecondenseerd busjargon. We gaven dus ex cathedra les, tegen alle onderwijsprincipes in. Maar na de lessen vulden de wandelgangen zich met vele stemmen op.

In het binnenland wieken meeuwen rond. Het werd koud. We droegen dikke jassen.

Nietwaar, medestrijder?

Ick sie boven uut mijnen throne

A: breedste mond, Belmondo, Mick Jagger, zachte jongen, hard gezicht, dronk, rookte, succes bij vrouwen, 'zuiders', maar in wezen een Scandinaaf.

B: irriterende goodwill, vakantiejobs in 'zee' en 'toerisme', puberteitssmoel maar rijp vanbinnen, kandidaat om na gedane zaken misschien nog wel even na te trappen.

C: klassieke lange haren, maar 'modern' opgelost, onvermoede hobby's (cf. figuur), zwijgzaam, erg lief, eigen code van 'doorzetten', hoewel niet bijster begaafd, wit plus roze eventueel blauw de voorkeurkleuren.

D: superzware stem, polderlandschappen, hard labeur, pechvogel, ouder dan de rest, laatstekansjongen, bijziendheid die hij camoufleerde, kwaad op zijn eigen voornaam, partner dringend gewenst.

E: klein, gewoon mooi aan haar ene kant, buitengewoon aan de andere, buitte dat geweldig uit, verwekte dus misprijzen bij de klasintelligentsia (waar ze net niet bij hoorde), badkamergedachten, kapsalons, alles viel altijd in de perfecte plooi, origineelste schrijfbeurt over 'De Eerste Keer' (vrije keuze onderwerp): consultatie bij de tandarts.

F: gewoon lief, ideaal bedgenootje wellicht, zachte stem, had aan clichés genoeg maar kon veel beter, ook ontevreden over haar voornaam, elke ochtend en avond fiets plus bus, allang aan de pil.

G: bril, doodgewoon bij de eerste oogopslag (alleen de eerste), verbaal sterk, dominerend, smaakmakend, alle antwoorden meteen opiniërend, erudiet op één niveau, hobby: party's bouwen, algemeen ontevreden.

H: sloddervos, Nicolaas Beets-jongen, zijn beschaving sleepte lang aan, beetje defensief, bakermat: oubollige doorrijgemeente, groot en sterk, drong alles voldoende tot hem door?

I: jonge dandy met huidproblemen, veel watertjes doorzwommen, bekend en bewonderd mannetjesdier, onbetrouwbaar, rivaliserend met iedereen, rijbewijs al lang oververd.

J: timide, onbewust in de leer bij I en G, thuisfront erg bepalend: een echt 'front', gecensureerd, wellicht de oudste thuis, verstandig, mooi, geen taalspelletjes, benen om naar te fluiten, welluidende achternaam.

K: jij.

L: de schaduw van Gino. 'We vergeten je nooit'.

M: Marianne.

N: een vrouw voorwaar, Groot Geheim dat ze met O deelde, zou me ooit dat Geheim toe vertrouwen, beloofd maar vergeten, begaafd met balpen en potlood, voorkeur voor vierkantjes in de kleren, alert, verdomd alert, maar niet betreff. dat Geheim.

O: delend met N dus, zelfde bakermat ook, Streisand-type (twee keer kijken), prachtigste lichaam onder deze lichamen, agrarisch aura net zichtbaar, kandidaat-slachtoffer van misverstanden, vielen andere meisjes op haar?, presteerde de middelmaat.

P: de onvermijdelijke 'baardmans' in elke groep, fotokopie van de '68-gedesilluseerde, traag, niet antipathiek, sociaal bekommerd, muurkrantenjargon, ergens anders al eens gezakt, was twintig jaar geleden priester geworden, nu vadertype van de groep.

Q: een 'nakomertje', een 'laatbloeiër', muterende stem, mager, klein, speelbal van de meisjes (niet van J), thuis het tirannetje?, niet geschikt, sympathiek.

R: lekker stuk zoals het cliché luidt, Rode Ridder-kapsel, eerder groot, uitzonderlijk expressief, voortdurend knap en verstandig tenzij op examens, soms eens los uit de bol, genoeg reserves, aanleg voor experimenten, perfecte stem, een naam waar je overheen las, maar o la la!

S: provinciaal voetbal, disco, weinig bagage, sf-fanaat, vroegoud, reeds veel geld op de bank (provinciaal bijeen gevoetbald), Franse voornaam, Franse maniertjes, gezakt voor Frans.

T: type Job op de mestvaalt of Wandelende Jood, fysiek een tegenvaller, gevoel voor absurdisme, bespeelde enkele snaarinstrumenten, kwam uit ontvolkende, kansarme streek met veel groene heuvels ('Vlaams Ierland').

U: boezemvriend van T., snaarinstrument, Barmhartige Samaritaan, geen enkel talent, meedrijvend op middelmaat, vriendelijk, zwaar gekleurde streektaal, Duitse voornaam, het tegenvallende zoontje uit een rij van vijf.

V: iets te lijvig, eeuwige madonnaglimlach, ravenzwart, alles gaaf, alles veilig, met moeder uit winkelen ('shoppen'), bijwijken onweerstaanbaar (dat zwart!), ingetoomde Spaanse furie, een filmrol?

W: vaak 'ziek', 'autorijles', 'treinvertraging', 'wekkerprobleem', Toren van Babel, gevatte antwoorden, een paling, geen respect, gladheid alom, profiteerde van andermans clichés.

X: 'las het liefst het Marcusevangelie omdat het het kortste was', veel troeven achter de hand, rijk, nonchalant, vriend van S., vroegtijdige haaruitval, mannelijke boegbeeld, begeerd door C, E, F, G, J(!), N, O en V. Alleen R viel niet voor hem, goed zo.

Y: verdween medio januari, vensterneigingen, stond buitenspel, wou dit ook zo, kon niet wennen, ze wuifden hem uit, maar hij keek zelfs niet om.

Z: de docent, praatpaal, etterbak, pispaal, biechtvader, zeurpiet, kommaneuker, puntenkwijler, schoolfrik.

Jij op de tiende rij

Grote gribus, nu ik er aan denk: je vroeg me een 'goed' boek. Ik koop geen boeken meer. Ik lees nu al mijn boeken voor de tweede of de zoveelste keer. Ik heb er genoeg van. Het zijn alle goede boeken. Ongaarne breng ik ze mijn huis uit. Het enige boek dat ik je nog wil geven, is dit hier.

Nee, een echte boekenkrijg is het niet meer. Liever mag ik door de stad stappen, zonder boeken in mijn hoofd, terwijl de frisse geurtjes van leerplichtige meisjes me in het gezicht waaien. Op een dergelijke brandstof kan ik vele kilometers stappen. Liever

mag ik op een bank in het park zitten denken dat jij ook op die bank zit. Dat we praten zoals het niet in de boeken staat: zonder bijsluiter, zonder vervaldatum.

Verleden week wandelde ik voorbij een gebouw. De tuimelramen waren opengeklapt. Daarachter weerklonk een profetische stem die sprak: 'Acht komma vier.' Toen ik opkeek, zag ik dat het een schoolgebouw was. Het 8,4 betrof boekenwijsheid. De ogen die bij die stem hoorden, hadden die wijsheid de avond tevoren in een boek gezien.

'Acht komma vier,' deed het de volgende dag de ronde.

Niemand was gelukkig met deze mededeling.

'Acht komma vier,' ruiste het in de bomen.

Niemand luisterde naar deze boodschap.

'Acht komma vier,' sprak een stem in de stad.

Niemand geloofde het.

Nog liever mag ik planten en boeddha's in mijn boekenkasten zetten. Gewone boeken zijn maar boekensteuntjes voor weer andere gewone boeken. De onwijs symbolische boeken stop ik ver weg, voor het geval een gezelschap op spaghetti of gourmet dining komt en een spervuur van domme vragen aanlegt betreffende diepere inhouden en dubbele bodems en vele, vele lagen taal.

Ach welnee, een boekenverbrander ben ik niet. Geen gedachten aan Fahrenheit. Nog niet. Ik heb eerbied voor drukwerk. Maar wie mij boeken vraagt, wakkert een brandje aan. Ik heb mijn boeken zozeer lief, dat ik ze haat. Ik haat de zorg die ik aan ze besteed. Ik haat hun affe voldongenheid. Onachtzaam staan ze in mijn kasten. ZIJ staan lijdzaam op MIJ toe te zien. Ik hoor hun mooie zinnen die de mijne niet zijn. Vroeger stelde ik ze boven de mensen. De mensen bleven weg. Van nu af aan geldt hier deze regel: een boek dat mijn huis verlaat, is het mijne niet meer. Wat hierbinnen goed is, wordt daarbuiten slecht.

Mijn hoop in bange dagen en mijn vreugde onder een zwam van Vlaamse regen is anderhalve meter 'Livre de Poche' per jaar. Tijdens zo'n leesjaar bereik ik zelden pieken. Het jaar bestaat namelijk uit uitsluitend pieken: in de trein, op perrons, op banken, in wachtkamers. Vreemd genoeg nooit in bed, de plaats waar zovelen lezen: nekwerk-velproblemen, wegens te veel lezen.

Nee, een 'goed' boek geef ik je niet. Liever een portie spaghetti. Wel wens ik je een vruchtbare Boekenbeurs toe.

Dag.

Een steentijdperk

Een oud-studente stapte uit het leven. Plotseling leefden we weer als primaire wezens. De wereld werd blauw; mijn ziel scheurde. Diepe ontzetting. Een oceaan van smart. Duizend doeken tegen het bloeden konden die niet stelpen.

M. werd begraven.

Hemelsblauwe M.

Diezelfde avond dronken we wat, collega S. en ik. De schim van priester-leraar Roger passeerde er. Het werd al nacht. We wenkten hem naar binnen, met bloedernstige gezichten, breedvoerige dronkenmangestes en oeverloos verdriet. Roger kwam niet. Misschien had hij ons niet in het café opgemerkt. Misschien had hij ons niet willen opmerken.

'Dat is dan weer een probleem erbij,' zei S. 'Verklikking wegens te lang op pad.'
'De wereld en alle problemen erin kunnen me gestolen worden,' antwoordde ik.

Er hing een zware ketting aan het hekken. Geen toegang. Natuurlijk, op zo'n uur. We parkeerden onze auto's bij de Canadese populieren. Ik reed de mijne tot vlak bij de begraafplaatsmuur. We klommen op het dak en klauterden verder, tot de duisternis ons opgegeten had. We namen dezelfde weg als vanmorgen. Er was alleen maar aarde. En veel bloemen. Ergens in het nabije schoolgebouw floepte een licht aan. Ik merkte plotseling dat we met z'n vijven waren.

We bleven op een rij stom staan kijken naar wat de laatste rustplaats van M. zou worden. Iemand probeerde wat te zeggen, maar dat was geneuzelde retoriek van een verdrietige dronkenlap. Het was koud en nevelig. Ik zocht de blauwe lichtjes die boven graven hoorden te dansen. Niemand zei verder iets. Misschien was er een tijd geweest waarin de dichters op zulke ogenblikken even het woord namen: omdat ze de taal verdicht om konden smeden tot verteerbare klompjes verdriet.

M.

Zwijgzaam was ze niet.

Eenvoudig evenmin.

Wel slim.

Ze was poëzie.

Ze ontbrak.

Jij op de elfde rij

Ook jij ontbreekt dus. Nooit ontvang je mijn brieven. Nooit heb je geweten dat ik brieven naar je schreef. Misschien besta je niet eens. Misschien vindt mijn koortsige verbeelding je uit.

Daarom.

Daarom niet.

Wat er met M. gebeurde, heb jij niet meer meebeleefd. Je was al uit T. verdwenen.

De dood loert overal, 'op ene haneschree.' Verleden woensdag zat een van onze studenten in de allerhoogste dakgoot van de gebouwen. Er stond een schuimige wind. Hij rookte sigaretten en speelde met een mes. Anderhalf uur lang probeerde een vriendin hem te overreden. De voormiddaglessen waren bevroren; ik formuleerde een vage opdracht voor de groep waar ik mee bezig was. Hoewel mijn studenten niks van het gebeuren konden volgen, zaten ze allen naar buiten te staren, waar af en toe die overslaande meisjesstem te horen was. Op het secretariaat werd de steekkaart van de ongelukkige dakhaas uit het systeem gelicht. Tegen de middag verdween hij uit school.

Hij liet vraagtekens achter. Het meisje bleef de rest van de dag op haar kamer. Het werd donderdag, vrijdag, met een levende dode erbij.

Zo wordt de collectie alsmaar groter: doden, bijna-doden, afwezigen. Wat mij betreft: ik zou voortdurend bij iedereen willen zijn, maar ook helemaal alleen. Knoop dat eens aan elkaar! Wat jij?

Wat je zegt, ben je zelf

In dat grenzeloze gat was M. verdwenen. Geruchten deden de ronde. Nooit kwamen we er het fijne van te weten. Het werd maart. De weergoden fronsten weer al hun luimen samen in grote regenrimpels. Aarde werd modder. Maart was bij oudere mensen de gevreesde sterfmaand. Het was een laffe tijd met stijlloos weer. De studenten klitten samen in sombere kraaienkladden. Verstrooid rukte ik aan de dobber van hun moedertaal. Er waren proefexamens die niet echt meetelden voor de eindafrekening. De lessen vielen weg. Het werd stil in de pedagogische gebouwen. Docenten bewogen druk, maar hadden niet veel omhanden. Tijdens het treurige defilé van Taal miste ik enkele gezichten. Mijn Afwezige Drievuldigheid. Het liefst wou ik de huidige verzameling ongeregeld er in één gulp 'doorlaten'. 'Stralen' en 'zakken' schrapte ik voorlopig uit mijn jargon. Goodwill door omstandigheden. Ik liet de zeppelin van kromtaal en schuinschrift voorbij zweven zonder erop te schieten. De collega's keken niet eens verbaasd op toen ik met mijn cijfers voor de dag kwam. Ze waren ook te zeer met hun eigen kolommetjes bezig. En ach... taal... dat vehikel waar ook de meeste andere vakken mee reden... deze dommekracht... dat noodzaakje...

'Iedere docent is docent Nederlands.' Je zal dat maar gezegd krijgen.

Na de proefexamens kraaiden de pedagoogchelaars weer als haantje-de-voorsten. Schitterende besluitende oordelen wedijverden met slimme gevolgtrekkingen en hoogstandjes van inductie- en deductiekunst.

'Peter heeft het in de vingers maar het moet er nog uit komen. In juni moet hij het bewijzen.'

'Jan mist inzicht. Hij ordent wel het gegeven materiaal, maar doet er verder niets mee.'

'Rita is nog niet rijp genoeg. Op de zevende vraag bijvoorbeeld...'

'... want eigenlijk draait Myriam telkens rond de kern van de zaak. Ik vroeg haar bijvoorbeeld...'

'Een zwak tekort!'

'Ik moet altijd zelf hun antwoorden structureren. Tja, dat peil...'

Zo projecteerden ze, in amechtige volzinnetjes. Zo flambeerden ze hun eigen onge-noegen in een sausje waar spruitjeslucht uit ontsnapte. Ik kneep mijn reukorgaan dicht en keek gewetenloos en spijtig voor me uit. Waar ginds niks aan de muur hing, vulde ik een icoon in. Binnen de omlijsting schudden ze alle drie onmerkbaar 'nee'. Mijn Drie-vuldigheid: B., G. en M.

Jij op de twaalfde rij

Heb je nog de gedichtenbundels gelezen die ik je op een lijstje gaf? Heb je ooit geweten dat ik je muurgedichten in mijn hoofd bewaarde? Ik had je altijd al willen schrijven. Je waarde in mijn teksten rond. Ik heb dan maar over jou geschreven, en je opnieuw uitgevonden. Neem me niet kwalijk. De verbeelding is sterker dan de werkelijkheid.

Je bent dus foetsie. Naar Portugal dan nog wel. Daar helpt geen lievemoeederen aan. Dank je om het me te laten weten. Het leven in T. gaat zijn gewone gang. Elke seconde is een avontuur. Ik kan je alleen maar heel even naar me terugschrijven.

De Bettina van de spelling en van de gedichten is bijna helemaal weggewist. Althans: haar naam. Wat ik aan de achterkant van mijn ziel echter ooit vermoedde, is bewaarheid geworden. Luister.

Ik blader in het ledentijdschrift van SABAM, de Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers. En ja hoor. Daar staat je naam, bij de dichters: Bettina. De werkelijkheid is dus ook sterker dan de verbeelding.

Hoe zit dat nou?

Naar de knoppen

Welja, zet nog maar eens een video op. Loop dan met roodomrande konijnenogen rond. Druk maar op knoppen. Vergroot jullie ziekte maar even op het scherm uit, krankzinnige videoten. Godallemachtig, hier in het instituut sloegen ze elkaar de schedel in

voor het sleuteltje van dat 'videolokaal': het nieuwe cenakel, het heilige der heiligen, die ouwe kapel die sedert het schrappen in de heiligen en de emancipatie der priesters in onbruik was geraakt. Gepraat, geredeneerd, geschreven, kortom: geleest werd er niet meer. Er werd gekeken. Men keek zijn ogen uit. Men werd beeldbuizerd.

'De boeken van de toekomst zijn de videobanden,' zei een collega op een mediabijeenkomst.

'Jullie videoten zijn de idioten van morgen,' dacht ik. 'Jullie zijn de konijnen die door al dat gestaar geen peen van een penis meer kunnen onderscheiden.'

Een docent Beeldende Opvoeding orakelde:

'Wie de machtige taal van het beeld niet begrijpt, wordt de analfabeet van de toekomst.'

Orwell na vervaldatum.

Een aforistisch onderschrift op betweterig posterformaat.

Welja, zet nog maar eens een video op.

Ik trok me terug in het docentenwerkkamertje om er boos te zitten zijn. Ik had natuurlijk weer niks gezegd op de bijeenkomst. Het was moeilijk optornen tegen de moderne meerderheidsmentaliteit. Moeilijk opbiggen tegen verzamelde gelijkmakers. Eendracht gooide de poorten naar de domheid open. Nieuw publiek werd andermaal vernacheld. Weerstreven en tegenspreken, daar had ik echter schoon genoeg van. Een oubollige lansenbreker voor boeken en drukwerk wou ik per se niet zijn. Te veel retro was ongezond. Het was al welletjes dat ze beseften dat ik zweeg, opstandig zweeg. Ik keek door het raam. De studenten verlieten het instituut. De pedagogische gebouwen zweetten hun opvoedelingen uit. Nu gingen ze tv-kijken. Ouderwets blokken konden ze niet meer. Ze beschikten niet meer over teksten om met ruggen als vraagtekens over gebogen te zitten. De vie-dee-joo had alle sporen van denkwerk uitgewist. Nu schoten ze met geweertjes op snel bewegende kikkers en eendjes, cola morsend in een pretparkje.

Door een fikse temperatuurschommeling tijdens het weekend was de sneeuw zwart geworden. Al vlug gorgelde ze als vuil snot in kokhalzende rioleringen. Daarboven weefde mist een web. Achter die opake lijkwade hing iets van lente.

Ik ging in de verschoten sofa zitten. Ik legde mijn benen op het tafeltje en zocht naar mijn lijfexemplaar van 'Sexus', Henry Miller. Toen werd er aangeklopt.

'O, zit u dààr? Ik dacht eerst dat er niemand...'

'Kom erin, Nancy. Ga zitten.'

'Ja. Eh... kan ik enkele oefeningen...?'

'Jazeker.'

Nancy met haar onmodieuze lange haren en dat Franse kopje als een 45 toerenplaatje uit het gouwe ouwe tijdperk. Salut-les-copains. Haar petites histoires. Haar 'allez-ik-bedoel'-Nederlands. Ik luisterde scherp. Aanpalend weerklonken vrolijke videogeluiden. De amateurs waren in het vergaderlokaal hun knoppentalent aan het oefenen.

'Ik heb de tekst over De Zwarte Ridder voorbereid,' zei ze.

'De Groene, bedoel je,' antwoordde ik.

'O! Is-ie groen? Allez!'

Ik knikte, mompelde iets over Arthur en Ronde Tafel en zei dat ze maar eens lezen moest. Niets liet vermoeden dat ik over enkele jaren zelf niet meer zonder beeldschermen zou kunnen bestaan.

Jij op de dertiende rij

Nog altijd daar? Ik kijk uit naar een kaartje uit Iberië. In mijn bus arriveert uitsluitend rommel waar ik niet om gevraagd heb. Ook de filmalmanak is weer uit. Sterven was dit jaar schering en inslag onder acteurs. Veel meer dan 60 halen ze niet. Eigenaardig is wel dat hun doodsoorzaak wordt vermeld als het over kanker gaat. Toch zat er één tussen die meer dan 80 scoorde. Te weinig starparty's bezocht? Een ler dan nog wel!

In de filmoverzichten per land wordt de grote kam gebruikt. Italië kijkt zoete porno. Nederland kijkt iets minder zoete porno. Amerika was in shock door een sm-lokker die meisjes verboden ogenblikken laat beleven. Toen die film nog geen fiasco was, knipte men er zo in dat hij dat wel werd. Films van Wim Wenders en van Yasujiro Ozu (de meest Japanse van de Japanse regisseurs) komen in dergelijke almanakken minder voor: te weinig verhaal. Het publiek wil vertellingen.

Vandaag heb ik enig houtwerk aan onze woning met een bruin product ingestreken.

Ik vroeg een 'pot olie' in de winkel. Het meisje gaf me die en zei:

'Wilt u zegeltjes of zal ik direct aftrekken?'

Heel mooi, die taal.

Omstreeks het derde uur in de middag begon het zo ongenadig te regenen dat mijn duurbetaalde product er zo weer afstroomde. Shit.

Ik heb weer af en toe van die hartgalops. De dokter zei dat pilletjes tegen hooikoorts de werking van alcohol verdubbelen. Het raadsel van sommige van mijn dronkenschappen is daarmee gedeeltelijk opgelost. Ik moet dus van hooikoorts af zien te raken.

A propos: de oogoperatie van onze jongste is tot nader order uitgesteld.

Ben je al latin lovers op het lijf gebotst? Een schakel in de cocaïneketen geworden? Idioten heb je overal. Kijk uit voor Iberische idioten. Schiereilanders weten nooit goed waar ze het hebben. (Is de hele wereld niet schier een eiland... ?) Leve het noorden: een tolerant, intelligent bestaan en een traag verouderingsproces dankzij alom heersende mildheid. Vrije liefde. Bejaardenseks. Heroïnebussen. Withouten beschaving. Propere keuken. Vis. Moeilijk toneel. Sociale voorzieningen. Duidelijke beelden. Midzomernacht. Zelfmoord.

Ach, ik wou dat ik in Portugal was.

Toen ik 16 was, speelde ik mijn eerste liefje kwijt nadat ze potdorie amper twee stomme weken in die stomme Ardennen had doorgebracht. Jij bent nu wel mijn liefje niet, maar allez: uit het oog, uit het hart zeker? Jij de smalle straatjes in het oude Lisboa. Ik de sardineblikjes uit de Delhaize.

Zijn kaartjes uit Iberië altijd zo lang onderweg? Tot wanneer ook weer had je gezegd? Tot in der eeuwigheid?

Wakkere bakker & Brooddronken dichter

Ze wisten wel dat ik in dat andere leven van mij boekjes publiceerde. Ze hadden natuurlijk al het talent ontwikkeld om uitsluitend de negatieve reacties daaromtrent op te duikelen. Nooit kwamen ze eens met andere aandragen. Idem voor de collega's. Ik bedekte echter deze activiteiten met de mantel van de stilte. Ik haatte nochtans geheimzinnigheid rond gedichten: het medium zelf leed al genoeg aan verwarring en verkeerde beoordelingen. Uitknipseltjes deden al eens de ronde:

'Hij lijkt helemaal niet op zijn foto in de krant.' Nou, hoera.

Elk jaar opnieuw moest ik de potentiële dichters en dichtersessen onder de studenten diets maken dat ik helaas over te weinig tijd beschikte om... dat ik zelf nog aan de weg aan het timmeren was... dat goeie lectuur op den duur wel vanzelf... Jezes! Wie was ik dan wel!?

Marianne had voor mijn vak altijd hoog gescoord. Bettina en Gino niet. Nu vormden zij de wezenlijke personages van mijn teksten. Zij zouden het nimmer doorvertellen. Het waren drie doden. De andere kwekelingen droegen zonder dat ze het beseften dagelijks nieuwe elementen aan voor mijn nieuw boekje. Ik zweeg echter als vermoord: over de doden, over de levenden, over gedichten, over verhalen. Ik schreef.

Na Pasen zette ik op school een literaire avond in revuestijl op. Handen te kort. Natuurlijk gingen we stappen na gedane zaken. 's Ochtends schoot ik alleen over, tussen het oorverdovende gekwetter van stadsmussen. Als bladeren in de herfst waren al mijn medefuivers mij ontvallen. Het was koud. De straten waren leeg. Er brandde een lamp: die van de warme bakker. Dronken zijnde kraakte ik deze handelswoning. De slaapdronken bakker legde begrip aan de dag. Ik mocht door het zijdeurtje even naar binnen. Hij had zelf ooit verzen geschreven, zei hij. Van hem kon ik een drietal warme broodjes kopen.

Kauwend stapte ik door de straten van het stadje T. Kauwend bevond ik me plotseling voor dat graf. Gelukkig was ik nu alleen. Anders hadden ze poëzie weer met sentiment kunnen verwarren.

'Bah ja: dichters!'

Zo van dat. Kauwend bevrijdde ik Aloysius uit mijn broekzak. Het werd tijd dat ik mijn talisman afstond. Gewoon, stom geluk had hij mij eigenlijk zelden gebracht. M., zo had ik besloten, zou hem definitief adopteren. Ik schroefde een balpen in haar aarde en liet de kleine kosmonaut in de tien centimeter diepe schacht nederdalen. 'Zelfs ruimtevaarders bereiken de hemel via aarde,' dacht ik. Daarna plempte ik het kokertje met kiezels aan. Aloysius was niet langer van mij. Vlaamse regen zou hem misschien ooit weer naar de oppervlakte stuwten. Ik zou nooit meer omzien of terugkeren.

Ik klopte de kruimels van mijn kleren en reed in de auto enkele circuits rond het stadje. Mijn hoofd deed pijn. Ik had rouwranden onder mijn nagels. Toen ik het iets warmer had gekregen, stopte ik op een pechstrookje waar geen mens kwam. Ik kruiste mijn armen en vocht tot halfnacht in de ochtend tegen roes en kou. Euforie ebde weg. Mist schaarde zich als duizenden klamme vraagtekens rond mijn gezinswagen. Straks zou ik weer in de klas aan het woord zijn. Over de revueavond zou ik niet reppen. Ze zouden me wel weer een onmogelijke aap vinden.

Goed dat er kranten waren die we in de breedste stand konden tikken om ons achter te verbergen. Communicatie! Mijn hazenslaapje in de auto werd wereldnieuws. Leven & Werken van de Dichter! Het innig gevlochten doornenkroontje! Zie achter zijn grimlach het bekkeneel!

'Bah ja: dichters!'

Jij op de veertiende rij

Ik heb je dus naar Portugal laten vertrekken zonder nog eens af te spreken. Of je het anders had verwacht, weet ik niet. Ik verwacht alleszins een kaartje: je hebt het beloofd. Hoelang blijf je weg? Meen je dat, van dat werk zoeken?

Ook hier wordt het eindelijk warm. Het waait. Hooikoorts slaat andermaal toe; voor de middag kom ik nooit buiten. Ik luister naar muziek en slik polaramine met sherry. Ondertussen probeer ik wanhopig met roken op te houden. Die onzin heeft zin, ja. Ik heb het al moeilijker om je beeld op te roepen. Het is een tijd geleden hé. Nu ben je zelfs

ook ruimtelijk ver weg. Toch ben je niet uit te wissen. Zou jij dat zelf wel beseffen, liftend op de stoffige wegen van het Armenhuis van Europa, ver van je bed?

Gedachten verzetten. Activiteiten ontwikkelen. Ze zeggen dat een mens bezig moet blijven. Tja. Ik heb wat teksten geschreven. Ik heb een dag in een opnamestudio doorgebracht. Ik heb een werkbezoek gebracht aan een vuurwerkmaker. We bouwen hier over enkele maanden in het dorp namelijk weer een groot feest met zg. 'kunstvuurwerk': muziek, poëzie, choreografie, vuurwerk.

'Gehakt met roomijs,' oordeelde iemand die erbij wou horen en er niet bij hoorde. Allemaal projectie.

Ik blijf brieven schrijven die ik niet op de bus doe. Het is meer een kwestie van innerlijke buizenpost. Mijn kinderen groeien als kool. Het geld raakt op. We hebben al een keer de Noordzee gezien. Het blijft onvolkomen. In de Golfstaten broeit het weer heviger. 'Iraniër' wordt hier in Vlaanderen een caféscheldwoord, voor iemand die een ander geen vrije doortocht naar de toiletten wil verlenen. You never walk alone. Een Amerikaanse mijnenveger met heli's aan boord is op weg. Schoonschip, weet je wel. Ze kunnen die drijvende springtuigen van op een afstand doen ontploffen. Iran traint ijverig zijn kamikazetroepen. Al net zo gevaarlijk zijn die grote horden demonstrerende vrouwen met al dat textiel op en rond hun lichamen. Je ziet alleen hun gezicht: duizenden en nog eens duizenden dreigende, gesluierde onze-lieve-vrouwen. Kun jij dat begrijpen: mensen die gezamenlijk naar een leider luisteren, zonen die de ideeën van hun vader overnemen? You-never-walk-aloners die in groepsverband de boel aan diggelen slaan?

Hoe zit het ginder met die fameuze onzichtbare Anjerrevolutie van jaren geleden? Het schijnt dat daar toen niet veel van te merken viel. Nu nog minder waarschijnlijk. Op een lange, zonovergoten weg zie ik je stip met geheven duimpje. Dat duimpje wil zevenmijlslaarsstappen veroorzaken. In de berm staan je schoenen uit te rusten. Daar zit ook een tweede stip: je vriendin Els, waaierend met een wegenkaart.

Hier in de tuin plukken vijf kinderen paarse braambessen van een vurige struik. Drie zijn van mij. Kinderen bedoel ik. Eentje moet binnenkort onder het mes: microscopische chirurgie. Ja, een oog. Het heeft er maar twee.

Ik hou mijn hart vast. Dag.

Meester Brekebeen: een kei!

Toen ik het station in T. bereikte, schudde ik mijn hoofd als een natte hond. Ik nam mijn vaste standplaats naast de kauwgumbakken in. Ik begon het sigaretje na gedane zaken te rollen: het trompetje van de vredigheid. Het was in het voorhistorische tijdperk dat er nog gerookt mocht worden in openbare gebouwen. Iets later kwam Stefaan eraan, een treingenoot. Hij werkte in een valiezenfabriekje en kweekte thuis schapen en geiten, dromend van een zwervend bestaan op deze aarde. Weer hadden we korte dialogen, met veel onderbrekingen, over drinken en vrouwen. Daar was ook Marc: sociale-werkersgympen aan zijn voeten, meerderheidskrant onder de arm (sport!), eeuwig moe. Elke muur was een Klaagmuur. Iedere vrouw was te mooi.

Als een grote zwarte vogel stapte een non naar de loketten. Achter een van die loketten zat een ooit door mij gesjeesde student. De wijzer van een lelijke lerse wandklok hupte een streepje verder.

‘Weet je waarom het zo stinkt aan de Zuidpool?’

‘Nee,’ zei ik, bij voorbaat de mop al hatend.

‘Het stinkt er naar de uitwerpselen van miljoenen pinguïns,’ zei Stefaan. ‘Echt waar.’ Geen mop. Mijn haat was voorbarig. Worstelend met wind en regen waadden we naar perron drie.

In de piekuurtrein van maandagvalavond stonden we zwijgend tussen de wiegende lichamen. Stefaan was ietwat dronken. Enkele van mijn treinstudenten hadden dat ook in de gaten. Valiezen-Stefaan boerde bijvoorbeeld luide.

‘De wereld zit verkeerd in elkaar,’ mompelde Marc. Hij had een tasje bij zich waar helemaal niks in stak. De al twee keer volledig uitgespelde krant vouwde hij voor de derde keer die dag zuchtend open. Maar van die Rita kon hij zijn dode ogen moeilijk afhouden. Rita, mijn studente, had het prachtigste lichaam van de hele trein. (Een mooi perrongeluk, zoals ze op een keer die trein miste.) Ooit had ik me voorgenomen tijdens openbare vervoering nimmer een gesprek met een van mijn studenten aan te knopen. Toch vroeg ik haar nu een vuurtje. Marc keek verbaasd uit zijn sportnieuws op.

Twee dagen later nam ik 'R' op een avond mee uit. Ik vertelde haar over Aloysius, de aangestampte aarde, de warme bakker, mijn kwekelingenalfabet.

'En welke letter heb je voor mij?' vroeg R.

'RRRRR,' deed ik, Buddy Holly imiterend. Een nachtelijk vliegtuig passeerde boven onze hoofden. Ik reed weer enkele opwarmrondjes rond het provinciestadje T. Ik dacht aan Rode en Zwarte en Groene Ridders. Voor haar ouderlijk huis lag een stapel brandhout.

'Dag Jeanne D'Arc,' zei ik bij wijze van afscheid.

'RRRR,' deed ze.

Thuis ontfermden we ons over een poes met een mooie M op haar kop. Kenners lezen gewoonlijk iets in die M. De poes moest aangesproken kunnen worden.

'Hoe noemen we ze?'

'M,' stelde ik voor.

'Ben je gek?' riepen ze met z'n vieren.

Een week lang riepen we allemaal 'Poes!!' Op maandag werd de knoop doorgehakt: Maroef. Geleidelijk wenden we aan haar schichtig bestaan.

Totaal onverwacht kwam de pa van Y. me thuis opzoeken. Bijna struikelde hij over Maroef. Hij had tachtig kilometer afgelegd, deelde hij mee. Bij andere docenten had hij zijns inziens te weinig gehoor gevonden. Nu kwam hij mij de huid op beleefde wijze vol schelden.

'Ik ben de pa van Y.,' kondigde hij dreigend aan. 'Dit is voor je kinderen.'

Hij pootte een gigantische zak snoep op tafel neer. Maroef roffelde voorbij, met die prachtige M op haar kop. Het aangeboden glas bier nam de pa van Y. wel aan. Ik gebaarde stiekem naar Lore. Die vergastte de kinderen prompt op een wandelingetje. Daarna hadden we ieder, docent en vader, een monoloog van tien minuten. Ik was de vakleraar die 'maar' met het onderdeel Taal bezig was nietwaar. Begrijpen we elkaar goed. Zoon Y. zat nu thuis te niksen, de tenen tegen elkaar, ja ja, wat modelbouw af en toe, dat wel, maar ja. Ik zei toen dat Y. eigenlijk vrij abrupt was verdwenen. De reden, of de aanleiding, was nooit duidelijk geweest.

'Hij werd niet goed opgevangen, hij werd erbuiten gehouden,' zei de vaderfiguur.

Wat opvangen? Waar buiten?

Ik wou zeggen dat we geen aalmoezeniers waren die tussen twee kanonnades in vlug wat zieltjes probeerden te winnen, maar ik hield me in. Toen stilte intrad, en stilte bleef, en hij met zijn vingers een Vlaamse schlager op tafel begon te trommelen, stond ik op en stak een hand uit.

'Ik kan de snoep niet aannemen,' zei ik.

'Misschien kan hij nog thuis bij mij aan de slag,' opperde hij. 'In de drukkerij.'

Hij pakte de zak weer beet.

'Kan-ie dan mijn volgende boekje drukken,' dacht ik balorig.

De pa van Y. verdween, met de zak snoep: minder kwaad, kalmer, toch nog op wraak zinnend. Hij zou er zijn tijd voor nemen. Dat merkte ik aan de manier waarop zijn auto over het wegdek zwierde. Maroef keek hem met een verbaasde M op haar kop na.

De kinderen kwamen thuis met een geneeskrachtig onkruid. Bij een tweede glas bier maakte ik met Lore de reconstructie.

'Dat bespaart ons weer tandartskosten,' zei ze.

Die avond zocht ik in mijn archieven op zolder het gedicht van Bettina dat ik ooit stiekem van de klaswand had genomen.

Natuur

Je

kijkt

naar buiten ...

Je

voelt je

ongelukkig ...

Eens ...

Nog vijf schooldagen. Zomerdagen geurend naar teer en hout en treinwagons lagen in het verschiep. Sleutels werden in sloten gewrikt. Tuimelramen werden met een fikse ruk dichtgeklapt. Die laatste dagen waren de echokamers van woorden, zinnen en teksten uit herfst, winter, lente. Fotokopiemachines braakten wellustig. Hadden wij dat allemaal gezegd!?

Buiten de tijd leefden B., G. en M.

G. lag in de verre Westhoek.

M. was in T. begraven.

B. zat in Portugal.

'WIE HEB IK NOG NIET GEHOORD VANDAAG?'

Op het graf van M. stond nu een steen, zo uit de Ardense natuur weggehaald en hier puur neergezet. Aloysius was onzichtbaar. Ik stampte de aarde wat aan. Boomkruiden filterden het licht van juni.

'Allez gij!' zei collega S. Ik was dus toch nog eens teruggekeerd.

Ik rondde alles als een kei af. Weer was een jaar verstreken. Weldra zou de drijvelaar in mijn tuin de ramen van de op de eerste verdieping gelegen kinderkamers bereiken. En nog één hoger zou ik gaan schrijven.

Kleine kosmos, grote raadsels.

Adieu, kwekelingen.

Jij op de vijftiende rij

A reist naar iets warmes en schrijft een ansicht naar B in de heimat. B reist noordelijk en schrijft naar A, in de waan dat die thuis is. Na een maand treffen zowel A als B elkaars vakantiegroeten thuis aan. Vakantiegroeten zijn het al niet meer: ze zien elkaar dagelijks op het werk. De kaartjes vormen enkel het bewijsstuk van de dik betaalde reis. Voor de rest niks te melden, tenzij dat het de hele zomer flink geregend heeft, overal, ha ha ha, over de hele aardkloot. Wij blijven thuis, Lore en ik en de kinderen. Het regent ginder namelijk net zo hard. Ik ontving je briefje uit Figueira da Foz. De Atlantische zandkorreltjes die je in bijlage zond, heb ik naar een flesje overgeheveld

waarin zich de laatste ongebruikte polaramines bevonden. Op dat Portugese zand staat geen vervaldatum. Je briefje heb ik één keer gelezen. Daarna dropte ik het in de doolhof van mijn archief. Mijn interne buizenpost doet de rest. De bessen vallen nu zo uit de struik. Als ik het waag er een te plukken, word ik aangevallen door vliegende mieren, muggen, bijen en vliegen. Ook moet ik me dan een weg banen door een gordijn van spinnenwebben. Het tuinpad is bezaaid met insectenlijkjes en kleverige eilandjes bessenpulp. De oorlog is uitgebroken. Ook Maroef, onze huistijger, sleept vrijwel dagelijks een kleiner dier dan haarzelf tot aan onze achterdeur. Haar succes bij de jacht schrijven de kinderen toe aan haar witte kousenvoeten. In verband met het sluispen, weet je wel. Ik denk echter dat de kleinen der aarde uit onze omgeving onze vijver als drenkplaats hebben gevonden. Het regent namelijk al enkele dagen niet meer. Daar vinden ze ook hun dood, door er onoplettend hun dorst naar leven te lessen. Telkens als we van dat klein gepiep horen, schuiven we de gordijnen dicht. We feliciteren dan in stilte Maroef, de tijgerachtige, voor haar prestatie. Maar onze jongste kan al dat geweld niet goed hebben. Censuur dus.

Weet je nog dat ik je schreef over het teljorenproject van vriend pottendraaier Tjok? Ik heb daar wat nieuws over. Het is heel typisch voor mijn bestaan op deze aarde: eerst werd het uitgesteld, nu gaat het niet meer door. Zoiets overkomt me wel vaker: al dat fraais dat in het water valt. Tussen het rare pluimage dat heden ten dage mijn omgeving bevolkt, ben ik wellicht een der grootste pechvogels. Toch mag ik niet klagen: kreeg ik immers niet een briefje uit hoe-heet-het-ook-weer in Portugal? Ik voel me als een klein, gevederd dier dat dorstig maar argeloos rond een vijver hupt. SNAP! gaat het dan: kop eraf. Gedaan. Naar mijn mooie veertjes wordt niet eens gekeken. Heb jij dat ook niet soms, een ietsepietsie?

Dag.

Les textes aussi sont des images.

Stop. Merci.

Hof van Heden

De eerste donderslag van het seizoen viel heel laat in de zomer. Ik schreef die elk jaar in mijn dagboek op. (Mijn dagboek: mijn zonovergoten Elba, mijn woord geworden toren van wanhoop, mijn ziekte, mijn vel, mijn ziel). Het duurde ook ellendig lang voor de wilde wingerd, de beukenboom en de druivelaar in de tuin hun volle glorie beleefden. Elk jaar plukte ik van elk een volgroeid zomerblad. Ik droogde en bewaarde het. In de herfst herhaalde ik dat met een blad van de wingerd, die dan vlammend rood, soms paars, soms purper spuwde.

Nee, een ziekelijke natuurfanaat die op kringlooppapier zat te huilebalken, was ik niet. Als een waterloop moest stinken opdat de omwonenden een hogere levensstandaard zouden bereiken, dan moest die waterloop begot maar eens flink gaan stinken. Het tij keerde toch om de zeven jaar. Maar ik hield wel van een gedroogd blad uit de eigen tuin. Des winters sierden ze de muur waar ik naar staarde als ik schreef.

Ik wou iets in het grote plakboek van de zomer bewaren. Wat vond ik in mijn tuintje? Het bekkeneel van een vogel. Wat bewaarde ik nog in glazen, naast Portugees zand? Een gedroogde edelweiss. Hoe die hier is geraakt, weet ik niet meer. Eens moet hij mij dierbaar zijn geweest. Vijf kiezelstenen: ontvoerd uit de oprijlaan van het laatste ouderlijke huis waar ik woonde. Ik hielp mijn ouders verhuizen en bedacht plotseling dat niks over zou blijven. Vijf is het volmaakte getal. Het vogelschedeltje lag op een ochtend in de tuin. Het bleek een zwaluwrelikwie te zijn. Noch de lente, noch de zomer had die gemaakt. Wel de zondvloed.

Die regen! Die ellendige Vlaamse regen!

Alzo plukte ik af en toe uit de tuin. Ik volgde de raad op van Pangloss, uit Voltaires Candide:

'Toen de mens in de Hof van Eden werd geplaatst, gebeurde dat ut operaretur eum, opdat hij hem zou bewerken. We moeten onze tuin bebouwen.'

De nevels van september hingen 's ochtends al boven de volkstuintjes en de hondenhokken. Het waren de lijkwaden van de zomer. Weldra zou de hooikoorts weer

verdwijnen. Bijna jammer. Plaats voor vers ongemak. Nooit hadden we eens rust in dit aardse paradijs.

Jij daar helemaal opzij

Dit is mijn voorlaatste brief aan jou. Ook die zal ik nooit verzenden. Misschien doe ik je later mijn brieven cadeau, allemaal in een keer. Waar zit je nu met je derde oog? Ik heb de groene blokjesdoos weer uit het vriesvak gehaald om mijn whisky met hemelwater te verdunnen. Weldra drink ik hem puur. Ik leer bij. De herfst staat voor de deur: wind, bladerdeeg, gedichten, boomkruinen als röntgenfoto's. De wilde wingerd verschiet al hevig. En jij wordt er twintig.

'Acht komma vier, acht komma vier,' gonst het weer door dat drukke hoofd van mij. Ik hanteer de ouwe getrouwe bordwisser, tot alles me weer zwart voor de ogen wordt. Achter mijn rug hoor ik gestommel: einde les. Ik draai me om. Je zit er niet. Ik wil de beer achternagaan in zijn hol. Ik wil me opvouwen. Ik heb Petra, de gans van de overburen, oudbakken brood gevoerd. De populieren rond het weitje waar ze wiegelwaggelt, hebben nu al een kap op hun kop: het ontbladeringsproces is begonnen. Ze beginnen zich van onderen te ontkleden. Beeldhouwer José, terug uit Italië, is nu voor een tentoonstelling naar Mexico vertrokken. Van pottenbakker Tjok geen spoor. Evenmin van zenuwpees Bouttens. Iedereen wordt weer eilanderig. Zelfs Tommie, de troetelbeer van onze jongste, schijnt ergens een voorraad voedsel te hebben aangelegd. Deze zou zich onder de kast bevinden waarop ons piramidelampje eeuwig brandt. We hopen stiekem dat hij gebrek lijdt en tevoorschijn komt: Tommie brengt namelijk veel leven in de brouwerij. Aardig van hem bijvoorbeeld om buikspreekmatig te tateren als iedereen van woorden uitverkocht is.

Hoe schik jij de winter door te komen? Een dikke jas? Veel boeken? Het sneeuwt al in New York. Vandaag heeft het hier ouderwets geonweerd: dat betekent straks sneeuw, schijnt het, en een winter die van wanten weet, sjaals, beenwarmers, Russische oorleppen. Het bewind van een strenge vorst kortom.

Daarom zou ik je graag nog een droom meegeven. Luister. Er staat een bed op de maan. Op het nachtkastje zie je blauwe bloemen in zeer klaar water. De sterrenhemel

is als vanouds, zoals de Grieken en de Egyptenaren hem zagen. In de verte hangt een blauwe bol. Daar komen we vandaan. Middelpuntvliedende verbeeldingskracht bracht ons hierheen. Dit is het jaar nul. Er is een licht, draaglijk geruis. Eigenlijk: gesuizel. We wachten, eeuw na eeuw na eeuw. Zoals kind na kind na kind van een aardse glijbaan af glijdt.

Sstt.

Geef me je hand.

Ik hou mijn hart vast.

Siet hier dees mispels van den tijt...

Ik heb het tot nu toe met voorbedachten rade niet gehad over de bemoeizucht en de betutteling door de opeenvolgende onderwijsministers die alle hun 'vernieuwende' stempel willen nalaten, het leger van experts, vrijgestelden, doorlichters en inspecteurs dat zelf niet 'in het veld' werkt of de maatschappij, waarvan de meeste stervelingen eerder wrange herinneringen aan hun eigen schooltijd(en) overhouden. Ik zal het met opzet daar ook niet verder over hebben. De wal barst van de beste stuurder. Er zijn ettelijke colloquia nodig om weer vele zoden aan de dijk te zetten. Wie problemen heeft met het onderwijsberoep, raad ik aan:

'Had dan zelf voor juf of meester geleerd.'

De Normaalschool ofte 'Normale Schole', waar de normale vakken lezen, rekenen en schrijven werden aangeleerd, is de laatste decennia voortdurend geëvolueerd. Meester Prikkebeen en Juffrouw Zonnebloem behoren tot the old skool van wijsvingers, stofjassen en krijtlongen. Er zijn fusies gebeurd (sommigen zeggen: 'fusillades'), andere leerroutes worden bewandeld en nieuwe inhouden worden aangeboden. Een oude, vierkante wereld is opgedoekt. Het eiland van de Kwekelingschool bestaat niet meer.

Dat begon decennia geleden concrete vormen aan te nemen. De fusies deden zich voor: de normaalscholen - toen nog bastionnetjes van didactisch hogeschoolonderricht - werden ingebed in grotere hogeschoolgehelen. Die grote broers associeerden zich

op hun beurt met universiteiten. Internationaal en Europees ging iedereen plotseling wat betekenen, want zie: je kon hier nu Bachelor of Master worden. Of allebei.

De klassieke normaalschoolstudent kan nu meer pijlen op zijn boog hebben dan vroeger. Hij leeft ook anders. Er zijn diverse types studenten bijgekomen, in tijd en ruimte: qua leeftijd en afstand. Dat kan maar goed zijn: wat stil blijft staan, kan de tand des tijds niet aan.

'Siet hier dees mispels van den tijt', Jacob Cats.

Heimweemoed kan de vrouw of de man sieren die, zij het aan de ene kant, zij het aan de andere kant van het spreekgestoelte, de normale leergangen met de beste bedoelingen onderging. Meester - leerling: na 2 000 jaar is nu ook deze verhouding aan twijfels en vragen onderhevig. Men leert anders. Maar iedereen heeft recht op zijn eigen historie en herinneringen. Ook al is het oude vak Geschiedenis op zich momenteel vermomd in een andere gedaante.

Jij daar helemaal achteraan

Op papier neem ik afscheid van je. Jij wordt elk jaar een jaar jonger; ik word elk jaar een jaar ouder. Tussen mijzelf en de verse studenten gaapt elk jaar - trouw als een boeddha die om de twaalf uur even geeuwt en weer krek dezelfde tijd aangeeft - een grotere leeftijds kloof. Ik heb daar nooit problemen mee gehad; zij evenmin. We schoten goed met elkaar op. De ziel, weet je wel, dat weke stukje kippenvel aan je linker oorlel. Clichés zijn als kathedralen met duivenstront op, maar meestal zijn ze waar.

Ik had je duizend namen kunnen geven, maar ik noemde je: Bettina. Kiezen is verliezen. De tijden gaan vlug. Of zijn het alleen maar de mensen die veranderen, lees: verouderen? Het is net alsof er aan het einde van de tijd een stokoud, pisinjdig mannetje zit dat via een katrol de tijd alsmaar vlugger naar zich toe trekt. Dat mannetje is jaloers op jeugd. Het is ook jaloers op wie het een behoorlijk lange tijd uitzingt op deze planeet. Daarom trekt het harder naarmate je ouder wordt. De tijd vliegt op den duur alsmaar sneller.

De laatste jaren is her en der op onze campus een erectie aan bouwlust ontstaan. Dat resulteerde in nieuwe gebouwen. In mijn laatste decennium als docent voelt die geur

van nieuwigheid wel prettig aan. Ik ben die oude wijn in nieuwe zakken. Misschien wordt het ook weer even tijd om de studenten wat af te stoffen. Die zitten sedert de jaren '80 vrij roerloos en lijdzaam lessen te ondergaan, dociel of zelfsturend, whatever. Je kreeg ze zelfs met moeite nog naar een betoging in onze prachtige hoofdstad van Europa. Ze doen me heden ten dage zelfs qua uiterlijk vaak denken aan mijn grootoudergeneratie. Alles keert terug. Misschien is daar geen ontkomen aan.

Sinds ik jou beschreef, zijn er vele Bettina's (en de mannelijke pendanten daarvan) de revue gepasseerd. Ik schat dat ik ongeveer 7 000 studenten geleden deze epistolaire vellen opstartte. Die studenten zwermde over Europa en de wereld uit in het kader van internationalisering. Sommigen bleven definitief in het buitenland en werken daar nu. Hier in deze druilerige binnenlandse driehoek volgden verse generaties vermoeide generaties op, die met golven of gulpen de arbeidsmarkt verlieten. Soms was er werk, soms niet. Velen oefenen een totaal ander beroep uit. Er zijn er ook gestorven, gesneuveld, verongelukt, verdwenen.

Het beroep van schoolvos kan bij de bevolking niet op sympathie rekenen. De meesten hebben immers zelf niet zulke prettige herinneringen aan hun eigen schooltijd. Toch vond ik het een voorrecht aan de Normale Schole te werken en de nieuwe generaties schoolvossen te mogen begeleiden. Remember: een oude vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken.

Ik groet je vanuit mijn lage streken.

-----EINDE-----